

TAMPEREEN YLIOPISTO

Aino Saarenmaa

TUTKIMUSTIEDON ROOLI JULKISESSA KESKUSTELUSSA

Laadullinen sisällönanalyysi lulucf-keskustelusta

Helsingin Sanomissa ja Maaseudun Tulevaisuudessa syyskuussa 2017

Journalistiikan pro gradu -tutkielma

2018

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestintätieteiden tiedekunta

SAARENMAA, AINO: Tutkimustiedon rooli julkisessa keskustelussa. Laadullinen sisällönanalyysi lulucf-keskustelusta Helsingin Sanomissa ja Maaseudun Tulevaisuudessa syyskuussa 2017

Pro gradu –tutkielma, 63 s., 4 liites.

Journalistiikka ja mediatutkimus

Lokakuu 2018

Tässä tutkielmassa tarkastelen tutkimustiedon ja tutkijoiden roolia julkisessa keskustelussa. Tapaustutkimuksenani on EU:n lulucf-linjaus, joka vuonna 2017 herätti ajoittain kiivastakin julkista keskustelua. Lulucf-linjaus kietoutuu Euroopan Unionin ilmastopäästöjen laskentatapoihin.

Oletuksenani on, että tutkimustiedolla on, tai ainakin pitäisi olla, tärkeä rooli poliittisessa päätöksenteossa. Ihannetapauksessa media voi saada aikaan lisää dialogia tieteen ja päätöksenteon välillä, mikä on tärkeää myös lukijoiden kannalta. Etenkin poliittisissa kiistakysymyksissä on tärkeää, että lukijat ymmärtävät päätöstentekoon vaikuttavaa tutkimustietoa ja osaavat siten arvioida päätöksenteon perusteita. Tieteenlukutaito on osa aktiivista kansalaisuutta.

Tutkimusmenetelmäni on laadullinen sisällönanalyysi, joka on tässä tutkielmassa luonteeltaan teoriaohjaavaa. Aineisto on koottu Helsingin Sanomien ja Maaseudun Tulevaisuuden printtilehdistä syyskuussa 2017, jolloin lulucf-linjauksesta äänestettiin Euroopan parlamentissa. Aineistossa ovat mukana uutiset ja pääkirjoitukset.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että lehdistöön osoittamani kansalaisten tieteenlukutaitoa puoltava demokraattinen argumentti ei toteudu kovin hyvin. Poikkeustapauksia lukuun ottamatta tutkimustieto ja tutkijat eivät nouse keskustelussa merkittävään rooliin. Enemmän palstatilaa saavat muun muassa metsähakuilla käytävä lukumääräpeli ja se, kuka europarlamentaarikoista painaa mitäkin äänestysnappia. Myös niin sanottu järjellä argumentointi nousi yllättävän suureen rooliin etenkin Maaseudun Tulevaisuudessa.

Tutkimus antaa viitteitä siitä, että kiistakysymyksiä pääsevät helpoiten määrittelemään äänekkäimmät tahot. Erilaiset keskustelutilaisuudet ovat oikotie lehtien sivuille. Tiede on harvoin yhtä messevää kuin politiikka, joten tutkijoiden on tarpeen tuoda myös itse itseään esille. Tässä aineistossa tutkijat saivat äänensä kuuluviin parhaiten yli 200 tutkijan avoimella kirjeellä, joka ylitti myös uutiskynnyksen.

Asiasanat: asiantuntijuus, ympäristöjournalismi, ilmastojournalismi, journalismi, lulucf, tutkijat, tutkimustieto

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Tutkimusongelman ankkurointi.....	3
2.1 Tutkimustieto päätöksenteon perustana	3
2.1.1 Mitä on tutkimustieto ja kuka sitä tuottaa?	3
2.1.2 Tieteen roolit yhteiskunnassa.....	5
2.1.3 Tieteen ja päätöksenteon vaikeat suhteet – Miksi aihe on ajankohtainen juuri nyt?	6
2.2. Tiede ja journalismi	7
2.2.1 Näkökulmia tieteen ja journalismin suhteen tutkimukseen	8
2.2.2 Mihin tieteenlukutaitoa tarvitaan?	9
2.3 Asiantuntijuus ja tutkijan roolit	11
2.3.1 Asiantuntijuus muutoksessa.....	11
2.3.2 Tutkijan roolit mediassa	13
3 Lulucf-keskustelu ympäristökysymyksenä.....	16
3.1 ”Suomen metsätalouden kohtalonäänestys” – Mikä on lulucf ja mitä merkitystä sillä on?.....	16
3.2 Globaalin ja lokaalin puristuksessa.....	18
3.3 Journalismin rooli ilmastokysymyksissä	20
3.4 Ongelma, uhka vai kriisi?	22
4 Tutkimuskysymykset täsmennettynä	24
5 Tutkimusaineisto	25
5.1 Maaseudun Tulevaisuus	26
5.2 Helsingin Sanomat	27
6 Tutkimusmenetelmänä laadullinen sisällönanalyysi	28
7 Analyysin tulokset.....	31
7.1 Lulucf-keskustelu – mistä oikeastaan puhutaan?.....	31
7.2 Järkeä, tunteet ja tutkimustieto – miten jutut rakentuvat	34
7.3 Tutkijan rooli lulucf-keskustelussa	46
8 Pohdinta	53
8.1 Tutkimustieto jää poliittisen pyöryksen jalkoihin	53
8.2 Tutkijat puhuvat hiljaisella äänellä	56
8.3 Tieteen ja journalismin suhteissa riittää tutkittavaa	58
Lähteet.....	61
Liitteet.....	

1 Johdanto

Suomen eliitti lähti vuosi sitten ”talvisodan hengessä” ajamaan yhtä asiaa Brysselissä – näin EU:n metsäpäättös lobattiin teollisuudelle sopivaksi (hs.fi 22.9.2017)

Pääministeri Sipilä kiitteli metsänomistajia paineesta lulucf-neuvottelijoihin. (maaseuduntulevaisuus.fi 20.03.2018)

Euroopan parlamentissa äänestettiin syyskuussa 2017 useampaan otteeseen niin sanotusta lulucf-esityksestä, joka määrittää esimerkiksi sen, miten metsien hakkuut otetaan huomioon Euroopan Unionin ilmastopäästöjen laskennassa. Helsingin Sanomat kuvaili täysistunnon äänestystä ”Suomen metsätalouden kohtalonäänestykseksi”¹.

Monimutkainen vyyhti kietoutuu muun muassa metsähakkuiden vertailuvuosien sekä hakkuiden kompensointien ympärille. Suomessa linjaus aiheutti erimielisyyksiä ennen ja jälkeen äänestyksen. Metsätalouden edustajat ja osa poliitikoista pelkäsivät päätösten olevan epäedullisia suomalaisen metsätalouden kannalta. Tutkijat ja ympäristöjärjestöt puolestaan pelkäsivät hallituksen hakkuusuunnitelmien vaarantavan Suomen ilmastotavoitteet. Sama keskustelu näkyi myös mediassa: kumpi painaa vakaakupissa enemmän, suomalainen metsätalous vai kansainväliset ilmastopöytäkirjat? Ketä kuunnellaan ja millä perusteilla?

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen sitä, millainen rooli tutkimustiedolla ja tutkijoilla on julkisessa keskustelussa. Tapaustutkimukseni on Euroopan Unionin lulucf-linjauksesta käyty keskustelu Helsingin Sanomissa ja Maaseudun Tulevaisuudessa syyskuussa 2017.

Lähtökohtanani on, että tutkimustiedolla pitäisi olla merkittävä rooli julkisessa päätöksenteossa. Tutkimustiedon merkitys korostuu usein nimenomaan ympäristökysymyksissä, minkä voisi olettaa heijastuvan myös mediassa käytyyn keskusteluun.

Tutkielmassani haluan tarkastella journalismia kiinteänä osana ympäröivää yhteiskuntaa. Toimittajat eivät ole päätöksentekijöitä, mutta journalismin rooli ei kuitenkaan rajoitu pelkästään neuvottelujen lopputulosten raportointiin. Tämän takia pohdin journalismin roolia myös normatiiviselta kannalta etenkin ympäristöaiheista uutisoidessa.

Tämän tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat tutkimustieto ja tutkija. Aloitan luvun 2.1 määrittelemällä sen, mitä tutkimustieto tässä tutkielmassa tarkoittaa, ja kuka sitä tuottaa. Sen jälkeen pohdin tieteen ja päätöksenteon joskus hankaliakin suhteita ja perustelen, miksi tutkimusongelmani on ajankohtainen juuri

¹ <https://www.hs.fi/talous/art-2000005364997.html> (luettu 23.5.2018)

nyt. Luvussa 2.2 esittelen erilaisia näkökulmia tieteen ja journalismin suhteen tutkimiseen ja perusten, miksi myös tavallisten kansalaisten tieteenlukutaidolla on merkitystä. Tiede tarvitsee tulkkinsa, ja siinä roolissa toimivat useimmiten tutkijat ja muut asiantuntijat. Tutkijoiden roolia ja asiantuntijuuden muutosta pohdin luvussa 2.3.

Luvussa 3 kuvailen tapaustutkimustani, eli Europan parlamentin lulucf-esitystä, ja kytken sen sekä kansainväliseen että kotimaiseen kontekstiin. Tässä yhteydessä pohdin myös journalismin roolia ilmastokysymyksissä. Tutkielmani kolme päätasoa ovat siis tutkimustiedon rooli julkisessa keskustelussa, ympäristökysymysten erityisyys journalismin aiheena sekä nämä kaksi teemaa yhdistävä tapaustutkimus lulucf-keskustelusta. Tutkimuskysymykseni esittelen tarkemmin luvussa 4.

Luvussa 5 esittelen Maaseudun Tulevaisuudesta ja Helsingin Sanomista keräämäni tutkimusaineiston. Tutkimusmenetelmänäni on laadullinen sisällönanalyysi, jota kuvailen tarkemmin luvussa 6.

Analyysin tuloksia käyn yksityiskohtaisesti läpi luvussa 7. Teemoittelin aineiston juttujen ensisijaisen näkökulman mukaan ja kävin läpi keinoja, joilla valittua näkökulmaa tuettiin. Tutkimusongelmani kannalta mielenkiintoista on tietenkin se, millaisen osan tutkimustieto tässä aineistossa saa. Tutkijoiden rooli lulucf-keskustelussa saa oman lukunsa tulosten esittelyssä. Luku 8 keskittyy tulosten tulkintaan ja tutkimusprosessin arviointiin.

Gradun kirjoittamishetkellä toimin itse Suomen Luonnonsuojeluliiton Tampereen yhdistyksen hallituksessa. Myös Luonto-Liiton toiminta on minulle tuttua. Toimintani ympäristöjärjestöissä ei kuitenkaan vaikuta kielteisesti tutkimuksen tekemiseen. Toivon että henkilökohtainen kiinnostukseni ympäristöaiheisiin tuo tutkielmaan uusia näkökulmia eikä suinkaan rajaa niitä.

Kiitän vielä Suomen ympäristötoimittajat ry:tä, joka myönsi työlleni stipendin. Tutkielman tekeminen sai kesähelteillä uutta potkua, ja saamani stipendi vakuutti minut tutkimusongelman tärkeydestä.

2 Tutkimusongelman ankkurointi

2.1 Tutkimustieto päätöksenteon perustana

Opetushallituksen pääjohtaja Olli-Pekka Heinonen kuvailee julkista päätöksentekoa koneena, joka on jäämässä vanhanaikaiseksi. Hänen mukaansa yhteiskunnassa eteen tulevia ongelmia oli aiemmin mahdollista syöttää eri hallinnonalojen putkiin, ja hetken kuluttua ratkaisu putkahti ulos koneen toisesta päästä. Kun yhteiskunnassa ratkaistavat ongelmat muuttuvat yhä monimutkaisemmiksi, myös ratkaisukeinoja täytyy lähteä muuttamaan. (Hellström & Ikäheimo 2017, 5.) Ilmastonmuutos ja siihen liittyvä lulucf-linjauus ovat esimerkkejä monimutkaisista ongelmista, joita ei voi ratkaista vain yhden hallinnonalan avulla.

Tässä luvussa esittelen tieteen erilaisia yhteiskunnallisia rooleja. Oman tutkimukseni kannalta olennaista on se, että tutkimustieto tarjoaa luotettavan selkänöjan päätöksenteolle. Kiinnitän huomiota myös siihen, miksi tieteen ja päätöksenteon suhteita on tarpeen pohtia juuri nyt. Aluksi otan kuitenkin askeleen taaksepäin ja pohdin sitä, mitä tutkimustieto oikeastaan on.

2.1.1 Mitä on tutkimustieto ja kuka sitä tuottaa?

Keskustelu faktatiedon, epätotuuksien ja mielipiteiden eroista on käynyt viime vuosina kuumana niin suomalaisessa kuin kansainvälisessä mediassa. Valeutiset ja puolittuudet varjostavat valtamediaa, joka ei itsekään ole välttynyt kritiikiltä. Vuonna 2016 'post-truth', eli 'totuudenjälkeinen' oli Oxfordin sanakirjojen toimituksen valitsema vuoden sana. Totuuden jälkeisellä ajalla viitataan oletettuun tilanteeseen, jossa tunteet, mielipiteet ja suoranaiset valheet ovat syrjäyttäneet faktat politiikanteossa.² Tässä tilanteessa on median kuluttajan kannalta tärkeää, että tutkimustieto pitää pintansa luotettavana tietolähteenä. Samalla kuitenkin myös asiantuntijuuden käsite laajenee eri suuntiin, ja luotettavan tiedon seulominen käy yhä vaikeammaksi. Informaatiota voi tarjota lähes kuka tahansa, missä tahansa. Tieteen määrittely onkin tärkeää myös siksi, että tieto ja valta kytkeytyvät yhteen (Sarja 2016, 98).

Kiikerin ja Ylikosken mukaan tieteen määrittelyä vaivaa kaksitahoinen ongelma, määritelmät ovat joko liian väljiä tai liian suppeita. Tieteen määritelmät vaihtelevat paitsi kontekstista, myös kielialueesta riippuen. Esimerkiksi suomen sana 'tiede' kattaa laajemmin erilaisia tieteenaloja kuin englannin 'science', jolla viitataan useimmiten vain luonnontieteisiin. (Kiikeri & Ylikoski, 2004, 15-16.)

² <http://www.totuudenjalkeinen.fi/tietoa-blogista/#> (luettu 23.9.2018)

Oman tutkimukseni kannalta on olennaista hahmottaa tieteen tekemisen puitteiden kirjo ja eri tahojen väliset erot. Tieteellistä tutkimusta tehdään yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa, sekä yrityksissä, joissa kehittämistyö on tärkeää tutkimustyön rinnalla. Tutkimus voidaan jakaa uuden tiedon hankkimiseen tähtäävään perustutkimukseen, näiden tutkimusten tuloksia hyödyntävään soveltavaan tutkimukseen sekä kehittämistyöhön, jonka tarkoituksena on luoda esimerkiksi uusia tuotteita tai palveluja. Kaikkea tieteentekoa yhdistää kuitenkin puolueettomuus ja järjestelmällinen tiedonhankinta. Tieteenteon kriittiset käytännöt varmistavat, että jo saavutettu tutkimustieto voi täsmentyä tai korjaantua. Tutkimuksen julkaisemista tieteellisessä lehdessä pidetään tasokkaan tutkimuksen piirteenä. (Sarja 2016, 48-49, 50, 96.)

Suomessa hyvää tieteellistä käytäntöä tarkkailee Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). Sen ohjeiden piiriin kuuluvat yliopistot ammattikorkeakoulut ja tutkimuslaitokset. Yrityksen tekemään tutkimukseen ja niiden tutkimuseetiikkaan TENK ei kuitenkaan ota kantaa. Joillakin aloilla on lisäksi omia eettisiä normistoja ja toimielimiä, kuten valtakunnallinen lääketieteellinen tutkimuseettinen toimikunta (TUTKIJA) ja biotekniikan neuvottelukunta (BTNK). (Sarja 2016, 97.)

Tutkimustietoa tuottavat siis hyvää tieteellistä käytäntöä seuraavat tutkijat. Pian aineistoon tutustuttuani huomasin, ettei tämäkään ole ongelmaton määritelmä, sillä esimerkiksi Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitrassa tehdään ja teetetään tutkimusta, mutta nettisivujen perusteella heillä ei näytä työskentelevän yhtäkään tutkijaa. Tämä johtunee siitä, että Sitrassa käytettyjä työnimikkeitä ovat esimerkiksi asiantuntija ja johtavat asiantuntija. Sitran työntekijöistä noin 70 %:lla on korkeakoulututkinto ja vain osalla heistä on lisensiaatin tai tohtorin tutkinto.³ Tutkimuksen tekemiseen ei siis vaadita varsinaista tutkijankoulutusta.

Tässä tutkimuksessa määrittelen tutkimustiedon yliopistoissa ja sektoritutkimuslaitoksissa tehdyn tutkimuksen tuloksiksi. Omassa aineistossani esiintyy yliopistotutkijoiden lisäksi tutkijoita esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriön ohjauksessa toimivasta Luonnonvarakeskuksesta (Luke) ja ympäristöministeriön alaisesta Suomen Ympäristökeskuksesta (SYKE). Valtiolliset tutkimuslaitokset etsivät ratkaisuja yhteiskunnan kohtaamiin käytännön ongelmiin, minkä takia niillä on kasvava rooli päätöksenteossa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa (Väliverronen 2016, 55-56). Tähän luokitteluun laskin kuuluvaksi myös Sitrassa tehdyn tutkimuksen. Tämä ei silti tarkoita, etteikö myös järjestöissä tai yrityksissä tehtäisi luotettavaa tutkimusta.

Mistä sitten tunnistaa tutkimustiedoksi naamioituneen epätieteen? Tiina Sarja vertaa virheellisiä uskomuksia savikimpaleeseen, joka tarttuu tieteen kärrynpyörään, ja kulkee mukana joskus pitkiäkin aikoja. Lopulta virheellinen uskomus kuitenkin putoaa pois. (Sarja 2016, 98.) Tämä määrittely ei ikävä kyllä auta

³ <https://www.sitra.fi/aiheet/sitra-tyopaikkana/#tulevaisuustyö-on-yhteistyötä> (luettu 12.9.2018)

median kuluttajaa, sillä median rytmi on kiivaampi kuin tutkimuksen rytmi, eikä toimittajallakaan ole mahdollisuutta perehtyä jokaisen tieteenalan ja yksittäisen tutkimuksen koukeroihin.

Yhteiskunnallista päätöksentekoa seuraavassa uutisoinnissa tutkimustieto on yksi ääni muiden joukossa. Julkisen keskustelun argumenteiksi nousevat myös esimerkiksi moraaliset perustelut ja erilaisten asiantuntijoiden esittämä tieto, joka ei aina ole tutkimukseen perustuvaa tietoa. Omassa tutkimuksessani kiinnostavaa on se, millä tavoin tutkimustieto nousee esiin lulucf-keskustelussa, jossa sillä oletettavasti pitäisi olla vahva jalansija.

2.1.2 Tieteen roolit yhteiskunnassa

Tieteellä on monia toisiaan täydentäviä yhteiskunnallisia tehtäviä, jotka Suomen Akatemian Tieteen tila 2016 -katsauksessa jaetaan neljän roolin alle:

1) Tiede maailmankuvan ja sivistyksen rakentajana

Tutkimustieto rakentaa ja muuttaa käsityksiä asioista ja niiden merkityksestä. Tieteen avulla ymmärrys ympäröivästä maailmasta muuttuu ja täydentyy. Toisaalta myös yhteiskunnan arvot muovautuvat osin tieteen vaikutuksesta.

2) Tiede vaurauden ja hyvinvoinnin lähteenä

Tutkimustieto ja sen kautta hankittu osaaminen parantavat ihmisten hyvinvointia.

3) Tiede päätöksenteon perustana

Tutkijoiden tarjoama tieto ja asiantuntemus antavat perusteet yhteiskunnalliselle päätöksenteolle ja ongelmanratkaisulle. Tämä on oman tutkimukseni kannalta tieteen kiinnostavin rooli.

4) Tiede käytäntöjen kehittäjänä

Tutkimustieto luo ja kehittää esimerkiksi lääkäreitten ja opettajien sekä muiden erikoisosaamista vaativien tehtävien ammatillista pätevyyttä. (Nuutinen et al. 2016, 36.)

Tutkimuksen vaikuttavuus syntyy erilaisia reittejä pitkin. Kun tarkastellaan tieteen roolia päätöksenteon perustana, huomiota voidaan kiinnittää esimerkiksi tutkimustulosten välittymiseen tiedotteiden avulla. Vuorovaikutusta päätöksenteossa syntyy asiantuntijaverkostojen, kuulemisten ja kannanottojen kautta. Lisäksi tutkijat toimivat ovat mukana päätösten valmistelussa ja jäsentävät monimutkaisia kysymyksiä. (Nuutinen et al. 2016, 36, 43-44.)

Tieteellä on siis perusteltu rooli päätöksenteossa, mutta eri asia on se, kuinka hyvin tutkimustieto tuodaan esiin ja halutaanko sitä käyttää hyväksi. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra on pohtinut tiedon ja päätöksenteon välisiä suhteita, ja päätyneet jokseenkin ikävään lopputulokseen. Kesällä 2017 ilmestyneessä

työpaperissa todetaan, että tutkimustiedon ja päätöksenteon väliset suhteet ovat tulehtuneet. Vuorovaikutus on tärkeä reitti tieteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden synnyssä, ja Sitran raportin mukaan tämä reitti on pahasti poikki. Vuorovaikutusta kuvattiin pienessä piirissä tapahtuvaksi, satunnaiseksi, yksisuuntaiseksi ja jännitteiseksi. (Hellström & Ikäheimo 2017, 1, 3.)

Ongelmaksi muodostuu heti alkuun se, että tutkimuksen tekeminen ja päätöksenteko ovat luonteeltaan kovin erilaisia prosesseja. Tulkitessaan yhteiskunnallisia ilmiöitä ja kommentoidessaan ajankohtaisia kysymyksiä, tutkijat joutuvat usein esittämään mielipiteensä vajain tiedoin ja nopealla aikataululla, mikä poikkeaa normaalista tutkijan työstä (Väliverronen 2016, 59-60). Päätöksentekijöiden kannalta tieteellinen tutkimus on hidasta, ja tulokset esitetään usein turhan mutkikkaassa muodossa. Toisaalta tietoa on tarjolla runsaasti, eivätkä päättäjätkään aina osaa arvioida tiedon laatua. Sitran tekemässä tutkimuksessa päättäjiä kritisoitiin myös siitä, että he käyttävät tietoa tarkoitushakuisesti ja yksipuolisesti. Koska tiedon käyttö politiikassa tulee aina olemaan jossain määrin tarkoitushakuista, tärkeää on se, että päätösten takana olevat arvot ja tiedot tuodaan avoimesti tarkasteltaviksi. (Hellström & Ikäheimo 2017, 2-4.)

Kysymys arvoista on mielenkiintoinen myös omassa tutkimuksessani, sillä talouteen ja ympäristönsuojeluun vetoavia argumentteja on usein hankala arvioida samoilla säännöillä. Talousuutisten retoriikkaa tarkastelleen Minni Soverilan pro gradu -tutkielmassa taloudellinen kannattavuus nousi eräänlaiseksi 'jumalargumentiksi', jonka takaa löytyviä selityksiä ei enää tarvitse kaivella (Soverila 2017, 86). Mielenkiintoista on, löytyykö myös omasta aineistostani samanlaista taipumusta jumalargumentiin.

2.1.3 Tieteen ja päätöksenteon vaikeat suhteet – Miksi aihe on ajankohtainen juuri nyt?

Suomen nykyinen hallitus nimitettiin tehtävänsä toukokuussa 2015. Saman vuoden joulukuussa pääministeri Juha Sipilä aiheutti kohun toteamalla Yle TV1:n A-studiossa, että Suomesta "löytyy kaiken maailman dosenttia, jotka kertovat, että tätä ja tätä ei saa tehdä".⁴Pian tapauksen jälkeen Helsingin yliopiston dosenttiyhdistys vaati Sipilältä anteeksipyyntöä.

Myös professoriliiton viestintäpäällikkö Kirsti Sintonen pui tapausta liiton blogissa heti tapahtuneen jälkeen. Hän muistuttaa, ettei kommentti ollut tämän hallituskauden ensimmäinen tieteen arvostusta koetteleva lausunto. Korkeakoulujen rahoituksen leikkaukset ja tehokkuusvaatimukset huolettivat yliopistoväkeä jo aiemmin samana vuonna alkaneessa jupakassa. Sintosen mukaan kansalaisten luottamus yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin on kuitenkin edelleen korkealla.⁵

⁴ <https://www.facebook.com/ylekioski/videos/1537094146582032/> (viitattu 17.9.2018)

⁵ <http://blogi.professoriliitto.fi/kirsti-sintonen/kaiken-maailman-dosentit/> (luettu 6.8.2018)

Keskustelu tieteen roolista päätöksenteossa on jatkunut koko nykyisen hallituskauden ajan, mikä tulee esiin myös omassa tutkimusongelmassani. Vuoden 2017 maaliskuussa 68 suomalaista eri alojen tutkijaa allekirjoitti julkilausuman, jossa he toivat esiin negatiiviset vaikutukset, joita Suomen metsänkäyttösuunnitelmilla ja biotalousstrategialla toteutuessaan olisi luonnon monimuotoisuudelle ja ilmastonmuutokselle. Tutkimustietoa ei heidän mukaansa ole otettu riittävästi huomioon päätöksenteossa. Julkilausuman kokosi BIOS-tutkimusyksikkö, joka tutkii monitieteisesti yhteiskunnan sosio-ekologisia muutoksia.⁶

Syyskuussa 2017 nähtiin vielä laajempi kannanotto, kun 190 ympäristö- ja ilmastotieteiden tutkijaa allekirjoitti EU-päättäjille lähetetyn avoimen kirjeen. Kannanotossa tutkijat ilmaisivat huolensa metsähakkuiden seurauksista ilmastolle ja metsäluonnon monimuotoisuuden säilymisestä. Kun keskustelu lulucf-linjauksista kävi kuumana, Helsingin yliopiston meteorologian akatemiaprofessori Timo Vesala pääsi tuomaan tutkijoiden näkökulman esiin Helsingin Sanomissa.

”Ymmärrän, etteivät päättäjät jaksa lukea monikymmensivuisia raportteja vaan lukevat vain tiivistelmän. Parlamentin päätöksen jälkeen näytti tosin siltä, etteivät päättäjät lukeneet edes sitä tiivistelmää”, Vesala sanoo viitaten Euroopan parlamentin täysistunnon lulucf-äänestykseen 13. syyskuuta. (Helsingin Sanomat 26.9.2017)

Tiina Raevaaran mukaan tieteen merkitys kasvaa tulevaisuudessa entisestään, kun ihmiskunta saa eteensä yhä uusia haasteita. Ratkaistavaksi tulee monimutkaisia väestölliseen kehitykseen, ympäristön tilaan sekä ravinnon ja veden epätasaiseen jakautumiseen liittyviä kysymyksiä. (Raevaara 2016, 184.) Samalla tieteen- ja päätöksentekijöiden sekä muiden sidosryhmien yhteistyö muodostuu yhä tärkeämmäksi.

2.2.Tiede ja journalismi

Edellisessä luvussa käsittelin tieteen ja päätöksenteon välisiä kipukohtia. Seuraavaksi suuntaan katseen tieteen ja journalismin suhteeseen. Yhdessä nämä kolme, tiede, päätöksenteko ja journalismi, muodostavat tutkimukseni tärkeimmät painopisteet.

Aloitin tämän luvun esittelemällä erilaisia näkökulmia tieteen ja journalismin suhteen tutkimiseen, sekä paikantamalla oman tutkielmani tässä jaottelussa. Sen jälkeen perustelen, miksi kansalaisilla ylipäätään on hyvä olla tieteenlukutaitoa, eli kykyä lukea ja ymmärtää tiedettä. Lopuksi pohdin tutkijoiden suhdetta muihin asiantuntijoihin sekä tutkijoiden roolia mediassa.

⁶ <http://bios.fi/julkilausuma/julkilausuma240317.pdf> (luettu 25.9.2018)

2.2.1 Näkökulmia tieteen ja journalismin suhteen tutkimukseen

Vaikka tiedepoliittista keskustelua on käyty Suomessa 1970-luvulta lähtien, tieteen ja journalismin suhde ei ennen 1990-luvun puoliväliä ole ollut suosittu tutkimuskohde. Tutkimuksen kohteena ovat olleet muun muassa tiedejournalismi, tutkijoiden ja toimittajien väliset suhteet sekä tieteelliset kiistat. (Väliverronen 1994, 21-22.) Väliverronen kanssa olen yhtä mieltä siitä, että

(v)arsinaista tiedejournalismin tutkimusta kiinnostavampia ovatkin olleet ne tutkimukset, joissa tiedettä on tarkasteltu osana erilaisia yhteiskunnallisia käytäntöjä ja ongelmia. --- Kiinnostaviksi kysymyksiksi nousevat tällöin erilaisten toimijoiden (tutkijat ja muut asiantuntijat, toimittajat, 'maallikot' jne.) tieto-valtasuhteet. (Väliverronen 1994, 33.)

Tieteen ja julkisuuden suhteen tutkimus on Suomessa yhä harvojen tutkijoiden kiinnostuksen kohteena, ja näkökulmat ovat rajallisia. Eniten aiheen parissa on ahkeroinut Esa Väliverronen (1994, 1996, 2016). Hänen työnsä ovat myös tämän tutkimuksen liikkeelle paneva voima. Hieman toisenlaisesta näkökulmasta aihetta lähestyy Riitta Kärki, joka on tutkinut lääketieteen ja julkisuuden suhdetta. Lisäksi Suomessa on 2010-luvulla julkaistu useita teoksia, jotka käsittelevät tieteen popularisointia ja tiedeviestintää, mutta nämä ovat monesti ennemminkin tutkijoille ja muille asiantuntijoille suunnattuja oppaita kuin varsinaisia tutkimuksia aiheesta.⁷

Tieteen ja journalismin suhteen tutkimus on rajallista myös kansainvälisesti. Esimerkiksi tutkijoiden ja toimittajien suhteita on Charlotte Wienin mukaan tutkittu viime aikoina pääasiassa Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa. Näiden maiden mediajärjestelmät seuraavat liberaalista mallia, kun taas pohjoismaihin on vakiintunut demokraattis-korporatistinen malli. Tämän vuoksi yleistäminen maasta toiseen ei onnistu saumattomasti. (Wien 2014, 429.) Mediajärjestelmien samankaltaisuuden vuoksi tukeudun tietyiltä osin Tanskassa tehtyihin tutkimuksiin.

Esa Väliverronen tekee hyödyllisen jaottelun eritellessään tieteen ja journalismin suhteesta kolme näkökulmaa:

- 1) tiede journalismin aiheena ja kohteena
- 2) tieteen instituutiot ja tutkijat aloitteentekijöinä ja aktiivisina toimijoina suhteessa journalismiin
- 3) tiede asiantuntijalähteenä (Väliverronen 1994, 33.)

⁷ Kärki, Riitta (1998) *Läketiede julkisuudessa: Prometheus vai Frankenstein*. Tampere: Vastapaino.

Järvi, Ulla & Vainikainen, Tuula (2010) *Asiantuntijan mukaan: Viestintäopas media-ajan asiantuntijoille*. Turku: Enostone.

Karvonen, Erkki, Kortelainen, Terttu & Saarti, Jarmo (2014) *Julkaise tai tuhoutu!: Johdatus tieteelliseen viestintään*. Tampere: Vastapaino.

Strellman, Urpu & Vaattovaara, Johanna (2013) *Tieteen yleistajuistaminen*. Helsinki: Gaudeamus.

Raevaara, Tiina (2016) *Tajuaako kukaan?: Opas tieteen yleistajuistajalle*. Tampere: Vastapaino

Koskinen, Iina (2018) *Tutkimuksesta Toimintaan: Tieteentekijän opas viestintään ja vaikuttamiseen*. Helsinki: Art House.

Ensimmäisen näkökulman kautta tiede määrittyy journalismin raaka-aineeksi. Tieteellisten julkaisujen määrä on Suomessa suhteellisen korkea, ja tieteen taso on 1990-luvun alusta lähtien ollut maailman mittakaavassa hieman keskitason yläpuolella. Julkaistutoiminta on vilkkainta muun muassa ekologian, ympäristötieteiden, taloustieteiden sekä ICT – ja sähkötekniikan aloilla. Sen sijaan esimerkiksi kliininen lääketiede ja biotieteet ovat verrokkimaita jäljessä (Nuutinen et al. 2016, 4, 23). Journalismin kannalta mielenkiintoisinta tiedeuutisoinnin ainesta ovat arkielämään kytkeytyvät keksinnöt ja ongelmanratkaisut. Tämän takia esimerkiksi lääketiede on suosittu tiedeuutisten aihe. (Väliverronen 1994, 34.) Onkin syytä huomata, että etenkin tiedeuutisten kohdalla puhutaan usein luonnontieteistä (science). Vaikka myös omassa tutkimuksessani mainittava tiede edustaa usein luonnontieteitä, en kuitenkaan tieteestä puhuessani viittaa välttämättä pelkästään luonnontieteisiin, vaan mihin tahansa tieteenalaan.

Toinen näkökulma haastaa ajatusta, jonka mukaan tutkijat ja heidän edustamansa instituutiot olisivat passiivisia suhteessa joukkoviestimiin (Väliverronen 1994, 35). Kenties tähän osioon sopisivat myös tutkijoille ja muille asiantuntijoille suunnatut tiedeviestinnän oppaat, joiden avulla tilannetta pyritään muuttamaan. Vaikka tämä näkökulma Väliverroksen mukaan haastaa ajatusta ujoista tutkijoista, asiaan ei kuitenkaan näytä tulleen suurta muutosta. Erik Albæk on tutkinut tutkijoiden ja toimittajien suhdetta tanskalaisessa uutisjournalismissa, ja hänen tutkimistaan tapauksista vain 1-2 %:ssa tutkija otti yhteyttä toimittajaan. (Albæk 2011, 340.)

Oma tutkimukseni lähestyy tiedettä ja journalismia ensisijaisesti edellä mainitun jaottelun kolmannen näkökulman kautta. Olen siis kiinnostunut siitä, miten tiede asettuu journalismin asiantuntijalähteeksi. Mielenkiintoista on se, miten tutkimustieto asettuu osaksi julkista keskustelua muun muassa taloudellisten ja poliittisten argumenttien rinnalle.

2.2.2 Mihin tieteenlukutaitoa tarvitaan?

Jo 1980-luvun lopussa brittiläinen tiedeseura Royal Society ilmaisi huolensa siitä, että kansalaiset eivät ymmärrä tiedettä. Myös kriittinen suhtautuminen tiedettä kohtaan alkoi tuolloin nostaa päätään. Seuran raportissa muistutettiin, että julkisella mielipiteellä on merkittävä rooli päätöksenteossa. Erilaisten väitteiden arvioimiseksi on tärkeää, että niin kansalaiset kuin päättäjät ymmärtävät kiistanalaisten kysymysten tiedollisen perustan. Raportissa esimerkkeinä käytetään ympäristökysymyksiä kuten happosateet ja ydinvoima. (Bodmer 1985, 10.) Viimeisten parin vuosikymmenen aikana tavallisten kansalaisten tiedeymmärrystä on alettu tutkia public understanding of science (PUS) -nimikkeen alla (Kiikeri

& Ylikoski 2004, 186). Käyn seuraavaksi lyhyesti läpi erilaisia argumentteja, joilla kansalaisten tieteenlukutaitoa on puollettu.

Käytännöllinen argumentti lähestyy ihmisiä kuluttajina, jotta he osaisivat paremmin arvioida esimerkiksi kemikaalien, ruoka-aineiden ja rokotteiden turvallisuudesta käytäviä keskusteluja. Tiedeymmärrys auttaa kuluttajia tekemään arjessaan parempia valintoja. (Kiikeri & Ylikoski 2004, 187-188; Väliverronen 2016, 162.)

Demokraattinen argumentti puhuttelee ihmisiä kansalaisina. Tämä argumentti nojaa ajatukseen siitä, että tutkimustieto luo pohjaa yhteiskunnalliselle päätöksenteolle. Paitsi päätöksentekijöiden myös äänestäjien on hyvä ymmärtää tai ainakin kunnioittaa tiedettä. Sivistynyt kansalainen ei usko hatariin poliittisiin lupauksiin tai liian yksinkertaisiin sosiaalisten ilmiöihin selitystapoihin. (Kiikeri & Ylikoski 2004, 187; Väliverronen 2016, 162-163.)

Omassa tutkimusongelmassani yleisön tieteenlukutaitoa puoltaa nimenomaan demokraattinen argumentti. Miten median yleisön oletetaan muodostavan perustellun mielipiteen, jos uutisaihe rakentuu hankalien termien, kuten 'lulucf', 'hiilinielu' ja 'metsien käytön intensiteetti', ympärille? Tällaisten aiheiden edessä toimittaja joutuu vaikean paikan eteen. Voidakseen kertoa aiheesta yleisölle, toimittajan on tunnettava aihe, jotta ei itse lankea poliittisen väännön sudenkuoppiin.

Taloudellinen argumentti on julkisessa keskustelussa kenties käytetyin, sillä tiede ja etenkin teknologinen kehitys lisäävät kansantalouden tuottavuutta. Tästä näkökulmasta käsin suuren yleisön tieteenlukutaitoa tärkeämpää on etenkin opiskelijoiden kiinnostus tieteellistä koulutusta ja ammattia kohtaan. (Kiikeri & Ylikoski 2004, 187; Väliverronen 2016, 163.)

Kansallinen maine ja vaikutusvalta ovat olleet historiallisesti tärkeitä vaikuttimia esimerkiksi Kylmän sodan aikana. Kun Neuvostoliitto vuonna 1957 laukaisi Sputnik-satelliitin avaruuteen, Yhdysvallat kavahti takajaloilleen. Maan kunniaa ja turvallisuutta ryhdyttiin palauttamaan tieteen tasoa nostamalla. Tässä myös kansalaisten tiedeymmärryksellä oli oma roolinsa. (Kiikeri & Ylikoski 2004, 187.)

Kulttuurinen argumentti tuo tieteelliset keksinnöt osaksi ihmisten kulttuuriperintöä. Tässä mielessä tiedettä voi verrata taiteeseen – esimerkiksi matemaattiset kaavat, luonto, kasvit ja tähtitaivas tuottavat esteettistä mielihyvää ja oivaltamisen riemua. (Kiikeri & Ylikoski 2004, 188; Väliverronen 2016, 163.)

Tieteentekijöiden näkökulmasta olennaista on tutkimuksen arvostus ja yhteiskunnallinen asema. Jos tieteellistä tutkimusta tehdään julkisin varoin, on kansalaisten kiinnostus tärkeää myös taloudellisesta näkökulmasta. Johdonmukaisesta pr-toiminnasta tunnetuin esimerkki lienee Yhdysvaltojen avaruushallinto NASA. (Kiikeri & Ylikoski 2004, 186-187; Väliverronen 2016, 163-164.)

Huolimatta siitä, millä tavalla kansalaisten tieteenlukutaidon puolesta argumentoidaan, keinot sen lisäämiseksi ovat samoja. Oman tutkimukseni kannalta tärkeimpään rooliin nousee journalismi, mutta muita keinoja tieteen yleistajuistamiseksi ovat esimerkiksi tietokirjat ja sosiaalinen media. Lulucf-keskustelussa kiinnostavaa on myös se, miten tutkimustieto tuodaan mediassa esille - auttaako tiede ymmärtämään syitä poliittisen kiistan takana vai sekoittavatko prosenttiluvut lopullisesti lukijan päähän?

2.3 Asiantuntijuus ja tutkijan roolit

Asiantuntijuus määrittyy julkisessa keskustelussa usein tapauskohtaisesti. Periaatteessa jokainen voi olla jonkin elämän osa-alueen asiantuntija. Kun asiantuntija, tutkija ja projektijohtaja keskustelevat strategioista ja linjauksista, voi lukijan olla vaikea erottaa faktoja mielipiteistä. Mediassa merkitystä on paitsi sillä, mitä sanotaan, myös sillä kuka sanoo ja millä perustein. Tässä luvussa pyrin muodostamaan käsityksen siitä, millaisia asiantuntijoita aineistostani on mahdollista löytää, ja miten tutkijat eroavat muista asiantuntijoista.

Luvun jälkimmäisellä puoliskolla pohdin tutkijoiden erilaisia rooleja mediassa. Rooli onkin hyvä termi, sillä ainakin lulucf-keskustelu tuntuu ajoittain näytelmältä, jossa eniten tilaa saavat värikkäimmät roolihahmot, joilla on parhaat repliikit.

2.3.1 Asiantuntijuus muutoksessa

Tärkeä kysymys, jota jouduin pohtimaan heti omaa aineistoani läpikäydessäni, oli asiantuntijuus. Tutkimusaineistossani puhuvilla ihmisillä on monenlaista tietoa ja he esiintyvät erilaisilla titteleillä. Yliopistoissa työskentelevät tutkijat on yksinkertaista määritellä oman alansa asiantuntijoiksi, mutta miten pitäisi suhtautua esimerkiksi erilaisissa järjestöissä ja yrityksissä tehtävään tutkimukseen? Esa Väliwerrosen mukaan esimerkiksi erilaisten järjestöjen tekemä ja teettämä tutkimus voi osaltaan toimia perusteluna oman järjestön tarpeellisuudelle. On myös syytä huomata, että toisin kuin tutkijoiden, monien professionaalisten asiantuntijoiden toimenkuvaan kuuluu oman instituutionsa edustaminen. (Väliwerrosen 1994, 38.)

Apua asiantuntijuuden määrittelyyn voi etsiä professiotutkimuksesta. Sen näkökulmasta asiantuntijalla on tieteellistä erityistietoa ja asianmukainen koulutus. Lisäksi asiantuntijalla on käytännöllinen tehtävä: tarjota tietoa ja auttaa erilaisten yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisussa. Asiantuntijan oletetaan usein olevan puolueeton tulkinnoissaan. Väliwerrosta mukaillen asiantuntijat voi edelleen jakaa tutkija-asiantuntijoihin ja professionaaleihin asiantuntijoihin. (Väliwerrosen 1994, 38, 72.)

Tutkija-asiantuntijoihin kuuluvat tässä tutkielmassa sekä yliopistojen että sektoritutkimuslaitosten tutkijat. Näiden lisäksi tiedontuotannon kentällä toimii yksityisiä toimijoita kuten omassa aineistossani esiintyvä Tapio, jonka toiminta ”kattaa metsäbiotalouden konsultointipalvelut, auditoinnit, koulutukset ja tietotuotteet sekä median”⁸. Heidän asiantuntijansa asettuvat omassa jaottelussani professionaalisten asiantuntijoiden ryhmään yhdessä esimerkiksi kansalaisjärjestöjen asiantuntijoiden kanssa. Jaottelu on kaikkea muuta kuin ongelmaton, mutta sopii tämän tutkimuksen tarpeisiin.

Asiantuntijuus tuntuu olevan alati laajeneva käsite, ja sen voisi sanoa jopa kokeneen inflaation. Perinteisiä asiantuntijoita kyseenalaistetaan aiempaa enemmän, ja keskustelua käydään perustavanlaatuisista määritelmistä, kuten siitä mitä tieto on. Samalla perinteisen koulutukseen pohjautuvan asiantuntijuuden rinnalle nousee uusia asiantuntijoita. Kokemusasiantuntijoiksi kutsutaan usein ihmisiä, joilla on omakohtaista kokemusta jostakin asiasta. Esimerkiksi entinen päihderiippuvainen tai kroonisesti sairas voivat olla kokemusasiantuntijoita. (Jakonen 2017, 12,15; Väliverronen 2016, 52-53.) Jakonen erittelee edelleen näköalapaikan asiantuntijoita, kuten tutkivat journalistit ja kansalaisjärjestöjen edustajat sekä näkemysasiantuntijoita, joita ovat esimerkiksi yrittäjät sekä dokumenttielokuvien tekijät, kirjailijat ja muut taiteilijat (Jakonen 2017, 15).

Raevaaran mukaan esimerkiksi aktiivinen blogikirjoittaja ei kuitenkaan automaattisesti ole aiheensa asiantuntija. Kiivaat keskustelut mediassa voivat aiheuttaa hankalia tilanteita, kun erilaisille mielipiteille ja asiantuntijoille annetaan tilaa tasapuolisuuden nimissä, vaikka tiedeyhteisön kanta olisi lähes yksimielinen. (Raevaara 2016, 156-157.)

Jakonen ja Raevaara lähtevät asiantuntijuuden määrittelyssä siis hieman eri suuntiin. Siinä missä Jakonen on valmis yhä laventamaan asiantuntijuutta, Raevaaraa haluaisi varata asiantuntijuuden ensisijaisesti tutkijoille. Niin sanottuja kokemusasiantuntijoita Raevaara kutsuisi mieluummin keskustelijoiksi. Heillä voi olla tärkeä osa julkisessa keskustelussa, mutta ilman asiantuntijuuden tuomaa painolastia. Asiantuntijuus voi siis olla myös haastateltavaa rajoittava tekijä, siinä missä keskustelija saa vapaammat kädet esittää mielipiteitään ja näkemyksiään. (Raevaara 2016, 158-159.)

Ympäristöpäätöksentekoa tutkineet Jaakkola, Vuorisalo ja Peltonen puhuvat erilaisista tietämisen tavoista, kuten tutkimustiedosta, perimätiedosta ja paikallisista havainnoista. Kaikkea tietoa saa kyseenalaistaa, mutta ongelmia syntyy, jos jokin tietämisen tapa suljetaan lähtökohtaisesti keskustelun ulkopuolelle. (Jaakkola, Vuorisalo & Peltonen 2018, 126.) Itse koen selkeimmäksi puhua tutkija-asiantuntijoista,

⁸ www.tapio.fi (luettu 7.8.2018)

professionaalista asiantuntijoista, sekä tapauskohtaisesti muista toimijoista tai keskustelijoista, joiden tietämisen tapa eroaa asiantuntijoista.

2.3.2 Tutkijan roolit mediassa

Olen edellisissä luvuissa pyrkinyt määrittelemään, mitä tutkija ja asiantuntijuus tässä työssä tarkoittavat. Tutkijalla voi silti olla useita erilaisia rooleja ja syitä esiintyä mediassa. Tutkijat eivät ole pelkkää palstatilan täytettä, vaan 'tieteellisellä mielipiteellä' on auktoriteettia, joka antaa journalismille uskottavuutta ja ainakin vaikutelman objektiivisuudesta. Myös tutkijat ovat riippuvaisia julkisuuden tuomasta arvostuksesta, ja tutkimuksen esitleminen yleisölle koetaan myös velvollisuutena veronmaksajia kohtaan. (Väliverronen 1994, 37-39; Wien 2014, 427-428.)

Erik Albæk (2011) on tutkinut toimittajien ja asiantuntijoiden vuorovaikutusta tanskalaisessa uutisjournalismissa. Noin 90 %:ssa tutkituista tapauksista toimittaja otti yhteyttä tutkijaan, ja vain 1-2 %:ssa yhteydenotoista aloitteentekijänä oli tutkija. Jäljelle jääneet prosentit selittyvät esimerkiksi lehdistötiedotteilla. Tutkimuksesta käy ilmi, että suurin osa tutkijoista on ollut haastateltavana myös aiemmin. Mikäli toimittajalla ei ollut aiempaa kontaktia tutkijaan, lähdevalinnan taustalla vaikuttivat esimerkiksi haastateltavan aiemmat kommentit toisaalla tai muiden tutkijoiden suosittelut. (Albæk 2011, 340.)

Myös Suomessa on viime vuosina kiinnitetty huomiota siihen, että haastateltaviksi päätyvät usein samat tutkijat. *Kuka* on toimittajia ja asiantuntijoita yhteen tuova palvelu, johon on tällä hetkellä kirjautunut yli 400 toimittajaa, yli 1000 asiantuntijaa ja noin 50 eri organisaatiota. Turun yliopiston erikoistutkija Mari K. Niemi toteaa Kukan nettisivuilla, että

[A]siantuntijajulkisuus kanavoituu Suomessa suppealle joukolle. Tällainen yleiskommentaattorien kulttuuri heikentää keskustelun tasoa ja kuormittaa yksittäisiä asiantuntijoita, samalla kun valtavasti erikoistunutta asiantuntijatietoa jää käyttämättä.⁹

Loppuvuodesta 2017 tiede- ja asiantuntijaviestintään erikoistunut viestintätoimisto Kaskas Media käynnisti Vaihtoehto Eskolle -kampanjan, jonka tarkoituksena oli niin ikään tuoda esiin eri alojen tutkijoita. Kampanja sai innoituksensa tiedebarometrasta, jonka mukaan suurin osa suomalaisista osaa nimetä vain yhden elossa olevan tutkijan, tähtitieteen professori Esko Valtaojan.¹⁰ Tieteen henkilöityminen ei kuitenkaan ole yksinomaan huono asia. Yksilöiden kautta tiede muotoutuu helpommin pureskeltavaan muotoon ja

⁹ www.kuka.io (luettu 7.8.2018)

¹⁰ <http://vaihtoehdoeskolle.fi/kampanja/> (luettu 5.6.2018)

näkyvyyden avulla myös tieteen arvostus ja siihen suunnatut resurssit mahdollisesti kasvavat. (Raevaara 2016, 190.)

Erik Albæk esittää mielenkiintoisen otaksuman siitä, miksi noin kolmasosassa jutuista toimittajat eivät siteeranneet muita tutkijoita, joihin olivat yhteydessä. Albæk kutsuu tällaista toimintatapaa shoppailuksi, jossa toimittajat etsivät tutkijaa, joka sopii heidän uutisjuttunsa kehukseen. Tätä oletusta ei kuitenkaan pystytty vahvistamaan toimittajien vastauksista. Sen sijaan toimittajista ja tutkijoista puolet oli sitä mieltä, että toimittaja oli kehystänyt aiheen valmiiksi, ennen kuin otti yhteyttä tutkijaan. Toisen puolikkaan mielestä jutun kehys syntyi vasta keskustelun aikana tai sen jälkeen. Albækin tutkimuksessa ei kuitenkaan päästy kovin hyvin kiinni siihen, missä määrin tutkijat tarjoavat toimittajille taustatietoa, vaikka eivät päätyisi nimellään juttuun. (Albæk 2011, 341-343.)

Kun tutkija syystä tai toisesta päätyy haastateltavaksi, hän ei kuitenkaan välttämättä itse valitse rooliaan. Esa Väliheronen on jaotellut tutkijoiden rooleja julkisuudessa (Taulukko 1).

Taulukko 1. Tutkijan roolit julkisuudessa Väliherosen (2016, 59) mukaan. Käytän jaottelua pienin lisäyksin ja muutoksin myös omassa analyysissäni. (kts. taulukko 3, s. 49)

Tutkija asiantuntijana julkisuudessa	
Rooli	Tehtävät
popularisoija	kertoo uusista tutkimustuloksista
tulkitsija	kommentoi ajankohtaisia ilmiöitä ja ongelmia
kriitikko	arvioi ja tulkitsee julkisuudessa esitettyjä tietoja ja väitteitä
manageri	esittelee ja markkinoi omaa tutkimustaan, alaansa tai tiedettä yleensä
osallistuja	ottaa kantaa yhteiskunnalliseen keskusteluun, vaatii poliittisia toimenpiteitä

Mielestäni Väliherosen esittämät kriitikon ja tulkitsijan roolit ovat käytännössä niin limittäisiä, että ne voi useimmassa tapauksessa yhdistää yhdeksi rooliksi. Samoin popularisoija ja manageri ovat hyvin lähellä toisiaan. Erotuksena näistä rooleista on osallistuja, joka on selvästi aiempia aktiivisempi ja kantaottavampi. Samankaltaisia rooleja on havaittu myös tanskalaisissa tutkimuksessa. Charlotte Wienin (2014) mukaan tutkijoiden kenties yleisin rooli uutisissa on ajankohtaisten tapahtumien kommentointi. Tämä rooli osuu yksiin Väliherosen tulkitsijan kanssa.

Väliverrosen määrittelemissä rooleissa tutkijat kertovat uusista tutkimustuloksista sekä kommentoivat ja ottavat kantaa ajankohtaisiin asioihin. Tästä listasta puuttuu kuitenkin Albækin (2011) ja Wienin (2014) hahmottelema rooli, jonka mukaan tutkijan tehtävä uutisessa on vahvistaa toimittajan valitsema kehys. Tämä ei ehkä ole aina yhtä helposti osoitettavissa kuin muut roolit, eikä se ole tutkijan kannalta kovin imarteleva tehtävä. Löysin kuitenkin viitteitä tällaisesta roolituksesta myös omasta aineistostani. Tätä roolia voisi kutsua esimerkiksi 'auktoriteetin lähteeksi', jonka tehtävänä on ainoastaan toimia selkänäojana jonkun toisen väitteelle, tai kuten Albæk ja Wien kuvailevat, vahvistaa toimittajan valitsema kehys.

Tutkijoiden rooli on viimeisten 30-40 vuoden aikana muuttunut Väliverrosen roolitusta lainaten popularisoijasta tai managerista enemmän tulkitsijan ja kriitikon suuntaan (Albæk 2011, 344; Wien 2016, 428, 432). Koska tutkijat ottavat vain harvoin yhteyttä toimittajiin, tutkijoiden julkisen roolin määrittely on toimittajien käsissä. Tutkijat päätyvät toimittajien aloitteesta kommentoimaan ja antamaan taustatietoja sen sijaan, että he itse aktiivisesti ottaisivat yhteyttä toimituksiin ja pääsisivät siten esimerkiksi esittelemään uutta tutkimusta. (Wien 2016, 441.)

Luvussa 2.1.2 käsittelin päätöksenteon ja tutkimustyön eroja esimerkiksi niiden aikajänteen osalta. Myös toimittajien ja tutkijoiden ammattikuntien välillä on eroja, joita on välillä hankala sovittaa yhteen. Kärjistäen voidaan todeta, että tutkijoiden työhön verrattuna toimittajat vaikuttavat olevan pinnallisia ja kiinnostuneita ihmisistä ja tarinoista, kun taas tutkijat ovat asiakeskeisiä eivätkä mielellään spekuloi. Vaikka eroja toki löytyy, Väliverrosen muistuttaa, että eri ammatteja ei kuitenkaan voi verrata "samalla mittatikulla". (Väliverrosen 2016, 71-72.) Eri tahojen yhteistyö kuitenkin helpottuu sitä mukaa kun eri ammattikuntien toimintatavat tulevat tutuiksi ja tutkijoiden rooli mediassa kasvaa. Toisaalta kyse voi olla myös siitä, että tutkijat ovat oppineet pelaamaan median säännöillä ja omaksuneet toimittajien heille tarjoaman roolin. (Väliverrosen 2016, 71-72; Wien 2014, 428.)

3 Lulucf-keskustelu ympäristökysymyksenä

Päästäkseni kiinni tutkimustiedon ja journalismin suhteisiin, valitsin tapaustutkimukseksi lulucf-keskustelun. Tutkimustiedon rooli korostuu usein juuri ympäristökysymyksissä, mistä lulucf-keskustelu on hyvä esimerkki. Tässä keskustelussa myös globaali ja lokaali kietoutuvat toisiinsa: Miten kansainvälinen yhteistyö ilmastomuutoksen hillitsemiseksi sopii yhteen yksittäisen valtion taloudellisten intressien kanssa? Tässä luvussa tarkastelen lulucf-keskustelua ympäristökysymyksenä ja sitä, millainen rooli journalismilla on ympäristökysymysten, ja etenkin ilmastoaiheiden uutisoinnissa.

3.1 ”Suomen metsätalouden kohtalonäänestys” – Mikä on lulucf ja mitä merkitystä sillä on?

Heinäkuussa 2016 Euroopan komissio esitti lakiesityksen, joka sitoisi myös maankäyttösektorin eli niin sanotun lulucf-sektorin (land-use, land-use change and forestry) ilmastopäästöt osaksi vuoden 2030 tavoitteita. Yleisenä tavoitteena on kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen vähintään 40 %:iin vuoden 1990 tasoon verrattuna.

Syyskuussa 2017 Euroopan parlamentissa äänestettiin lulucf-esitykseen liittyen metsien hiilinielujen laskentatavoista. Ajankohta on tutkimuksen kannalta kiinnostava, sillä ennen äänestystä mielipiteet kiristyivät äärimmilleen, minkä huomaa etenkin Maaseudun Tulevaisuuden uutisoinnista. Esitykseen liittyi kiistoja muun muassa ilmastopäästöjen laskentatavoista, referenssitasoista, maakohtaisista joustoista ja mahdollisista kompensoinneista.

Lopulliset linjaukset tehtiin Euroopan parlamentin, komission ja jäsenmaita edustavan neuvoston kolmikantaneuvotteluissa. Neuvottelut saatiin päätökseen keväällä 2018.

Uusien sääntöjen myötä EU-maiden tulee taata, että metsiin, viljelymaihin ja niittyihin sitoutuu hiilidioksidia niistä ilmakehään vapautuvia hiilidioksidipäästöjä vastaava määrä. Metsä ja maaperä sitovat hiilidioksidia, mutta esimerkiksi hakkuut vapauttavat hiilidioksidia ilmakehään. Tällä hetkellä EU:n metsät sitovat arviolta 10 % EU:n alueella tuotetuista kasvihuonepäästöistä joka vuosi.

Vuoden 2030 jälkeen jäsenvaltioiden on pyrittävä lisäämään hiilidioksidin poistumia niin, että metsään sitoutuvan hiilidioksidin määrä ylittää metsistä vapautuvien päästöjen määrän. Tämä vastaa Pariisin ilmastosopimuksen ja EU:n pitkän aikavälin tavoitteita.¹¹

Lulucf-lakipaketin suuri merkitys Suomelle johtuu maamme vahvasta metsätaloussektorista. Linjaukset nähtiin etenkin neuvottelujen alkuvaiheessa epäedullisena suomalaiselle metsätaloudelle ja Suomen biotalousstrategialle, jonka mukaan metsähakkuita tulisi Suomessa lisätä merkittävästi. Kestävästä metsähakkuiden määrästä on ollut erimielisyyksiä muun muassa suomalaisten poliitikkojen, Maa- ja

¹¹ <http://www.europarl.europa.eu/news/fi/press-room/20180411IPR01515/lulucf-mepit-hyvaksyivat-ilmastosuunnitelman-metsien-hiilinieluista> (luettu 8.8.2018)

Metsätaloustuottajain Keskusliiton (MTK), tiedeyhteisön, ympäristöjärjestöjen edustajien sekä EU-toimijoiden kesken.

Suomen biotalousstrategiasta julkaistiin toukokuussa 2014 tiivis 30 sivun esitys. Strategian valmisteluun osallistuivat valtioneuvoston kanslia, maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja valtiovarainministeriö hallinnonaloineen, sekä teknologian tutkimuskeskus VTT ja Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. Mukana on ollut myös sidosryhmiä, joita ei erikseen eritellä. Lisäksi kiinnostuneet ovat voineet jättää mielipiteitä Otakantaa.fi- ja Biotalous.fi-sivustoilla. (Suomen biotalousstrategia 2014, 3.)

Tässä strategiassa biotalous määritellään taloudeksi,

joka käyttää uusiutuvia luonnonvaroja ravinnon, energian, tuotteiden ja palveluiden tuottamiseen. Biotalous vähentää riippuvuutta fossiilisista luonnonvaroista, ehkäisee ekosysteemien köyhtymistä sekä luo uutta talouskasvua ja uusia työpaikkoja kestäväen kehityksen periaatteiden mukaisesti. (emt., 3.)

Biotaloutta perustellaan muun muassa globaalilla väestönkasvulla, ilmastonmuutoksella, luonnonvarojen ja luonnon monimuotoisuuden vähenemisellä, sekä kasvavalla ympäristötietoisuudella ja tiukkenevalla lainsäädännöllä. Myös EU:n vahva tuki saa strategiassa oman lukunsa. (emt., 5, 9-11.)

Suomen biotalousstrategian mukaan fossiilitaloudesta biotalouteen siirtyminen vaatii ”uusiutuvien luonnonvarojen hyödyntämistä huomattavasti aiempaa laajemmin”. Metsien käyttöä voidaan strategian mukaan lisätä kestävästi, mikä turvataan laveasti sanottuna metsäpoliittisin toimenpitein. (emt., 14, 28.)

Politiikkatoimien tulee vauhdittaa biotalouden kasvua ja poistaa sen kehittämisen esteitä. Tarvitsemme vahvan kansallisen tahtotilan sekä määrätietoista toimintaa Suomen biotalouden tavoitteiden saavuttamiseksi. (emt., 5-7, 11.)

Kansallinen tahtotila on mielenkiintoinen termi. Tätä tahtoa on nähdäkseni lobattu esimerkiksi erilaisilla tapahtumilla sekä Suomen Metsäsäätiön ja Metsämiesten säätiön rahoittamalla Bioaika-rekan kiertueella. Rekka kertoo biotalouden mahdollisuuksista, ja sen kohdeyleisönä ovat lukioikäiset nuoret. Kehittämisen esteitä on pyritty poistamaan esimerkiksi Euroopan parlamentissa lulucf-linjausten yhteydessä. Strategiassa todetaankin, ettei EU:n lainsäädännöllä tai muilla kansainvälisillä päätöksillä tulisi asettaa esteitä esimerkiksi metsien lisääntyvälle hyödyntämiselle (emt., 29).

Esimerkiksi Suomen luonnonsuojeluliitto on monessa yhteydessä kritisoinut hallituksen linjauksia. Luonnonsuojeluliiton mukaan tutkimustietoa, esimerkiksi Luonnonvarakeskuksen ja Suomen ympäristökeskuksen loppuvuodesta 2016 julkaisemaa selvitystä biotalouden vaikutuksista Suomen metsiin on tulkittu liian yksioikoisesti (Luonnonsuojelija 1/2017). Olennaiseksi kysymykseksi Suomen Luonnonsuojeluliitto nostaa esimerkiksi sen, miten paljon, mistä ja miten metsää kaadetaan.

Suomen biotalousstrategia on saanut osakseen paljon kritiikkiä, mutta on syytä muistaa, ettei se kohdistu biotalouteen sinänsä, vaan esimerkiksi strategian puutteelliseksi nähtyihin osiin. Biotalouskuuteen kuuluu metsätalouden lisäksi esimerkiksi vesivarantojen hyödyntämistä.

3.2 Globaalin ja lokaalin puristuksessa

Niin sanottua ilmastojournalismia on tutkinut esimerkiksi kansainvälinen MediaClimate-tutkijaverkosto. Verkostoon kuuluu tutkijoita muun muassa Pohjoismaista, Iranista, Saksasta, Israelista, Ranskasta, Bangladeshista, Japanista, Kiinasta, Ugandasta ja Kanadasta. Suomesta verkostossa ovat mukana Risto Kunelius, Ville Kumpu ja Dmitry Yagodin. MediaClimate-verkosto tutkii muun muassa sitä, miten perinteiset journalismin osa-alueet, kuten tiedonvälitys, narratiivien rakentaminen ja tulkinnallisten kehysten luominen jäsentyvät ilmastonmuutosuutisoinnissa.¹²

Ville Kummun mukaan kasvihuoneilmiö ja ilmastonmuutos asettuivat 1980-luvun lopulta alkaen pysyvästi osaksi suomalaista uutisointia. Ilmastonmuutosuutisten määrä lähti Suomessa kasvuun vuonna 2004, ja erityisen kiivasta uutisointi oli vuosina 2006-2007, jolloin uutisaiheita tarjosivat esimerkiksi Balin ilmastokokous ja Al Gore saama Nobelin rauhanpalkinto. Tämän jälkeen ilmastonmuutosta käsittelevien uutisten määrä kääntyi selkeään laskuun. Ilmastokeskustelun painopiste on Euroopassa viimeisen kymmenen vuoden aikana siirtynyt tieteestä politiikan suuntaan, kun ilmastonmuutosta ei enää ilmiönä kyseenalaisteta entiseen tapaan. (Kumpu 2015, 194, 199-200.)

Ilmastonmuutoksen myötä journalismi on saanut eteensä aiheen, joka on monimutkaisempi kuin mikään yksittäinen tapahtuma. Ilmastonmuutosta, kuten monia muitakaan ympäristöaiheita ei voi jakaa selkeisiin politiikan ja tieteen kategorioihin. Ville Kummun mukaan

[i]Ilmastokeskustelussa on kyse yhtäältä ilmastonmuutoksen materiaalisesta todellisuudesta, toisaalta sen poliittisesta merkityksestä – ja ennen kaikkea siitä, miten nämä kaksi ulottuvuutta nivoutuvat yhteen”. (Kumpu 2015, 194.)

Myös Esa Väliverronen on kiinnittänyt huomiota tähän ympäristöjulkisuuden erityispiirteeseen. Ympäristökysymyksiin liittyy vahvoja taloudellisia ja poliittisia intressejä, joka on johtanut politiikan tieteellistymiseen ja tieteen politisoitumiseen. (Väliverronen 1994, 47.)

Ilmastokysymyksissä on talouden, politiikan ja tieteen lisäksi kyse yhteiskunnan perustavanlaatuisista kysymyksistä. Donella H. Meadowsin mukaan yhteiskunnan paradigma (the paradigm of a society) käsittää

¹² <https://mediacclimate.net/about/> (luettu 11.8.2018)

jaettuja ja kenties tiedostamattomiakin uskomuksia siitä millainen maailma on. Paradigmat kertovat millaisia tavoitteita yhteiskunnassa pitäisi asettaa, mitä pidetään tärkeänä ja millaisia signaaleja pitäisi tarkkailla. Meadowsin mukaan länsimaiset paradigmat ovat usein dikotomisista, ja näistä pareista yksi on jako talouden ja ympäristön välille. Näitä paradigmoja pidetään yllä toiston avulla, ja niiden järkkäytyminen aiheuttaa epämukavuutta. Esimerkiksi jatkuvan talouskasvun haastaminen ei sovi länsimaiseen paradigmaan. (Meadows 1991, 71-74.) Kummun ajatukset mukailevat Meadowsia. Kiire ilmastonmuutoksen ratkaisemiseksi sitoo keskustelun nykyisiin puitteisiin: ”ilmastokeskustelussa maailmanloppu on helpompi kuvitella kuin kapitalismin loppu.” (Kumpu 2015, 197.)

Suomalaisten luottamus tutkijoihin on perinteisesti ollut vahva, mutta niin Suomessa kuin ulkomailla tutkijoiden asiantuntijuutta kyseenalaistetaan yhä useammin. Etenkin lajinsuojelussa kiistat kärjistyvät usein lukumääräpeliksi, jolla yritetään vaikuttaa päätöksentekoon. (Jaakkola, Vuorisalo & Peltonen 2018, 39.) Myös omassa aineistossani numerotieto oli ajoin silmiinpistävänsuudessa roolissa, kun lehtien sivuilla kiistellään metsien kasvu- ja hakkuumääristä.

Lulucf-keskustelu, eli kysymys ilmastopäästöjen laskentatavoista maankäyttösektorin osalta, pitää sisällään monia samoja piirteitä kuin kiista saimaannorpan suojelusta. Norpasta on tullut suomalaisen luonnonsuojelun symboli, mutta samalla se on ollut jo vuosikymmenien ajan valtava kiistan aihe. Siinä missä saimaannorpan suojelu asetti kalastajat puolustuskannalle, lulucf-keskustelu näyttää suuttaneen suomalaiset metsänomistajat. Kalastus ja metsätalous ovat perinteisiä suomalaisia elinkeinoja, joihin ei kaivata cityvihreiden tai Brysselin poliitikkojen mielipiteitä.

Tutkijoiden ja päätöksentekijöiden kannalta tilanne on ongelmallinen. Perustellutkaan ratkaisut ja tieteeseen pohjautuvat päätökset eivät aina miellytä kansalaisia. Tämä on huomattu myös suurpetokiistoissa. Vaikka suojeluohjelmassa olisi otettu huomioon kaikki saatavilla oleva tutkimustieto, ovat tiukat ohjeistukset ja erilaisten mielipiteiden sivuuttaminen johtaneet arvaamattomiin lopputuloksiin. Susipopulaatio on ajoittain jopa laskenut, kun sääntöihin turhautuneet salametsästäjät ovat kurittaneet susikantaa. (Jaakkola, Vuorisalo & Peltonen 2018, 122-123.) Sama ilmiö tunnetaan metsiensuojelun yhteydessä aavistushakkuina, kun metsänomistajat suojelun pelossa päättävät protestiksi hakata metsänsä.

Vaikka ilmastonmuutos ja saimaannorpan suojelu ovat mittakaavaltaan erilaisia kysymyksiä, molemmille tapauksille yhteistä on se, että kukaan ei oikeastaan vastusta suojelua. Kalastajat haluavat säilyttää saimaannorpan ja myös metsänomistajat voivat olla huolissaan ilmastonmuutoksesta. Kahnausta aiheuttavat ympäristönsuojelun keinot, joihin elinkeinonharjoittajien mielipidettä ei heidän mukaansa ole kysytty. Saimaannorpan tapauksessa yhteisymmärrys suojelun keinoista vaikuttaa periaatteessa

saavutettavissa olevalta asialta, sillä sidosryhmiä on rajallinen määrä. Mutta millaista on sosiaalisesti kestävä ilmastopolitiikka? Päätöksiä on pakko tehdä kansainvälisellä tasolla, jolloin yksittäisten valtioiden ja niiden sisällä toimivien ryhmien mielipiteet jäävät sivuosaan. Lulucf-kysymyksessä metsänomistajilla on kuitenkin takanaan Maa- ja metsätaloustuottajainkeskusliitto MTK sekä politiikkoja, joiden avulla Euroopan parlamentissa käytiin mittava lobbauskampanja, joten pelkkää uhrin roolia metsätalouden edustajille ei voi antaa.

3.3 Journalismin rooli ilmastokysymyksissä

Journalismin rooli demokraattisessa yhteiskunnassa määrittyy tyypillisimmillään seuraavien tehtävien kautta: journalismi vaikuttaa mielipiteiden muodostumiseen, se määrittää julkisen keskustelun aiheita, vahtii poliittista ja taloudellista vallankäyttöä sekä informoi yleisöä. Journalismin odotetaan olevan myös aktiivinen yhteiskunnallinen toimija. Perinteisen näkemyksen mukaan journalismin pitäisi olla objektiivista ja mahdollisimman arvovapaata. Koska täydellistä objektiivisuutta ei ole mahdollista saavuttaa, objektiivisuus toimii ensisijaisesti työtä ohjaavana käytäntönä. (Christians et al. 2009, 119-120.)

On kuitenkin tavanomaista, että journalismi asettuu heikompien puolelle. Mikäli ilmastonmuutoksen hahmottaa globaalin epäoikeudenmukaisuuden kautta, journalismilla on tässä keskustelussa enemmän kuin pelkkä neutraalin informaation tarjoajan rooli. Tällaista journalismia Rhaman kutsuu kannatusjournalismiksi (advocacy journalism), jonka on useimmiten kuitenkin nähty kytkeytyvän tietynlaiseen arvomaailmaan, eikä yksittäiseen ongelmaan. Kannatusjournalismia ovat yleensä tehneet vaihtoehtomediat, mutta myös valtavirtamediat kertovat ajoittain kantansa kuumiin keskustelunaiheisiin. Kannanottaminen voi tapahtua myös epäsuorilla tavoilla, kuten tuottamalla suuren määrän keskustelua tietystä aiheesta ja kutsumalla ulkopuolisia analyysoijia. Kun uutisaiheen käsittely on etukäteen päätetty, kyseessä voi olla median omistajien ja taloudellisten tukijoiden myötäily. (Rhaman 2012, 146-148.)

Tuoreen esimerkin kannatusjournalismista ja ilmastonmuutoksesta suomalaisessa kontekstissa tarjoaa Hyvän sään aikana -verkkójulkaisu.

Hyvän sään aikana on journalistinen verkkójulkaisu, jossa haluamme nostaa esiin tulevia muutoksia ja pohtia, mitä on vielä tehtävissä. Haluamme avata ilmastopolitiikan taustoja, esitellä ilmastonmuutoksen torjumiseksi työskenteleviä ihmisiä ja käydä siellä, missä ilmastonmuutos jo näkyy tavalla tai toisella.

Suomessa ei kuitenkaan ole vielä montaa selkeästi ilmastomediaksi profiloitunutta julkaisua, vaikka aihe on ollut pitkään journalistien asialistalla. Mielestämme aikamme tärkein uutinen tarvitsee laajat ja monipuoliset foorumit.¹³

¹³ <https://hyvansaanaikana.fi/hyvan-saan-aikana-on-nyt/> (luettu 28.5.2018)

Journalismin normatiiviset roolit ja niiden suhde ilmastouutisointiin

Christians et al. ovat pohtineet journalismin roolia tilanteessa, jossa sille esitetyt vaatimukset ovat konfliktissa keskenään. Ilmastonmuutos ja lulucf-keskustelu ovat mielestäni esimerkki tällaisesta tilanteesta. Ilmastonmuutos on laajuudessaan ainutlaatuinen kysymys, jossa journalismille osoitetut vaatimukset vastuunkantamisesta ja objektiivisuudesta asettuvat helposti vastakkain. Christiansin jaottelemat neljä roolia asettuvat suhteessa institutionaaliseen valtaan ja median autonomiaan. Ne ovat monitoroiva (monitorial), fasilitoiva (facilative), radikaali (radical) ja yhteistyöhön perustuva (collaborative). (Christians et al. 2009, 125.) Pohdin seuraavaksi näitä neljää journalismin normatiivista roolia suhteessa ilmastouutisointiin.

Monitoroivalla roolilla kirjoittajat viittaavat kenties yleisimpään journalismille asetettuun rooliin, johon kuuluu tiedon kerääminen, prosessointi ja levittäminen. Tätä roolia seuraava journalismi on lähimpänä perinteistä vaatimusta objektiivisesta ja arvovapaasta journalismista. (Christians et al. 2009, 125-126.) Ilmastonmuutosuutisoinnin tapauksessa tiedon levittäminen, ja samalla myös näkemyserojen esiintuominen olisi siis journalismin tehtävä. Aiemmin näkemyserot ilmastonmuutoksen kohdalla jakautuivat selkeämmin niihin, joiden mukaan ilmastonmuutos on ongelma ja niihin, joiden mukaan se on pelkkää huuhaata. Ilmastoskeptikot olivat varteenotettava osa julkista keskustelua, kunnes vaakakuppi kääntyi selvästi sille kannalle, että ilmastonmuutos on vakavasti otettava ongelma. Nykyään ilmastonmuutosta epäilevät äänet eivät enää juurikaan saa tilaa suomalaisessa mediassa, vaan kiistat koskevat enemmänkin sitä, millaisia keinoja ilmastonmuutoksen suitsemiseksi pitäisi käyttää. Tällöin kiistoja käydään ympäristöpolitiikan ja talouden kentillä.

Fasilitoiva rooli nojaa käsitykseen mediasta neljäntenä valtiomahtina, jolloin journalismin rooliksi muodostuu aktiivisen kansalaisuuden edistäminen. Median tehtävänä on myös auttaa vahvistamaan jaettuja arvoja, sen sijaan että esiin nousisivat yksityiset oikeudet ja intressit. Tällaisen roolin ylläpitäminen voi kilpailutilanteessa kuitenkin olla hankalaa. (Christians et al. 2009, 126.) Omassa tutkimusongelmassani kysymys jaetuista arvoista ja yhteisestä hyvästä nousevat mielenkiintoiseen rooliin. Mitä ovat suomalaisen yhteiskunnan jaetut arvot? Rakennetaanko yhteistä perustaa ihmisten ja ympäristön kestäväen hyvinvoinnin vai toivotun talouskasvun varaan?

Journalismin radikaali rooli keskittyy paljastamaan vallan väärinkäyttöä ja epätasa-arvoa sekä kiinnittämään huomiota muutoksen mahdollisuuteen (Christians et al. 2009, 126-127). Tämä rooli on lähimpänä aiemmin mainittua kannatusjournalismia. Ongelmaksi muodostuu se, että vallan väärinkäyttö ja epätasa-arvo eivät useinkaan ilmene räikeinä yksittäistapauksina. Onko esimerkiksi tutkimustiedon sivuuttaminen

päätöksenteossa ongelma, johon journalismisissa pitäisi kiinnittää huomiota? Samoin ilmastopolitiikassa kyse ei välttämättä ole vääryyksistä, jotka voisi osoittaa lakikirjan sivuilta, vaan päätöksistä, jotka voivat aiheuttaa arvaamattomia seurauksia tulevaisuudessa.

Median ja valtion yhteistyöhön perustuva rooli nousee esiin tilanteissa, jossa sitoutuminen käynnissä oleviin tapahtumiin on väistämätöntä. Selvimmin yhteistyön merkitys tulee esiin esimerkiksi uusien valtioiden syntyessä. Yhteistyö voi kuitenkin tulla tarpeeseen myös erilaisissa kriisitilanteissa, olipa kyseessä sitten sota, terrorismi, luonnonkatastrofi tai ihmisten terveyteen liittyvä uhka. Myös normaalitilanteissa media ja valtionhallinto tekevät jonkinlaista yhteistyötä, joka ei kuitenkaan yleensä saa huomiota, sillä yhteistyö osuu törmäyskurssille lehdistönvapauden kanssa. (Christians et al. 2009, 127.) Ilmastonmuutos ja sen seuraukset ovat jo nyt konkreettisia esimerkiksi joissakin Tyynenmeren saarivaltioissa, joissa merenpinnan nousu ja eroosio hukuttavat maaperää mereen. Vaikka ilmastonmuutoksen seurauksia voi havaita jo Suomessakin, ei välitöntä uhkaa silti ole. On epätodennäköistä, että media ja valtio ryhtyisivät Suomessa yhteistyöhön ilmastonmuutoksen suhteen ennen vakavaa ja odottamatonta kriisiä.

3.4 Ongelma, uhka vai kriisi?

Tutkimuskirjallisuutta lukiessani huomasin, että ympäristöaiheita tutkivien tutkijoiden välillä on kirjavia käytäntöjä sen suhteen, millaisia sanoja ympäristökysymyksistä käytetään. Omassa tutkimuksessani esiintyvistä tutkijoista esimerkiksi Ville Kumpu käyttää termiä ilmastokriisi ja Esa Väliiverrosen tekstissä toistuvat sanat ympäristöongelma ja ympäristöuhka.

Väliiverrosen mukaan ympäristöongelman käsite ”ei aiheuta samankaltaisia ongelmia kuten tieteen ja julkisuuden käsitteet. Siksi niitä harvoin edes määritellään aihetta käsittelevissä tutkimuksissa.” (Väliverronen 1994, 47) Kenties ilmapiiri on ehtinyt muuttua 90-luvun jälkeen, sillä mielestäni ympäristöongelman käsite on nykyisin kaikkea muuta kuin ongelmaton. Milloin kyseessä on ongelma, milloin voidaan puhua kriisistä? Kuka saa määritellä mikä on ongelma? Myös tutkijat voivat ottaa ympäristössä tapahtuviin muutoksiin normatiivisesti kantaa puhumalla kriiseistä, ongelmista tai uhista.

Sana ’ympäristöongelma’ viittaa mielestäni johonkin jo tapahtuneeseen tai käynnissä olevaan muutokseen, jonka jokin taho on määritellyt ongelmaksi. Ehkä keskustelun toisen osapuolen mielestä kyse ei ole ongelmasta laisinkaan. Ongelmien määrittely on aina jossain määrin valtakamppailua, joten ympäristöongelmista puhuessa olisi syytä kiinnittää huomiota myös asian tähän puoleen.

Ympäristöuhkaan liittyy samanlainen normatiivinen tausta-ajatus kuin ympäristöongelmaan, mutta sävy on pahaenteisempi. Sana 'ympäristökriisi' on vielä tätäkin vahvempi, ja antaa ymmärtää, että kyse ei ole enää vain uhasta, vaan vaara on jo läsnä.

Sana 'ympäristökysymys' sopii hyvin omaan tapaustutkimukseeni, eli keskusteluun Euroopan parlamentin luluuf-esityksestä. Tapaus herättää toki kiivasta keskustelua ympäristöongelmista, -uhista ja -kriiseistä, mutta nämä määrittelyt nousevat esiin omasta aineistostani, jos ovat noustakseen.

Myös medialla on erityinen rooli erilaisten ongelmien määrittelyssä. Se ei kuitenkaan ole ainoa julkinen areena, jossa yhteiskunnallisia ongelmia määritellään. Kilpailua oman määritelmän vakiinnuttamiseksi käydään esimerkiksi eduskunnassa, hallinto- ja oikeuslaitoksissa, tutkimuksen parissa ja kansalaisjärjestöissä (Väliverronen 1996, 89). Oman tutkimukseni taustalla tärkeäksi areenaksi nousee Euroopan parlamentti.

Median rooli on kuitenkin poikkeava, sillä joukkoviestimet tuovat yhteen erilaisia toimijoita ja nostavat esiin erilaisia näkökulmia. Joukkoviestimet tavoittavat myös laajempia yleisöjä, kuin muut areenat. Tätä joukkoviestimien luomaa tilaa Väliverronen kutsuu 'interdiskursiiviseksi areenaksi'. (Väliverronen 1996, 89.) Tällaisen areenan ylläpitäminen tuo mukanaan kuitenkin monia haasteita, sillä journalismille asetetut vaatimukset ovat jo lähtökohtaisesti ristiriitaisia – objektiivisuus ja yhteiskunnallinen aktiivisuus harvoin kulkevat käsi kädessä. (Christians et al. 2009, 120.)

Ilmastonmuutoksen tapauksessa olennaiseksi nousee kysymys siitä, pitäisikö median asettua selkeästi ilmastokriisin ratkaisemisen puolelle vai pitää esillä intressiristiriitoja. Kumpikaan vaihtoehto ei ole ongelmaton. Erilaiset mielipiteet kuuluvat demokraattiseen päätöksentekoon, ja kiistojen välttely voi johtaa jopa ilmastopolitiikan merkityksen lopahtamiseen. Mutta millaista journalismia syntyy, kun väittely siirtyy lehtien sivuille? (Kumpu 2015, 195-196.) Tämä kysymys nousee esille myös omassa aineistossani, jossa kiista ilmastopäästöjen laskutavoista uhkaa kärjistyä syyttelyksi ja sotaretoriikan lietsomiseksi.

4 Tutkimuskysymykset täsmennettynä

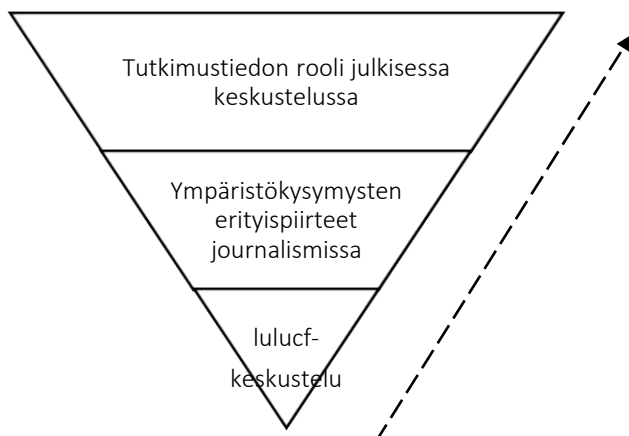
Tapaustutkimukseni kohteena on Euroopan parlamentin lulucf-linjaus, joka määrittää muun muassa sen, miten metsien hakkuut otetaan huomioon Euroopan Unionin ilmastopäästöjen laskennassa. Suomessa aihe on herättänyt ajoittain kiivastakin keskustelua, sillä EU:n suunnitelmat ovat usein ristiriidassa Suomen metsätalouden etujen kanssa. Aiheen käsittelyyn tarvitaan monenlaista tutkimustietoa, mutta samalla keskustelu on äärimmäisen politisoitunut.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millainen on tutkimustiedon rooli EU:n lulucf-linjauksesta käydyssä keskustelussa Helsingin Sanomissa ja Maaseudun Tulevaisuudessa syyskuussa 2017?
2. Millainen on tutkijoiden rooli tässä keskustelussa?

Hahmottaakseni paremmin tutkimusongelman ja tutkimuskysymysten hierarkiaa loin alla olevan kuvion (Kuvio 1). Tutkielmani rakentuu siis kolmella tasolla: tutkimustiedon rooli julkisessa keskustelussa, ympäristökysymysten erityisyys ja näitä teemoja ilmentävä lulucf-päätöksenteko. Kolmion alimmalta tasolta palaan lopuksi takaisin ylös alkuperäisen tutkimusongelman pariin vetämään langanpäitä yhteen.

Kuvio 1. Tutkimustehtävän hierarkia

5 Tutkimusaineisto

Valitsin aineistokseni Maaseudun Tulevaisuuden ja Helsingin Sanomat, jotka edustavat sanomalehtikentän erilaisia laitoja, mutta ovat silti laajan levikkinsä ja lukijamääränsä takia vertailukelpoisia keskenään.

Maaseudun Tulevaisuus on omien sanojensa mukaan maaseudun puolustaja, joten metsätalouteen liittyvä keskustelu kiinnostaa varmasti lehden lukijakuntaa. Helsingin Sanomilla ei ole tällaista selkeää eturyhmää, mutta sen voi johtavan asemansa vuoksi olettaa olevan kiinnostunut lulucf-linjauksen kaltaisesta merkittävästä poliittisesta ja taloudellisesta kysymyksestä.

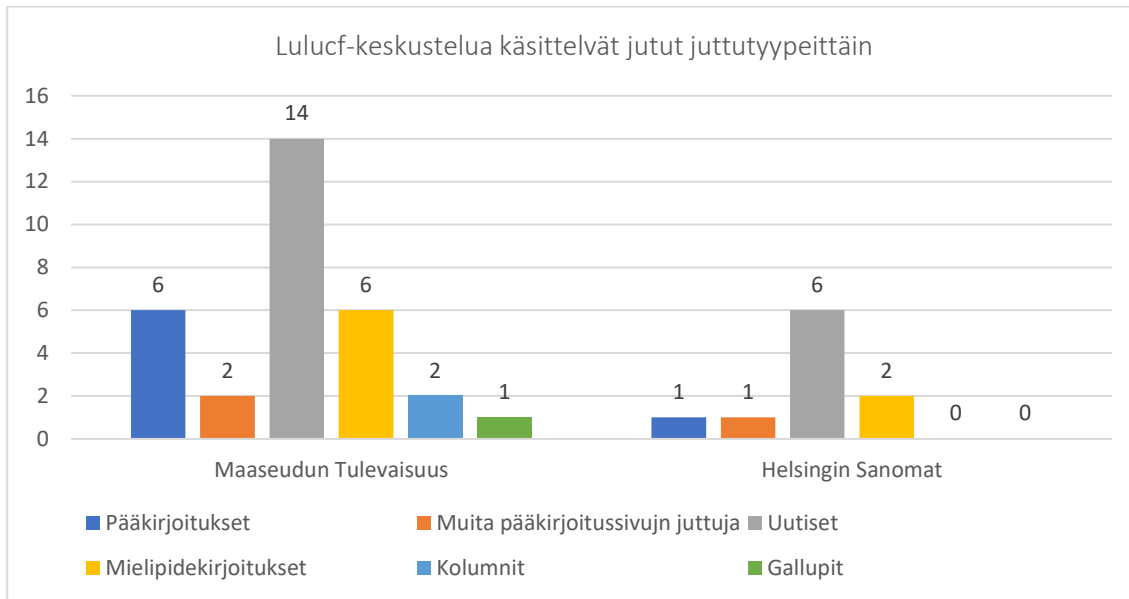
Rajasin tarkasteluni syyskuuhun 2017, jolloin lulucf-asetuksesta äänestettiin Euroopan parlamentissa. Valitsin tarkasteluuni vain printtilehdissä ilmestyneet jutut. Aineistoa kerätessäni jätin sivuun lehtien liitteet, kuten Helsingin Sanomien Nyt-liitteen, Kuukausiliitteen ja HS Teeman sekä Maaseudun Tulevaisuuden Viikonvaihte-liitteen.

Kävin aluksi läpi kaikki juttutyypit, jotka käsittelivät aihetta. Ongelmia aiheutti se, että lulucf-linjaus saattoi ohimennen vilahtaa jutuissa, joissa käsiteltiin jotain muuta aihetta. Toisaalta myös useat jutut, joissa ei mainittu lulucf-linjausta, käsittelivät aihepiiriä hyvinkin läheisesti. Metsähakkuut olivat syyskuussa 2017 vilkkaan keskustelun kohteena niin uutisjutuissa kuin lehtien mielipidepalstoilla.

Lopulliseen tutkimusaineistooni valitsin uutiset ja pääkirjoitukset. Tarkastelun ulkopuolelle jäivät mielipidekirjoitukset, kolumnit ja vieraskynäkirjoitukset sekä yksi gallup. Otin pääkirjoitukset mukaan tarkasteluun, sillä ne ilmaisevat lehden kannan, eivätkä mielipidekirjoitusten tai kolumnien tapaan esitä vain kirjoittajiensa omia mielipiteitä. Vaikka aineiston rajaamisen vuoksi en sisällyttä kaikkia lehdissä ilmestyneitä juttuja tarkasteluuni, myös poisjäänyt materiaali toimii hyvänä taustatukena, johon voin tarvittaessa viitata.

Kun laskin yhteen kaikki lulucf-kysymystä sivuavat jutut, sain hyvän käsityksen siitä, millaisella volyymillä aihetta lehdissä käsiteltiin. Maaseudun Tulevaisuudessa oli varsinaisen tutkimusaineiston lisäksi 11 muuta aihetta käsittelevää juttua, Helsingin Sanomissa vastaava luku on kolme. (Kts. kuvio 2.)

Kuvio 2. Tarkasteluajanjaksolla syyskuussa 2017 Maaseudun Tulevaisuus ilmestyi printtilehtenä 13 kertaa ja Helsingin Sanomat 30 kertaa. Alla oleva taulukko antaa käsityksen siitä volyyymistä, jolla lulucf-esitystä lehdissä käsiteltiin. Lopulliseen tutkimusaineistoon tulivat mukaan vain pääkirjoitukset ja uutiset.

5.1 Maaseudun Tulevaisuus

Maaseudun Tulevaisuus ilmestyi syyskuussa 2017 printtilehtenä yhteensä 13 kertaa, aina maanantaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin. Lähestulkoon jokaisessa lehdessä lulucf-linjausta sivuttiin ainakin jollain tavalla. Lopulliseen tarkasteluuni päätyi yhteensä 14 juttua, joista kahdeksan oli uutisia ja kuusi pääkirjoituksia. Se, että lähes puolessa syyskuun lehdistä lulucf-linjausta käsiteltiin pääkirjoitussivulla, kertoo aiheen merkityksestä lehdelle. Maaseudun Tulevaisuudesta kerätyn aineiston kohdalla juttujen taulukointi aiheutti hankaluuksia, sillä monesti uutiset olivat useasta jutusta koostuvia juttupaketteja tai vähintäänkin ”pitkiä kainaloita”. Laskutavasta riippumatta juttuja oli kuitenkin enemmän kuin Helsingin Sanomissa vastaavalla aikavälillä. Useista jutuista oli myös nosto lehden alussa.

Pääkirjoituksissa lehden kanta aiheeseen tuli selkeästi ilmi heti tarkasteluajanjakson ensimmäisestä jutusta lähtien. Lehti on maa- ja metsätaloustuottajien äänenkannattaja, joten on luonnollista, että tässäkin asiassa Maaseudun Tulevaisuus ajaa suomalaisen metsäteollisuuden etua. Vastamielipiteille ei juurikaan ole tilaa ja niitä kutsuttiin ’ihmeellisiksi’ ja ’käsittämättömiksi’.

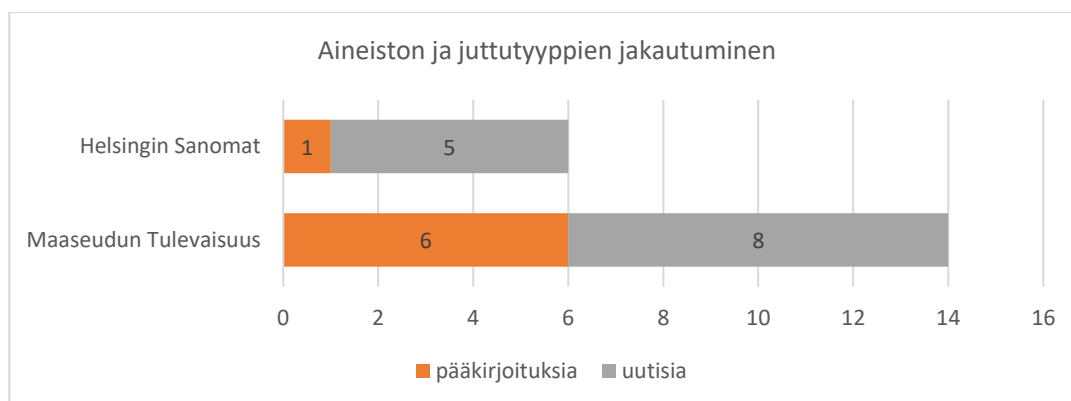
WWF:n ohjelmajohtajan Jussi Nikulan lausuntoa kutsuttiin uhkaukseksi.¹⁴ Lehden pääkirjoituksissa ja uutisissa vedottiin usein järkeen ja ymmärrykseen, jolloin epämieluisat näkökulmat saatiin näyttämään typeriltä ja järjenvastaisilta.

5.2 Helsingin Sanomat

Helsingin Sanomat ilmestyi syyskuussa 2017 printtilehtenä joka päivä, eli 30 kertaa. Lulucf-linjausta käsiteltiin Helsingin Sanomissa harvemmin kuin Maaseudun Tulevaisuudessa, mutta aihe kiinnosti selkeästi myös Helsingin Sanomia. Kun mielipidekirjoitukset jätettiin pois tarkastelusta, jäljelle jäi yksi pääkirjoitus ja viisi uutista, joista kolme oli koko aukeaman mittaisia. Myös Helsingin Sanomissa useammalle jutulle oli annettu tilaa lehden kolmossivulla, mikä osaltaan kertoo siitä, että aihetta pidetään tärkeänä - lukija halutaan houkutella mukaan jo ensimmäisellä aukeamalla. Toisin kuin Maaseudun Tulevaisuudessa, Helsingin Sanomissa kaikki aineiston jutut olivat kuvitettuja.

Helsingin Sanomissa erilaisille näkemyksille annetaan enemmän tilaa, kuin Maaseudun Tulevaisuudessa, vaikka aihetta käsiteltiinkin juttumäärissä laskettuna harvemmin. Lulucf-esitystä käsiteltiin yhdessä pääkirjoituksessa, jossa sovitteluun sävyyn otettiin kantaa suomalaisen biotalouden puolesta.

Kuvio 3. Tutkimusaineiston ja juttutyypin jakautuminen. Yksityiskohtaisempi jaottelu liitteessä 1. Joissakin tapauksissa käsiteltiin kinalojuttuja pääjutusta irrallaan, jolloin aineiston määrä saattaa poiketa tästä taulukosta.

¹⁴ WWF:n ohjelmajohtaja Jussi Nikula ennakoi, että nykyinen vääntö [metsien hiilinieluista] on vasta alkusoittoa. Nikulan mukaan tulee uusia tilanteita, joissa metsänomistajat joutuvat entistä ahtaammalle.

Nikulan uhkaus on hyvä muistutus siitä, että periksi ei pidä nyt antaa, koska uusia vaatimuksia on joka tapauksessa tulossa. Ympäristöjärjestöjen lähtökohtana on, ettei mikään riitä. (Maaseudun Tulevaisuus 6.9.2017)

6 Tutkimusmenetelmänä laadullinen sisällönanalyysi

Tutkimusmenetelmää valitessani tutustuin ensin diskurssianalyysiin ja sen osalta etenkin retoriseen diskurssianalyysiin, jota Arja Jokinen (1999) esittelee teoksessa *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Päädyin kuitenkin hylkäämään retorisen diskurssianalyysin, sillä ajattelin sen kohdistuvan liian tiukasti retoriikan pienimpiinkin nyansseihin, jolloin analyysissä voi jäädä huomioimatta muita, kenties tärkeämpiä aineistosta esiin nousevia piirteitä.

Selailin myös aiempia oman tutkimukseni kanssa samankaltaisia tutkimuksia ja niissä käytettyjä tutkimusmenetelmiä. MediaClimate-verkostossa mukana oleva Ville Kumpu (2015) on tutkinut yksimielisyyttä ja erimielisyyttä Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien ilmastokokousuutisoinnissa. Kummun tutkimuksessa uutisointia tarkasteltiin Ernesto Laclaun ja Chantal Mouffen diskurssiteorian näkökulmasta. Valittu menetelmä vaikuttaa raikkaalta ja kiinnostavalta, sillä ”analyysiä ei ennenaikaisesti lukita asioiden todelliseen tai toivottavaan merkitykseen” (Kumpu 2015, 198). Tästä lähtökohdasta käsin sekä politiikkaa että tiedettä on mahdollista lähestyä kriittisesti. Kumpu kuitenkin mainitsee Laclaun ja Mouffen diskurssiteorian käsitteistön olevan ’varsin raskas’. Työlään ja monitahoisen tutkimusmenetelmän valitseminen voi ainakin aloittelevan tutkijan kohdalla viedä energiaa itse analyysiltä.

Lopulliseksi tutkimusmenetelmäkseni valitsin laadullisen sisällönanalyysin. Tämä menetelmä antaa vapauden nostaa aineistosta esiin niitä mielenkiintoisia piirteitä, joita sieltä useiden lukukertojen aikana nousee esiin. Eri kirjoittajat esittelevät laadullista sisällönanalyysiä aina hieman erilaisin tavoin ja painotuksin. Oma analyysini seuraa pääosin Alasuutarin (2011) ja Silvastin (2014) jalanjälkiä.

Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet

Pertti Alasuutari jakaa laadullisen tutkimuksen vaiheet havaintojen tuottamiseen ja niiden selittämiseen. Havaintojen tuottaminen edellyttää sitä, että aineisto on asianmukaisesti rajattu, ja tutkijalla on mielessään tutkimuksen kannalta tärkeimmät teemat (Alasuutari 2011, 50–51). Oman tutkimukseni kannalta tärkeimmät teemat esittelin luvuissa 2 ja 3. Niitä ovat tutkijoiden sekä tutkimustiedon rooli julkisessa keskustelussa ja päätöksenteossa sekä ympäristökysymysten erityispiirteet. Maaseudun Tulevaisuudesta ja Helsingin Sanomista kerätyn aineiston esittelin luvussa 5.

Laadullinen sisällönanalyysi alkaa siis havaintojen tuottamisella, jota voidaan kutsua myös aineiston koodaamiseksi. Tavoitteena on jäsentää ja luokitella aineistoa. Tiina Silvasti erottaa toisistaan aineistolähtöisen, teorialähtöisen ja näitä kahta yhdistelevän teoriaohjaavan koodauksen.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä koodeja kerätään ilman teoreettisia ennakko-oletuksia. Tämä tapa toimii etenkin silloin kun tavoitteena on tunnistaa runsaasti erilaisia koodeja. Teorialähtöinen sisällönanalyysi pohjaa nimensä mukaisesti johonkin tiettyyn teoriaan, josta on koodaamista varten lainattu valmis luokitusrunko. Oma sisällönanalyysini on teoriaohjaavaa eli abduktiivista. (Silvasti 2014, 39-43.) En ollut etukäteen muodostanut valmista luokitusrunkoa, johon olisin aineistoani yrittänyt sovittaa. Näin aineistolla oli mahdollisuus vastata myös niihin kysymyksiin, joita en etukäteen osannut esittää.

Aloitin analyysini luokittelemalla aineiston juttujen näkökulman mukaan. Tämän jälkeen erittelin keinoja, joilla valittua näkökulmaa tuetaan. Otin mallia tavasta, jolla Van Leeuwen (2007) kategorisoi viestintätilanteissa tapahtuvaa väitteiden oikeuttamisesta, mutta muokkasin sitä ronskisti omaan aineistooni sopivaksi. Aineistoa läpikäydessäni huomasin esimerkiksi, että numero- ja tilastotieto nousi joissakin uutisissa suureen rooliin. Huomioni tueksi löysin aiempaa tutkimusta siitä, miten uutisten luotettavuutta lisätään numerotiedon avulla. Tutkijoiden roolia tarkastellessani mukana kulki Väliiverroksen luokittelu tutkijan erilaisista rooleista, sekä erilaisen asiantuntijuuden määrittelyt. Näin kävin analyysini aikana jatkuvaa vuoropuhelua aineiston ja teorian välillä.

Koodaamisen jälkeen tavoitteena on löytää koko aineistoon päteviä säännönmukaisuuksia ja toisaalta poikkeavuuksia, joita voi tarkastella suhteessa kokonaiskuvaan (Alasuutari 2011, 42). Omassa aineistossani selväksi poikkeukseksi nousi Helsingin Sanomien uutinen, jonka pääosassa oli lähes 200 tutkijan avoin kirje tieteen aseman puolesta. Lähes kaikki muut artikkelit lähestyivät lulucf-keskustelua hyvin teknisestä näkökulmasta: miten lobbauskampanja onnistui, miten äänestys ratkeaa, mitä seurauksia eri laskelmista ja hakuumääristä on Suomen taloudelle? Edellä mainittu Helsingin Sanomien uutinen oli ainoa, jossa näkökulmana oli tutkimustiedon rooli julkisessa keskustelussa. Erot ja poikkeavuudet antavat Alasuutarin mukaan vihjeitä siitä, mistä asiat johtuvat tai mikä tekee ne ymmärrettäväksi (Alasuutari 2011, 43.)

Silvasti kutsuu tutkimuksen tätä vaihetta teemoitteluksi. Tämä vaihe auttaa tutkijaa keskittymään tutkimusongelman kannalta olennaisiin teemoihin ja karsimaan ylimääräiset aiheet pois (Silvasti 2014, 44-45). Omassa tutkimuksessani esiin nousi esimerkiksi sodan retoriikka, mutta huomio ei varsinaisesti liity omaan tutkimusongelmaani, joten jätin sen pois lopullisesta analyysistäni.

Laadullisen tutkimuksen viimeinen vaihe on Alasuutarin mukaan arvoituksen ratkaiseminen, jota voi vähemmän poeettisesti kutsua tulosten tulkinnaksi (Alasuutari 2011, 44). Tässä vaiheessa siirrytään aineiston luokittelusta varsinaiseen tulkintaan. Mitä aineistosta löytyvät säännöt ja poikkeukset oikeastaan kertovat tutkittavasta ilmiöstä? Vasta tämä tutkimuksen toinen vaihe kaivautuu tutkimuskysymyksessä pintaa syvemmälle. Arvoituksen ratkaiseminen voi olla liian suoraviivainen toive, sillä tutkielmassani kyse ei

ole perimmäisen totuuden selvittämisestä, jossa ”oikeita ratkaisuja” on vain yksi. Itse hahmotan laadullisen tutkimuksen johtopäätökset jonkinlaisena elokuvan avoimena loppuna, joka parhaimmillaan avaa mahdollisuuksia jatko-osalle, eli tässä tapauksessa jatkotutkimukselle. Palaan havaintojen pelkistämiseen luvussa 7, jossa esittelen tutkimustuloksia, ja arvoitus ratkennee luvun 8 pohdinnassa.

7 Analyysin tulokset

Edellisessä luvussa esittelin suurpiirteisesti analyysini etenemistä. Seuraavaksi käyn läpi tutkielmani tuloksia, ja samalla analyysin vaiheet tulevat lukijalle selymmäksi. Luvut 7.1 ja 7.2 pureutuvat ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, eli tutkimustiedon rooliin lulucf-linjauksesta käydyssä keskustelussa. Luvussa 7.3 keskityn toiseen tutkimuskysymykseen, eli tutkijoiden rooliin tässä keskustelussa.

7.1 Lulucf-keskustelu – mistä oikeastaan puhutaan?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kautta tarkastelen tutkimustiedon roolia lulucf-linjauksesta käydyssä keskustelussa. Tähän kysymykseen vastatakseni teemoittelin aineiston juttujen näkökulman mukaan, minkä jälkeen erittelin tarkemmin sitä, mistä valittu näkökulma syntyy. Näitä kahta luokittelua erikseen ja yhdessä tarkastelemalla tutkin tutkimustiedon roolia aineistossani.

Juttujen ensisijaista näkökulmaa hahmotellessani tarkastelin etenkin juttujen otsikoita, kärkiä, kuvitusta ja grafiikkaa. Jutuista hahmottui toki myös toissijaisia tulkintakehyksiä, jotka tulivat esille etenkin kainalojutuissa, joita Maaseudun Tulevaisuudessa käytettiin runsaasti. Taulukossa 2 on juttuja enemmän kuin luvussa 5 esittelin, sillä tässä tapauksessa tutkin kainalojuttuja pääjutuista erillään.

Luokiksi muodostuivat:

1. Päätöksenteon prosessi & sen ongelmat ja erimielisyydet

Euroopan parlamentin päätöksenteko ja siihen liittyvät erimielisyydet olivat selvästi suosituin aihe Maaseudun Tulevaisuudessa, jossa lähes puolet jutuista oli rakennettu tämän näkökulman varaan. Suurin osa jutuista julkaistiin ennen 13. syyskuuta, jolloin europarlamentaarikot äänestivät siitä, miten metsiä jatkossa kohdellaan ilmastopäästöjen laskennassa. Helsingin Sanomissa tästä näkökulmasta kirjoitettiin yksi uutinen, joka julkaistiin ennen äänestyspäivää. Ongelmat ja erimielisyydet nousivat korostetusti esiin etenkin Maaseudun Tulevaisuudessa.

Europarlamentaarikko Petri Sarvamaa (kok.) vertaa ilmastokeskustelua kulttiin, jossa kaikki uskovat vain yhteen totuuteen.

”Tämä ei ole terve tilanne. Ilmastonmuutoksen syitä ei pohdita kunnolla, ja Suomen halutaan pelastavan maapallon ilmaston lämpenemiseltä”, Sarvamaa lateli MTK:n ja SLC:n järjestämässä tilaisuudessa Helsingissä maanantaina. (Maaseudun Tulevaisuus 6.9.2017)

2. Äänestyspäätöksen analysointi

Äänestyksen jälkeen lehdet uutisoivat arvatenkin äänestyksen tuloksesta. Mielenkiintoista on se, että vaikka Maaseudun Tulevaisuus käsitteli lulucf-kysymystä lukuisissa jutuissa ennen äänestystä, itse äänestystulosta molemmat lehdet käsitelivät suunnilleen saman verran.

Maaseudun Tulevaisuuden juttujen määrä ja äänenpainot ennen äänestystä antoivat selvän kuvan siitä, millaista äänestystulosta lehti toivoo. Kun äänestystulos oli tyydyttävä, ei samanlaiseen piiskaamiseen enää ollut tarvetta. Käsitelytapojen erot tulevat esiin kuitenkin myös tässä vaiheessa. Äänestystuloksen selvittyä Maaseudun Tulevaisuus ilmaisee helpotuksensa pääkirjoituksessa, kun taas Helsingin Sanomat nostaa uutisotsikossaan esiin äänestystuloksen ristiriitaisen vastaanoton.

Euroopan parlamentti äänesti keskiviikkona metsien käyttöä koskevasta lulucf-esityksestä. Komission ja parlamentin ympäristövaliokunnan esitykset muuttuivat parlamentin päätöksellä selkeästi järkevämpään ja oikeudenmukaisempaan suuntaan (Maaseudun Tulevaisuus 15.9.2017)

Parlamentin metsälinja saa kiitosta teollisuudelta ja hallitukselta, mutta kritiikkiä ympäristöjärjestöiltä. (Helsingin Sanomat 14.9.2017)

3. Tulevaisuuden näkymät

Vaikka itse äänestystuloksen uutisointi sai molemmissa lehdissä jokseenkin saman verran tilaa, Maaseudun Tulevaisuudessa suunnattiin usein katse tulevaisuuteen. Tulevaisuuden pohtiminen oli Maaseudun Tulevaisuuden toiseksi suosituin näkökulma. Mahdollisia seurauksia käsiteltiin osin myös ennen äänestyspäivää. Helsingin Sanomissa vastaava näkökulma ei noussut esiin ensisijaisena näkökulmana.

Taistelu Suomen metsävarallisuuden käytöstä ei taukoa. Viime viikon Euroopan parlamentin äänestys metsien hiilinielutulkinnosta päättyi lopulta metsänomistajien ja kotimaisen teollisuuden kannalta siedettävään kompromissiratkaisuun. -- Hengähtämisen aikaa ei kuitenkaan ole. Tiukka taisto on taas tulossa. Parlamentti äänestää jo 19. lokakuuta EU:n ympäristövaliokunnan mietinnöstä, jossa erityisesti turvemaiden käyttöön ja metistä saatavan biopolttoaineiden käyttöön on otettu äärimmäisen tiukka kanta. (Maaseudun Tulevaisuus 25.9.2017)

4. Metsätalouden etu / uhattu metsätalous

Lulucf-keskustelua lähestyttiin Maaseudun Tulevaisuudessa ymmärrettävästi metsätalouden edun kannalta. Tämä näkökulma oli läpileikkaava lähestulkoon kaikissa jutuissa, vaikka se ei olisikaan ollut jutun ensisijainen aihe.

MTK:n mukaan EU:n ilmastopolitiikka vaarantaa kestävänsä metsätalouden. "Metsänomistajat eivät joudu huonojenkaan ratkaisujen maksamiehiksi", lupasi ympäristöministeri Kimmo Tiilikainen (kesk.) MTK:n ja SLC:n tilaisuudessa Helsingissä maanantaina. (Maaseudun Tulevaisuus 6.9.2017)

Tästä luokasta erillään oli alun perin yksi Maaseudun Tulevaisuuden uutinen, jossa käsiteltiin äänestystulosten mahdollisia vaikutuksia työpaikkojen säilymiseen. Jutun otsikossa ja kärjessä puhutaan työpaikoista, mikä antaa sille ihmisläheisen lähdön, mutta pian juttu kääntyy tuttuun uhatun metsätalouden retoriikkaan. Omassa erillisessä luokassaan oli aluksi myös Helsingin Sanomissa julkaistu metsätalouden investointeja ja Kemin biotehtaan kohtaloa käsittelevä uutinen, jossa lulucf-keskustelu on oikeastaan vain sivujuonne. Näistä kahdesta etenkin jälkimmäinen on luonteeltaan erilainen kuin muut metsätalouden etua käsittelevät jutut. Nämäkin uutiset käsittelevät silti metsätaloutta, joten päätin selkeyden vuoksi niputtaa kaikki samaan ryhmään.

5. Ympäristön etu

Tutkimussuunnitelmaa tehdessäni oletin tutkivani keskustelua, joka kytkeytyy ensisijaisesti ympäristötematiikkaan — onhan lulucf-esityksessä pohjimmiltaan kyse ilmastopäästöjen laskentatavoista. Luettuani aineistoni ja luokiteltuani sen eri näkökulmien mukaan, kävi ilmi, että keskustelun fokus oli vain harvoin ympäristö- tai ilmastokysymyksissä. Lähes kaikissa jutuissa kantavana teemana oli talous, jonka kautta metsät näyttäytyivät tuotannon välineinä. Kiistassa tiukkojen ilmastotavoitteiden puolelle asettuvat tahot jäivät järjestelmällisesti altavastaajan asemaan. He esiintyivät usein jutun lopussa puolustuskannalla sen jälkeen, kun taloudelliset näkökulmat on esitelty ensin.

Maaseudun Tulevaisuudessa huoli ympäristöstä tuli puhtaimmillaan ilmi lyhyessä kainalojutussa, jossa uutisointiin Suomen Luonnonsuojeluliiton kampanjavideosta. Helsingin Sanomat teki aineiston näkyvimmän poikkeuksen lähes 200:n tutkijan avointa kirjettä käsittelevässä uutisessa. Kirjeessä tutkijat ilmaisivat huolensa EU:n päätöksenteosta, jossa ei heidän mukaansa oteta tutkimustietoa tarpeeksi huomioon.

EU:ssa vireillä oleva metsien hakkuita koskeva linjaus uhkaa lisätä ilmakehään vapautuvan hiilidioksidin määrää ja vaarantaa metsien monimuotoisuuden, varoitetaan tutkijoiden avoimessa kirjeessä, joka lähetettiin keskeisille päätöksentekijöille maanantaina. (Helsingin Sanomat 26.9.2017)

Tutkijoiden huolella kuvastuu hyvin Kummun (2015) ja Meadowsin (1991) kuvailema talouden ja ympäristön välinen dikotomia. Vaikka tutkijat toivoisivat tutkimustiedon olevan päätöksenteon selkäranka, vaakakupissa painavat myös monet muut seikat. Koska koko uutinen käsittelee tutkijoita ja tutkimustiedon roolia päätöksenteossa, se tarjoaa mielenkiintoisen lisän tutkimusongelmani tarkasteluun.

Taulukko 2. Aineisto luokiteltuna juttujen näkökulman mukaan.

Jutun näkökulma	Juttujen määrä		
	MaTu	HS	Yhteensä
1. Päätöksenteon prosessi & sen ongelmat ja erimielisyydet	11	1	12
2. Äänestyspäätöksen analysointi	3	4	7
3. Tulevaisuuden näkymät	6	-	6
4. Metsätalouden etu / uhattu metsätalous	4	1	5
5. Ympäristön etu	1	1	2
	yht. 25	yht. 7	yht. 32

Jo juttujen näkökulmasta käy ilmi, että tiede ja sen tekijät, eivät muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta nouse tässä aineistossa journalismin aiheeksi. Juttujen näkökulmat rakentuvat ensisijaisesti taloudellisen ja poliittisen keskustelun ympärille. Tiede voi toki tällaisissakin jutuissa nousta tärkeäksi argumentiksi.

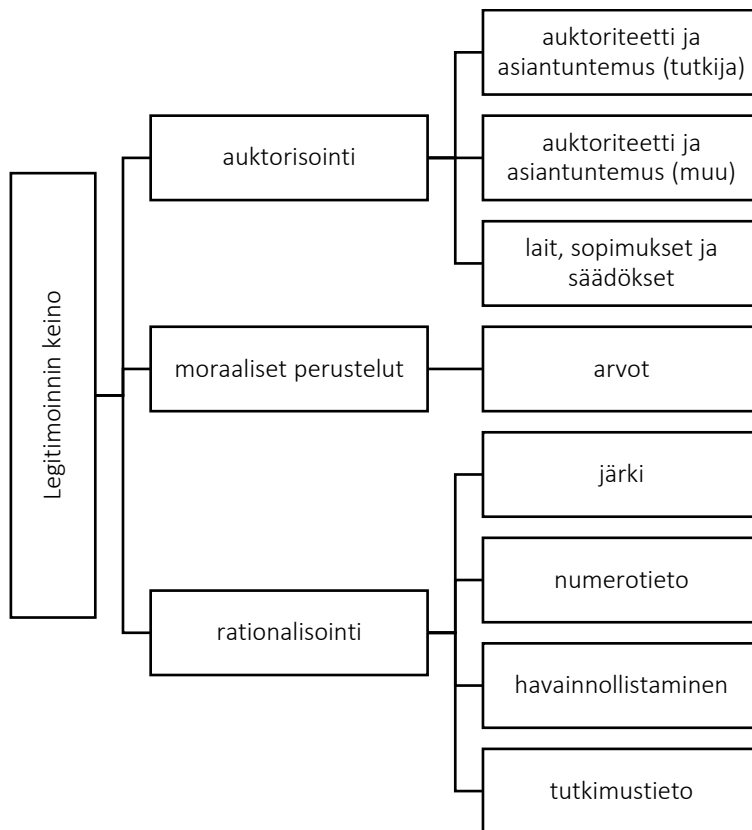
7.2 Järki, tunteet ja tutkimustieto – miten jutut rakentuvat

Jaoteltuani aineiston näkökulmien mukaan, siirryin tutkimaan aineistoa vielä lähemmin ja kävin läpi keinoja, joilla jutussa tuettiin valittua näkökulmaa. Luokitusrunkoa hahmotellessani käytin apuna Theo van Leeuwenin (2007) legitimoinnin analyysiä, jota kuitenkin muokkasin varsin vapaalla kädellä omaan tutkimusongelmaani sopivaksi.

Van Leeuwen jakaa viestintätilanteissa tapahtuvan väitteiden ja mielipiteiden oikeuttamisen neljään kategoriaan: auktorisointi (authorization), moraaliset perustelut (moral evaluation), rationalisointi (rationalization) ja tarinallistaminen (mythopoesis). Nämä neljä kategoriaa van Leeuwen jakaa useisiin alakategorioihin. (Van Leeuwen, 2007.)

Muokkasin Van Leeuwenin analyysiä siten, että jätin pois tarinallistamisen kategorian, sillä hänen määritelmänsä narratiivisuudelle ei ollut oman tutkimusongelmani kannalta hyödyllinen. Jäljelle jääneiden kolmen kategorian sisäisissä jaotteluissa noudatin osin Van Leeuwenin jaottelua, mutta toin mukaan myös omasta aineistostani esiin nousseita kategorioita, kuten numerotiedolla perustelun. Lopullinen luokittelurunko hahmottui kuviossa 4 näkyvään muotoon.

Kuvio 4. Millaisin keinoin jutun näkökulma muodostuu? Luokittelussa on otettu mallia Van Leeuwenin (2007) kategorisoinnista.

Tässä luvussa pyrin selvittämään, miten tutkimustiedon rooli eroaa muista legitimoinnin keinoista tässä aineistossa. On syytä muistaa, että tutkimukseen perustuvaa tietoa saattaa esiintyä muissakin kuin tutkimustiedon alakategoriassa, esimerkiksi numerotieto ja juttuja havainnollistavat grafiikat sisältävät usein tutkimustietoa.

Seuraavaksi käyn läpi kuviossa 4 mainitut kategoriat. Käsittelyn laajuus riippuu siitä, kuinka merkittävässä roolissa kukin kategoria aineistossani on.

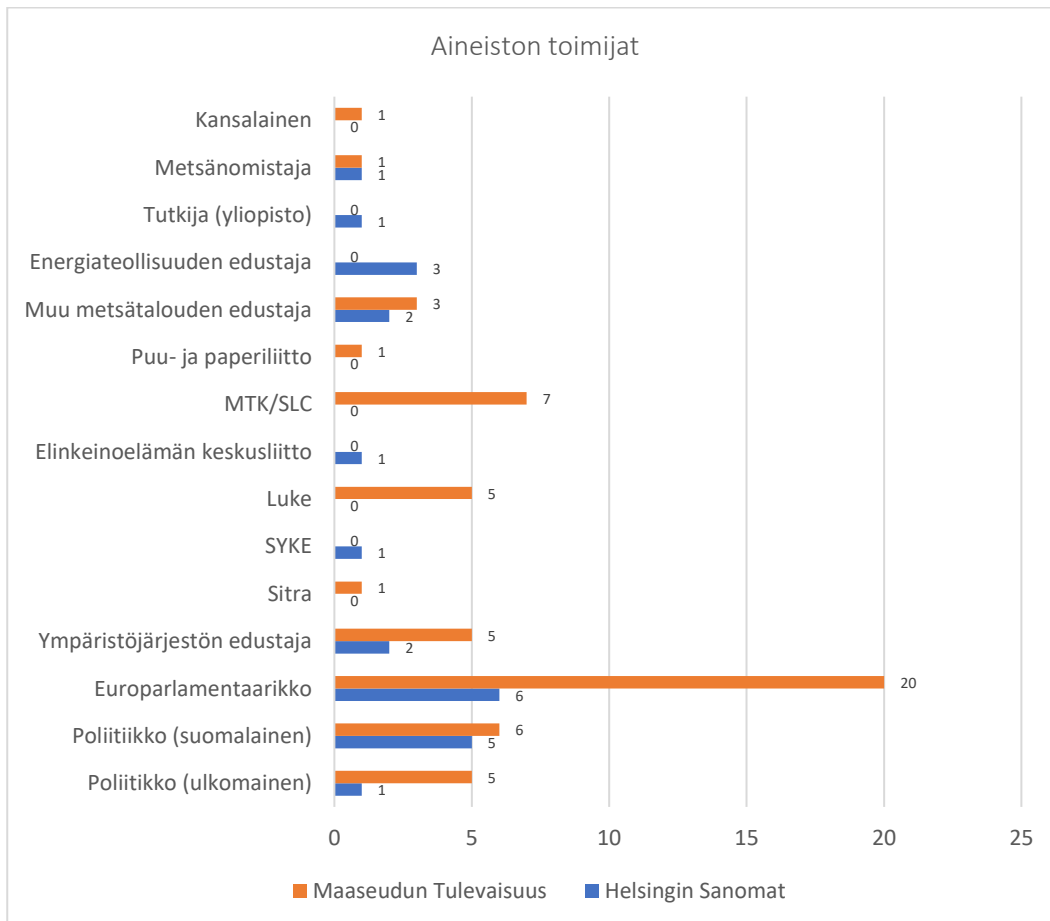
Auktoriteetti ja asiantuntemus

Koska journalistit eivät voi nopeatahtisessa uutistyössä olla joka alan ammattilaisia, he tarvitsevat asiantuntijoita avukseen tulkitsemaan tapahtumia ja vahvistamaan johtopäätöksiään. (Albæk 2011, 335-336.) Jutun näkökulmasta riippumatta auktorisointi nousikin aineistossani tärkeimmäksi näkökulman rakentamisen palaseksi. Tässä yhteydessä auktoriteetti ja toimijuus rinnastuvat toisiinsa sikäli, että lehden

sivuille pääseminen viittaa siihen, että haastatellun mielipiteestä ollaan kiinnostuneita. Eri asia on se, millaiseen asiantuntemukseen haastatellun väite tai mielipide perustuu.

Kuvio 5. Toimijoiksi luokittelin sellaiset yksilöt tai tahot, joita siteerataan aineistossa suorasti tai epäsuorasti.

Esimerkiksi luokan MTK/SLC alla on useita MTK:ta edustavia henkilöitä, ja joissakin tapauksissa toimijana on liitto yleisellä tasolla.

Molemmassa lehdissä ylivoimaisesti eniten äänessä olivat poliitikot, joita seurasivat elinkeinoelämän edustajat ja tutkija-asiantutijat. Palaan tutkijoiden rooliin yksityiskohtaisemmin luvussa 7.3. Vertailussa tulee ottaa huomioon, että Maaseudun Tulevaisuudessa aineisto on huomattavasti suurempi kuin Helsingin Sanomista kerätty aineisto.

Maaseudun Tulevaisuudessa europarlamentaarikkojen määrä on huomattava verrattuna Helsingin Sanomiin. Kuitenkin myös Helsingin Sanomissa poliitikot pääsivät lulu-f-kysymyksessä eniten ääneen. Kenties kyseenalaisin näkökulma keskusteluun ovat aavistukset ja yölliset pahat epäilykset, joita europarlamentaarikko Nils Torvaldsilla oli ennen tärkeää äänestystä.

”Aavistin, että olisi lievä enemmistö, mutta yöllä heräsin kahteen kertaan, että ei olisikaan”, Torvalds kertoi. (HS 14.9.2017)

Torvaldsin kannalta äänestys menee kuitenkin hyvin, ja hän pääsee korkkaamaan Jaffa-pullon. Europarlamentaarikon yölliset etiäiset saavat pohtimaan sitä, miten ja missä vaiheessa yksittäisestä politiikosta tulee julkisessa keskustelussa niin tärkeä auktoriteetti, että jopa hänen unilleen ja virvoitusjuomilleen annetaan painoarvoa päätöksenteosta kertovien uutisten yhteydessä, vaikkakin ehkä huumorimielessä.

Huomionarvoista on myös Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton (MTK) ja sen ruotsinkielisen sisarjärjestön Svenska lantbruksproducenternas centralförbund (SLC) huomattava osuus Maaseudun Tulevaisuuden uutisoinnissa. Myös muut metsätalouden edustajat pääsevät verrattain usein ääneen. Maa- ja metsätalouden edustajien suuri määrä ei toki ole yllätys maaseudun puolustajaksi itseään kutsuvassa lehdessä, mutta määrä on silti huomattava, sillä Helsingin Sanomissa MTK:n edustajat eivät päässeet kertaakaan ääneen.

Energiateollisuuden edustajien suhteellisen suuri rooli Helsingin Sanomissa johtuu yksittäisestä artikkelista, jossa käsiteltiin Kemin biotehtaan kohtaloa. Tämä uutinen käsitteli lulucf-keskustelua oikeastaan vain ohimennen.

Molemmissa aineistoissa esiintyy myös metsänomistaja, jonka rooli Helsingin Sanomissa jää tosin vain kuvan ja kuvatekstin täytteeksi. Metsänomistaja vaikuttaa olevan pakollinen roolihahmo, joka täytyy tuoda esiin metsätaloutta koskevassa keskustelussa. Metsänomistaja tuo uutisointiin inhimillisyyttä ja asemoi keskustelun Suomeen. Brysselin sijaan nyt ollaan suomalaisessa metsässä.

Komissio haluaisi rajoittaa hakkuita EU-maissa. Valmisteilla olevat hakkuusäännöt vaikuttavat suoraan Gösta Lundströmin ja muiden metsänomistajien elinkeinoon. (Helsingin Sanomat 22.9.2017)

Pelkän auktoriteetin sijaan varsinaista asiantuntemusta uutisointiin toivat erilaiset asiantuntijat. Maaseudun Tulevaisuudessa ja Helsingin Sanomissa esiintyneet asiantuntijat työskentelivät pääosin eri organisaatioissa. Maaseudun Tulevaisuudessa asiantuntijoista eniten äänessä tai viittausten kohteina olivat Luonnonvarakeskuksen (Luke) tutkijat, ja heistä erityisesti Antti Asikainen ja Taneli Kolström. Muita asiantuntijoita olivat esimerkiksi WWF:n ohjelmapäällikkö Jussi Nikula, Tapion projektijohtaja Liisa Käär ja Sitran asiantuntija Matti Kahra. Maaseudun Tulevaisuudessa esiintyneet asiantuntijat edustavat siis pääosin biotalouden edistämisen hyväksi toimivia organisaatioita. Tapio tuottaa muun muassa metsäbiotalouden konsulttipalveluita ja auditointeja. Myös Luonnonvarakeskuksen tavoitteena on biotaloudelle perustuva yhteiskunta.

Helsingin Sanomien nimeltä mainitut asiantuntijat olivat Hanna Aho EU:n metsäpolitiikkaa seuraavasta ympäristöjärjestö Fernistä, Otto Bruun Suomen luonnonsuojeluliitosta, Jyri Seppälä Suomen ympäristökeskuksesta (Syke) ja Timo Vesala Helsingin yliopistosta.

Huomattava osa uutisoinnista keskittyi erilaisten tapahtumien ympärille. Metsätalouden ja ilmastopöytäkirjojen välistä epäsuhtaa puitiin seminaareissa, keskustelutilaisuuksissa ja Euroopan parlamentin istunnoissa. Tämä tarjoaa toimittajalle valmiin tapahtumakehyksen, tarinan ja henkilöt, joiden sitaattit voi parhaassa tapauksessa poimia suoraan tapahtumassa pidetyistä puheista. Monet etenkin Maaseudun Tulevaisuudessa siteeratut asiantuntijat olivat olleet puhumassa tapahtumissa, joista heidän sitaattinsa on poimittu. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi Luonnonvarakeskuksen seminaarissa puhunut Sitran asiantuntija Matti Kahra ja MTK:n tapahtumassa puhunut WWF:n ohjelmapäällikkö Jussi Nikunen. Aineistossa esiintyvät asiantuntijat on eritelty tarkemmin liitteessä 2.

Lait, sopimukset ja säädökset

Vaikka lulucf-päätöksenteossa on pohjimmiltaan kyse kansainvälisistä sopimuksista, ne toimivat vain muutamassa tapauksessa varsinaisena argumenttina keskustelussa. Esimerkiksi YK:n ilmastopöytäkirja täsmäkirja vuodelta 2005 ja Pariisin ilmastopöytäkirja vuodelta 2015 eivät saa merkittävää roolia keskustelussa, vaikka ne ovat lulucf-keskustelun tärkeitä kulmakiviä.

Ilmastopöytäkirjan toimeenpanolla on kiire. Kirjanpidon on oltava läpinäkyvää, [Heidi] Hautala sanoo. (Maaseudun Tulevaisuus 13.9.2017)

Pariisin ilmastopöytäkirjan noudattaminen edellyttää hiilidioksidipäästöjen painamista nolnaan. Sekään ei riitä vuoden 2050 jälkeen, vaan nollapäästöistä on siirryttävä hiilensidontaan, totesi Sitran asiantuntija Matti Kahra Luonnonvarakeskuksen seminaarissa tiistaina Helsingissä. (Maaseudun Tulevaisuus 6.9.2017)

Moraaliset perustelut

Moraaliset perustelut nousivat esiin lähinnä Maaseudun Tulevaisuudessa. Arvoja käytettiin perusteluina useammin kuin esimerkiksi lakeja ja säädöksiä. Arvot tulevat esiin esimerkiksi toivottuina päämäärinä, jolloin edessä olevat ratkaisut ovat 'oikeita' tai 'huonoja'. Arvoihin vedottaessa asiat kärjistyvät helposti mustavalkoisiksi. Näin kävi usein etenkin Maaseudun Tulevaisuuden pääkirjoituksissa, joissa näkemykset ovat ehdottomia. Maiden tasapuolinen kohtelu, ja etenkin Suomi-Ruotsi-asetelma nousee esiin useassa jutussa.

Suomen edunvalvojilla on edessään vaativa, mutta kaikkien suomalaisten kannalta erittäin tärkeä tehtävä. Suomalaisten hyvinvointia uhkaava konkelo on pystyttävä laukaisemaan. Muuta vaihtoehtoa ei ole. (Maaseudun Tulevaisuus 6.6.2017)

Lehden edustamat mielipiteet ja arvot esitetään usein kaikille suomalaisille yhteisinä. Tasapuolisuus ja oikeudenmukaisuus ovat yleisesti jaettu arvoja, joihin on vaikea sanoa vastaan – ei kai kukaan vastusta oikeudenmukaisuutta?

Euroopan parlamentti äänesti keskiviikkona metsien käyttöä koskevasta lulucf-esityksestä. Komission ja parlamentin ympäristövaliokunnan esitykset muuttuivat parlamentin päätöksellä selkeästi järkevämpään ja oikeudenmukaisempaan suuntaan. (Maaseudun Tulevaisuus 15.9.2017)

Järki

Maaseudun Tulevaisuuden artikkeleissa nousee toistuvasti esiin myös järkeen ja ymmärtämiseen vetoaminen. Maanantain 4.9.2017 pääkirjoituksessa lulucf-asetuksen uskotaan johtavan Suomen ja ilmaston kannalta järjettömään tilanteeseen. Loppukaneettina todetaan, että ”järjen voitto EU:ssa vaatii nyt Suomelta vahvan ja yhtenäisen puolustuksen” (Maaseudun Tulevaisuus 4.9.2017).

Keskiviikkona 6.9.2017 lehden pääkirjoituksessa Ahti Fagerblom Metsäteollisuus ry:stä kutsuu EU:n ilmasto- ja energiapäätöksiä ’harmonisoiduksi hulluudeksi’. Myöhemmin samassa lehdessä kokoomuksen europarlamentaarikko Petri Sarvamaa jatkaa Fagerblomin linjalla, ja ”vertaa ilmastokeskustelua kulttiin, jossa kaikki uskovat vain yhteen totuuteen.” Sarvamaa toteaa että ”poliitikot ja päättäjät eivät enää ajattele asiaa omilla aivoillaan” (Maaseudun Tulevaisuus 6.9.2017).

Petri Sarvamaa on viikkoa myöhemmin uudestaan äänessä Maaseudun Tulevaisuudessa, ja kommentoi tällä kertaa Euroopan parlamentin ympäristövaliokunnan edustajan Norbert Linsin kompromissiesitystä.

”Uskon, että tässä talossa on järkeä äänestää Linsin kompromissia, jolloin saamme asiaan jotain tolkkua.”
(Maaseudun Tulevaisuus 13.9.2017)

Sarvamaa kuvaa Euroopan parlamenttia kirjaimellisesti talona, jonka sisällä päätökset tehdään. Talossa oleva järki vaikuttaa ominaisuudelta, joka tulee esiin äänestysnappia painamalla. Äänestämällä oikein kollektiivinen järki lisääntyy, ja asiaan saadaan tolkkua. Toisenlaisen tulkintakehyksen tarjoaa kokoomuksen europarlamentaarikko Sirpa Pietikäinen.

”En kannata muutosehdotusta, enkä ympäristövaliokunnan kantaa. Kannatan komission alkuperäisiä vertailuvuosia, sillä niillä on kansainvälinen legitimitetti.” (Maaseudun Tulevaisuus 11.9.2017)

”Pitäisikö mennä tämän takana siksi, että se on suuri poliittinen sopu? Kompromissi on hyvä metsäinvestoinneille, muttei muulle.” (Maaseudun Tulevaisuus 13.9.2017)

Pietikäisen kommentteista voi tulkita, että hän ei jaa Sarvamaan käsitystä kompromissiesityksen järkevyydestä. Kuten Pietikäinen kuvailee, esityksen voi nähdä myös poliittisena sopuna, josta on hyötyä vain tietyille osapuolille. Pietikäinen ottaa päätöksentekoon mukaan myös talon ulkopuolella vaikuttavat tahot puhuessaan kansainvälisestä legitimitetistä. Tällä hän ymmärtääkseni viittaa esimerkiksi Pariisin ilmastopöytäkirjaan, joka solmittiin loppuvuodesta 2015.

Järkeä ja talous liittyvät tässä keskustelussa hyvinkin suorasti toisiinsa, sillä järjellä perustellaan niemiin metsäteollisuudelle mieluisia näkökantoja. Järkeä ei toki ole ainoa argumenttikeino vahvan biotalouden puolesta, vaan sen ohella käytetään esimerkiksi numerotietoa. Talouden ja järjen kytkökset tulevat selvästi esiin Euroopan komission varapuheenjohtaja Jyrki Kataisen kommentissa: ”Metsien järkevän talouskäytön on oltava mahdollista, Katainen vastasi MT:lle sähköpostilla.” (Maaseudun Tulevaisuus 6.9.2017) Taloudellisesti järkevät päätökset tulevat vain kiertoteitse esiin Helsingin Sanomissa, eikä järkeen vetoamista löytynyt lehdestä muuten lainkaan.

Soverila (2017) kuvaili pro gradu -tutkielmassaan taloudellista kannattavuutta ’jumalargumenttina’, joka ei kaipaa perusteluja. Omat tulokseni tukevat tätä havaintoa. Taloudellinen hyöty todella näyttää viimeisenä sanana, jota ei tarvitse perustella esimerkiksi tutkimustiedolla. Taloudellisen hyödyn vastustaminen on yksinkertaisesti järjetöntä.

Numerotieto

Numerotietoa käytetään tekemään uutisista luotettavamman oloisia. Suosittuja esitystapoja ovat esimerkiksi prosentit, keskiarvot, tilastot ja listaukset. Paradoksaalista on kuitenkin se, että vaikka toimittajat näyttävät pitävän numeroista, harva lukija muistaa niitä jälkeensä, eivätkä ne oikeastaan edes auta lukijaa uutisen luotettavuuden arvioinnissa. Numerot ovat ehkä pikemminkin retorinen keino, siinä missä metaforat tai ironia. Numerot ovat usein tekstissä niiden itsensä vuoksi, eivätkä sisältämässä informaatioarvon vuoksi. (Koetsenruijter 2008, 193-195.)

Numerotiedon rooli on myös omassa tutkimusaineistossani joidenkin artikkelien kohdalla silmiinpistävä. Alla olevassa Maaseudun Tulevaisuuden uutisessa on yhdistetty vuosiluvut, prosentit, lukumäärät sekä näiden vertailu. Keskivertolukijalle yllä olevat luvut eivät luultavasti kerro juuri mitään, mutta kenties niillä on merkitystä lehden kohderyhmälle, josta suuri osa lienee metsänomistajia.

Kotimaisen raakapuun käyttö kasvoi viime vuonna Luken tilastojen mukaan edellisvuodesta viisi prosenttia 59 miljoonaan kuutiometriin. Määrä oli kaikkien aikojen toiseksi suurin sitten vuoden 2007. Tuontipuuta metsäteollisuus kulutti 8,5 miljoonaa kuutiometriä.

Eniten puuta käytti selluteollisuus, 31,7 miljoonaa kuutiota, josta kotimaista 24,5 miljoonaa kuutiometriä. Sahoilla käytettiin 25,4 miljoonaa kuutiota. (Maaseudun Tulevaisuus 4.9.2017)

Päälleikävä numerotiedon vyöryttäminen luo vaikutelman siitä, että tilastot ja skenaariot ovat nimenomaan retorinen keino, eivätkä varsinaisesti liity lukijoiden palvelemiseen, kuten Koetsenruijter (2008) esittää.

Edellisessä luvussa kerroin, että taloudellinen hyöty on aineistossani väkevä argumentti, joka ei kaipaa tuekseen tutkimustietoa. Sen sijaan numerot sopivat hyvin taloudellisten argumenttien rinnalle.

Perusskenaariossa hakkuita ei Euroopassa rajoiteta. Näin niitä olisi mahdollista lisätä niin, että vuonna 2030 puuta voitaisiin korjata 610 miljoonaa kuutiometriä.

Toisessa vaihtoehdossa hakkuut rajoitetaan vuosien 2000-2012 keskimääräiseen 491 miljoonaan kuutiometriin vuodessa.

”Jos Euroopassa hakkuita rajoitetaan, metsäteollisuus lisäisi puuntuontia, kun se ei saisi muuten riittävästi puuta.”

Tuonti Eurooppaan kasvaisi 35 miljoonaa kuutiometriä vuodessa.

Kasvavasta tuonnista huolimatta sahatavaran tuotanto vähenisi 19 miljoonaa kuutiometriä eli 14 prosenttia verrattuna perusskenaarioon. (Maaseudun Tulevaisuus 8.9.2017)

Havainnollistaminen

Kansalaisten tieteenlukutaidon yhtenä perusteena käytetään demokraattista argumenttia, jonka takana on ajatus siitä, että tiedettä ymmärtävä kansalainen pystyy seuraamaan paremmin esimerkiksi politiikkaa, eikä lankea katteettomiin lupauksiin tai liian helppoihin selitysmalleihin.

Havainnollistaminen erilaisten kuvien ja visualisointien avulla on keino, jolla lehtien lukijoille pyritään selittämään monimutkaisia asioita. Havainnollistaminen karttojen, taulukoiden, faktalaatikoiden ja muun visualisoinnin avulla voi antaa vihjeitä siitä, miten hyvin demokraattinen argumentti lehdissä toteutuu. Aineistossani havainnollistamista käytettiin enemmän Maaseudun Tulevaisuudessa kuin Helsingin Sanomissa. Lukumääriä mielenkiintoisempaa on kuitenkin se, mitä taulukoilla oikeastaan halutaan sanoa?

Kuvio 6 vertailee Suomen ja Ruotsin vuotuisia metsähakkuita. Kuvio 7 puolestaan havainnollistaa metsähakkuiden mahdollisia vuotoja Euroopan ulkopuolelle. Mielestäni kuviot 6 ja 7 toimivat aineistossa nimenomaan argumentteina, eivätkä niinkään lukijaa palvelevana informaationa. Sen sijaan, että lukijalle olisi pyritty selventämään millaisiin aiempiin ilmastopöytäkirjoihin luvut nojaa, tai millaisen tutkimuksen pohjalta esitystä on ruvettu rakentamaan, Maaseudun Tulevaisuudessa otetaan selkeä puolustuskanta. Kuvio 6 alleviivaa monessa Maaseudun Tulevaisuuden jutussa esiin nousutta epäilevyyttä,

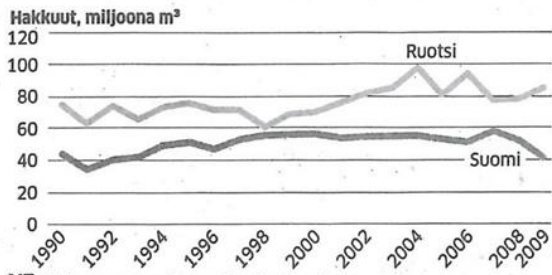
joka luodaan Suomi—Ruotsi-vastakkainasettelun avulla. Kansainvälinen päätöksenteko muuttuu nimenomaan Suomea uhkaavaksi kiusankappaleeksi, ja Ruotsi on perinteikäs nahistelukumppani.

Kuvio 7 hyppää suoraan tulevaisuuden skenaarioihin. Karttakuvion pohjana käytettävät luvut ovat alustavia tuloksia EU:ssa esitettyjen hiilinielulinjausten mahdollisista vaikutuksista. Kuviossa yhdistyvät mielenkiintoisella tavalla tutkimustieto ja numeroilla argumentointi. Lukijan on ensin pohdittava, onko mainittu 93 miljoonaa kuutiota hakattua metsää paljon vai vähän. Tämän jälkeen lukijan on ymmärrettävä mitä esitetyt prosenttiluvut kuvaavat, ja että kyseessä on vain yksi mahdollinen skenaario. Vaikka tutkielmani kannustaakin tutkimustiedon näkyvään rooliin journalismissa, medially on silti vastuunsa siitä, miten tutkimustuloksia esitetään. Uutisessa Luken erikoistutkija Maarit Kallio ”korostaa, että vaikutusarviot ovat yksinkertaistettuja ja karkeita” (Maaseudun Tulevaisuus 8.9.2017). Luvuilla vakuuttava karttakuva tuntuukin hieman liioitellulta siihen nähden, että kyse on mahdollisten vaikutusten alustavista tuloksista.

Kuviot 8 ja 9 palvelevat hieman paremmin lehdistöä esitettyä demokraatista argumenttia. Maaseudun Tulevaisuudessa ja Helsingin Sanomissa ilmestyneet faktalaatikot kuvaavat päätöksenteon prosessia. Samanlaisilla pienillä eleillä lehdet olisivat halutessaan voineet esitellä myös aiheeseen liittyvää tutkimustietoa ja vaikeita käsitteitä.

Kuvio 6. Maaseudun Tulevaisuus 4.9.2017

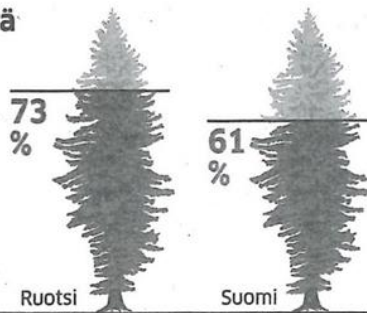
Ruotsin ja Suomen hakkuumäärien kehitys

MT Lähde: Luonnonvarakeskus, Riksskogtaxeringen

Hakkuumäärä vuotuisesta kasvusta

Vuosien 2000-2012 keskiarvo

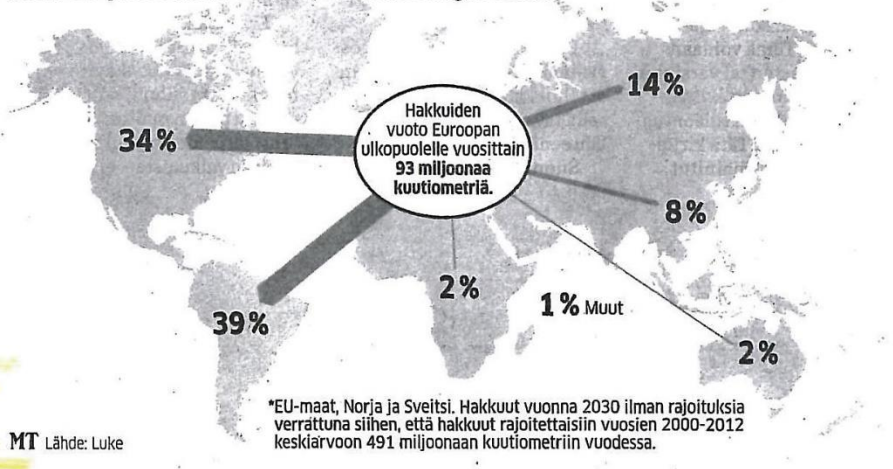

MT Lähteet: Luonnonvarakeskus ja Riksskogtaxeringen

Suomi on hakannut metsiään kasvuun suhteutettuna vähemmän kuin Ruotsi niinä vuosina, joita EU-parlamentin ympäristövaliokunta käyttää hiilinielulaskelmissaan.

Kuvio 7. Maaseudun Tulevaisuus 8.9.2017

Euroopan* hakkuut vähensivät vuosittain 119 miljoonaa kuutiometriä. Sen seurauksena hakkuita lisättäisiin muualla 93 miljoonaa kuutiota eli noin 80 prosenttia Euroopan vähennyksestä.

MT Lähde: Luke

LULUCF

Lulucf tulee englanninkielisistä sanoista Land Use, Land Use Change and Forestry.

Suomeksi lyhennys muodostuu sanoista maankäyttö, maankäytön muutos ja metsätalous.

Lulucf jakautuu maankäyttöluokkiin, kuten kosteikkoihin, maatalous- ja ruohikkomaihin sekä metsämaahan, joissa hiilidioksidia vapautuu ja sitoutuu.

Lyhenne kuvastaa sitä, kuinka hiilidioksidi virtaa näiden ja

ilmakehän välillä.

EU lanseerasi viime vuonna strategiansa vähentää hiilidioksidipäästöjä ensi vuosikymmenenä.

Unionin tarkoitus on luoda lulucf-seurantajärjestelmä, jossa jokaisen maan hiilidioksidin sidonta ja päästöt kirjataan ylös.

Koska Suomessa metsät sitovat kasvaessaan enemmän hiilidioksidia kuin päästävät, niitä kutsutaan hiilinieluksi.

Fakta

Mikä lulucf?

● Komissio antoi heinäkuussa 2016 lulucf-esityksen. Sen tavoitteena on luoda järjestelmä, jolla maan ja metsien käytöstä syntyvät päästöt otetaan huomioon EU-maiden ilmastopäästöjen laskennassa. Esitykseen sisältyy metsien käytön referenssitaso, jonka ylittävät hakkuut on kompensoitava muilla ilmastotoimilla.

● Lyhenne lulucf tulee englannin kielen sanoista land use, land use-change and forestry eli maankäyttö, maankäytön muutokset ja metsien käyttö.

● Esityksen taustalla on Kioton pöytäkirja, jolla maailman maat ovat sitoutuneet ylläpitämään hiilinielujaan tietyllä tasolla. Velvoitteet umpeutuvat vuoden 2020 lopussa, ja EU on luomassa omia sääntöjään sen jälkeiselle ajalle.

● Esitys uhkaa Suomessa suunniteltuja lisähakkuita. Hallituksen tavoitteena on lisätä hakkuita nykyisestä 65 miljoonasta kuutiosta 80 miljoonaan kuution.

Tutkimustieto

Kuten tutkielmani alussa totesin, tutkimustiedon luotettavuus perustuu hyviin tieteellisiin käytäntöihin. Silti myös tiedeyhteisön sisällä voi olla erimielisyyksiä. Tavanomaista lienee myös se, että tutkimustietoa ja etenkin tilastoja käytetään omien tarkoitusperien tukemiseen tai vastakkaisten mielipiteen nuijimiseen. Tiina Sarja kutsuukin ilmastonmuutosta ”kaikkien näennäisten tiedekiistojen sekavaksi äidiksi” (Sarja 2016, 15). Vaikka aineiston perusteella eri toimijat näyttävät olevan erimielisiä esimerkiksi siitä, millainen metsä sitoo parhaiten hiiltä, tämän tutkielman puitteissa en voi sanoa, kuka kiistassa on oikeassa. Kun tarkastelen aineistossa esiintyvää tutkimustietoa, en siis ryhdy faktantarkistukseen, jonka perusteella voisin sanoa, onko toimittaja tai väitteen esittäjä tulkinnut tutkimustietoa oikein.

Koko lulucf-keskustelu kietoutuu säädösten ja esitysten ympärille, joiden taustalla ainakin toivoisi olevan tutkimustietoa. Etenkin Maaseudun Tulevaisuudesta kerättyä aineistoa lukiessa on kuitenkin pidettävä mielessä, että uutisissa puhutaan usein nimenomaan Euroopan parlamentin ympäristövaliokunnan esityksestä ja siihen kohdistuvasta kritiikistä. Esitetyt luvut ja vaikeat termit eivät välttämättä kerro paljoakaan esityksen ja siihen vastaavan kritiikin tieteellisestä perustasta.

Tutkimustieto nousi vain muutamassa aineiston jutussa varinaiseksi pääteemaksi. Maaseudun Tulevaisuudessa tiede oli uutisen aiheena, kun Euroopan parlamentissa esitettyjen hiilinielulinjausten vaikutusarvion alustavia tuloksia esiteltiin Brysselissä. Tämän tutkimuksen takana olivat Tapio, Luonnonvarakeskus ja Norwegian University of Life Sciences –yliopisto.

Helsingin Sanomissa tutkimustieto oli pääroolissa niin ikään yhdessä uutisessa, joka käsitteli tutkijoiden näkökantaa lulucf-esitykseen. Akatemiaprofessori Timo Vesalaa haastateltiin sen jälkeen, kun lähes 200 ilmasto- ja ympäristötieteiden tutkijaa julkaisi avoimen kirjeen, jossa he ottivat kantaa metsähakkuiden rajoitusten lievennyksiä vastaan. Mielenkiintoista tässä uutisessa on se, että vaikka artikkeli käsittelee tutkimustietoa, siinä ei käydä samanlaista numeropeliä kuin monissa muissa aineiston jutuissa. Tutkijoiden kirjeen ja Timo Vesalan haastattelun avulla onnistutaan avaamaan tutkimustietoa ja tutkijoiden näkökulmaa ilman numeroiden kanssa venkoilua. Kuitenkin myös tässä jutussa tulee esiin tutkimustiedon välillä hyvin vaikeaselkoinen luonne.

”Bioenergia ei ole hiilineutraalia, ja sillä voi olla erittäin kielteisiä ilmastovaikutuksia. Yleensä metsäbiomassan polttaminen aiheuttaa fossiilisia polttoaineita suuremmat päästöt, koska biomassan energiatiheys ja energian muuntamisen hyötysuhde on matalampi. Lulucf-sääntelyn täytyy ottaa huomioon biomassan kaikki ilmastovaikutukset.” (Helsingin Sanomat 26.9.2017)

Aiheeseen perehtynyt lukija tietää, mistä on kyse, mutta monelle lukijalle metsäbiomassa, energiatiheys ja energian muuntamisen hyötysuhde voivat olla vieraita käsitteitä. Vaikeita aiheita on aineistossa yritetty selkeyttää lukijalle vaihtelevalla menestyksellä, mutta parantamisen varaa olisi vielä ollut. Tällöin myös demokraattinen argumentti kansalaisten tieteenlukutaidon puolesta olisi täyttynyt paremmin.

Tiedon ja mielipiteen ero ei tutkimusaineistossa ollut lainkaan niin selvä, kuin sen olisi voinut kuvitella olevan. Maaseudun Tulevaisuuden 4.9.2017 julkaistun pääkirjoituksen otsikko kuuluu ”Metsätietoa päättäjille”. Kirjoitus mainostaa Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton (MTK) ja Ruotsinkielisten maataloustuottajain keskusliiton (SLC) lobbaustilaisuutta, jossa kuullaan ja keskustellaan metsätaloudesta. Tässä yhteydessä tieto on siis mitä luultavimmin metsätaloustuottajien intresseihin linkittyvää tietoa.

Mielenkiintoinen yksityiskohta on tapa, jolla Maaseudun Tulevaisuudessa esitetään lehden linjalle vastakkaiset näkemykset mielipiteinä tai jonkinlaisena ’ajatteluna’. Ympäristöjärjestö WWF:n mukaan ”metsikön hiilensidonta notkahtaa avohakkuiden jälkeen” (Maaseudun Tulevaisuus 6.9.2017). Uutisessa väitettä kutsutaan WWF:n ajatteluksi, vaikka todennäköistä on, että järjestö perustaa väitteensä tutkimustietoon, eikä jonkinlaiseen aatteeseen, jollaisena se yritetään uutisessa kuvata. Samanlaista vähättelyä tapahtuu lehdessä useamminkin. Sanavalinnoilla annetaan ymmärtää, että esimerkiksi europarlamentaarikko Heidi Hautalan näkemykset ovat vain mielipiteitä.

Heidi Hautalan mielestä kompromissiesitys on epäselvä. Hänestä [hänen mielestään] lisähakkuut vain kasvattavat päästöjä, koska hiilinielu pienenee. (Maaseudun Tulevaisuus 13.9.2017)

WWF:n ja Hautalan lausuntoja olisi ollut helppo täydentää tutkimustiedolla. Niiden esittäminen mielipiteinä tai aatteina on journalistiselta kannalta arveluttavaa, etenkin kun niitä ei kyseenalaista asiantuntija vaan toimittaja itse.

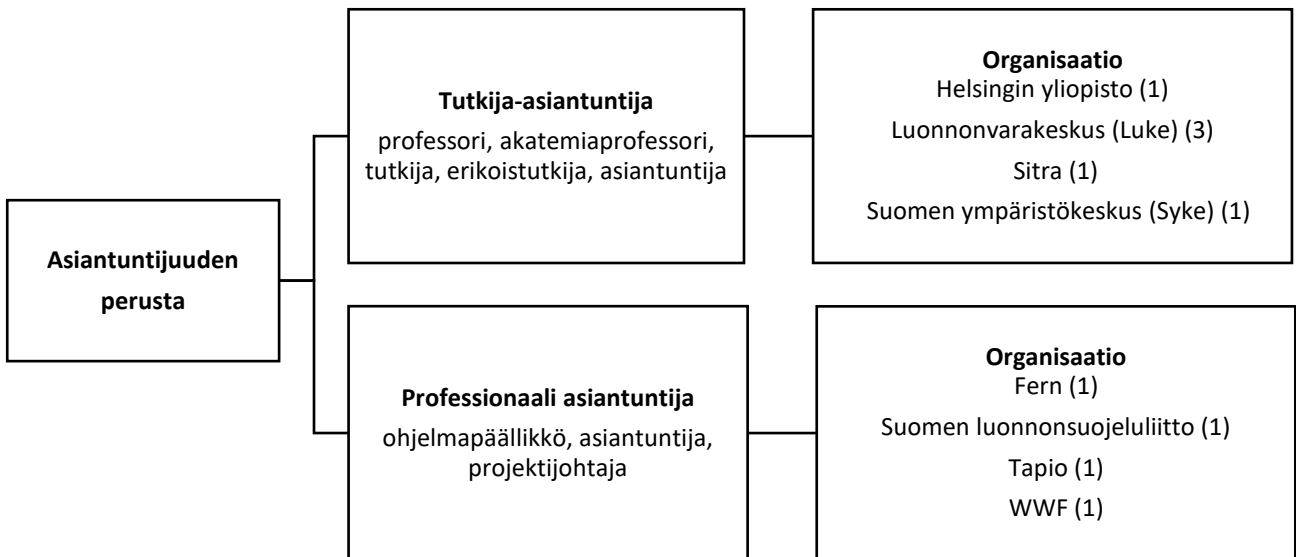
7.3 Tutkijan rooli lulucf-keskustelussa

Toinen tutkimuskysymykseni käsittelee tutkijoiden roolia lulucf-keskustelussa. Luvussa 2.3 esittelemäni asiantuntijuuden muutoksen ja moninaisuuden vuoksi halusin selvittää myös professionaalisten asiantuntijoiden määrän tutkimusaineistossani.

Jaottelin asiantuntijat professionaaleihin asiantuntijoihin ja tutkija-asiantuntijoihin luvussa 2.3.1 kuvaamaani ajatusta seuraten (Kuvio 10). Luokitteluun vaikuttivat asiantuntijan edustama organisaatio ja hänen työnimikkeensä. Jaottelu tutkija-asiantuntijoihin, professionaalsiin asiantuntijoihin ja muihin

toimijoihin oli kaikkea muuta kuin helppo. Muita aineistossani esiintyviä toimijoita olivat esimerkiksi poliitikot, etujärjestöjen ja ammattiliittojen edustajat sekä metsänomistajat. Kuviot 5 (kts s. 35) ja 10 tuovat esiin sitä asiantuntijoiden ja muiden toimijoiden kirjoja, joka omassa aineistossani nousi esiin.

Kuvio 10. Aineistossa esiintyneet asiantuntijat heidän edustamansa organisaation ja työnimikkeen mukaan luokiteltuina.

Koko aineistosta asiantuntijaksi luokittelemiani henkilöitä löytyi yhteensä kymmenen, tai kaksitoista mikäli pelkän nimen mainitseminen lasketaan mukaan. Osa asiantuntijoista esiintyi aineistossa useaan otteeseen. Yksittäisinä henkilöinä esiintuotuja asiantuntijoita oli Maaseudun Tulevaisuudessa pari enemmän kuin Helsingin Sanomissa. Maaseudun Tulevaisuudesta kerätty aineisto oli kuitenkin puolet suurempi kuin Helsingin Sanomien vastaava.

Tutkija-asiantuntijoita esiintyi Maaseudun Tulevaisuudessa neljässä aineiston neljästätoista jutusta. Helsingin Sanomissa tutkija-asiantuntijat pääsivät ääneen kahdessa jutussa, kun juttujen kokonaismäärä oli kuusi. Yllättävää oli se, että koko aineistosta löytyi vain yksi yliopistossa tutkimusta tekevä henkilö. Hän on Helsingin Sanomissa 26.9.2017 haastateltu meteorologian akatemiaprofessori Timo Vesala Helsingin yliopistosta. Muut tutkija-asiantuntijoiksi luokittelemiani henkilöt työskentelivät Luonnonvarakeskuksessa, Suomen ympäristökeskuksessa sekä Sitrassa.

Tutkija kommentoi ja tulkitsee

Seuraavaksi kävin läpi aineistossa esiintyneet tutkija-asiantuntijat ja pohdin millaisessa roolissa he esiintyvät. Jaottelun pohjana käytin Väliverrosen luokittelua tutkijan rooleista julkisuudessa (kts. s. 14). Valmiita rooleja olivat popularisoija, tutkija, kriitikko, manageri ja osallistuja.

Väliverrosen jaottelussa ongelmalliseksi muodostuivat tulkitsijan (kommentoi ajankohtaisia ilmiöitä ja ongelmia) ja kriitikon (arvioi ja tulkitsee julkisuudessa esitettyjä tietoja ja väitteitä) roolit, jotka ovat hyvin lähellä toisiaan. Analyysin tekemisen kannalta on hämmentävää, että kriitikko tulkitsee ja tulkitsija kommentoi. Selkeyttääkseni omaa analyysiäni nimitän tulkitsijaa kommentaattoriksi. Termi ei ehkä ole paras mahdollinen, mutta kuvaa mielestäni paremmin roolille annettuja tehtäviä. Lisäksi Väliverrosen kriitikko muuttui käsittelyssäni tulkitsijaksi (Taulukko 3).

Lisäsin luokitteluun myös yhden uuden roolin, kun mikään valmiista rooleista ei mielestäni kuvannut tutkijan asemaa. Omaa lisäystäni kutsun nimellä auktoriteetin lähde. Tällöin asiantuntijan tehtävänä on yksinkertaisesti tukea jonkun muun esittämää väitettä (Taulukko 3). Tämän roolin olemassaoloon sain tukea myös aiemmista tutkimuksista (Albæk 2011; Wien 2014). Sekä auktoriteetin lähteen että tulkitsijan roolissa olevat tutkijat arvioivat julkisuudessa esitettyjä väitteitä, mutta tulkitsija on näistä kahdesta huomattavasti aktiivisempi.

Kuten aiemmin mainitsin roolit eivät sulje tosiaan pois, vaan edustavat ideaalityyppejä. Yhdellä tutkijalla saattaa olla useita erilaisia tai limittäisiä rooleja. Aineistostani käy kuitenkin ilmi, että kummassakaan lehdessä asiantuntijat eivät esiintyneet managerin roolissa markkinoimassa omaa alaansa tai tutkimustaan. Lehdestä riippumatta suurin osa asiantuntijoista oli kommentaattorin, tulkitsijan tai osallistujan roolissa. Näistä rooleista etenkin kaksi ensimmäistä ovat hyvin lähellä toisiaan.

Taulukko 3. Tutkija asiantuntijana julkisuudessa, muokattu Väliverronen (1996) 2016, 59 pohjalta. Alkuperäinen taulukko, kts. taulukko 1. s. 14.

Tutkija asiantuntijana julkisuudessa	
Rooli	Tehtävät
popularisoija	kertoo uusista tutkimustuloksista
kommentaattori	kommentoi ajankohtaisia ilmiöitä ja ongelmia
tulkitsija	arvioi ja tulkitsee julkisuudessa esitettyjä tietoja ja väitteitä
manageri	esittelee ja markkinoi omaa tutkimustaan, alaansa tai tiedettä yleensä
osallistuja	ottaa kantaa yhteiskunnalliseen keskusteluun, vaatii poliittisia toimenpiteitä
auktoriteetin lähde	toimii selkänäjänä jonkun toisen väitteelle

Luonnonvarakeskuksen professori Antti Asikainen esiintyy Maaseudun Tulevaisuudessa häilyvässä tulkitsijan tai kommentaattorin roolissa, todeten että lulucf-päätöksentekoon liittyvät esitykset hiilinielueluista muuttuvat koko ajan. Hän kommentoi ajankohtaista keskustelua, mutta ei juurikaan ota kantaa siihen, miten tulevan äänestyksen suhteen pitäisi toimia. Asikainen on vahvasti esillä pitkähkössä uutisessa, mutta jostain syystä hänellä ei ole jutussa ainuttakaan suoraa sitaattia. Lainausten puuttuminen tekee tutkijasta eräänlaisen käsinuken, jonka suulla toimittaja puhuu. Uutista käytetään hyväksi myös seuraavan lehden pääkirjoituksessa, jossa niin ikään epäsuorasti siteerataan Asikaista.

Mielenkiintoinen tapaus asiantuntijan roolista on Taneli Kolström, joka esiintyy Maaseudun Tulevaisuudessa saman päivän lehdessä kahdessa eri roolissa. Lehden pääkirjoituksessa hänet esitellään Luonnonvarakeskuksen johtajana, ja hänen roolinsa kommentaattorina on sovitteleva.

Suomessa käytävän hiilinielukeskustelun ristiriidat johtuvat Luken johtajan Taneli Kolströmin mielestä erilaisista lähtökohdista, joista päädytään erilaisiin lopputuloksiin. Kolström olisi huolissaan, jos tutkijayhteisö olisi yksimielinen. Lähtökohdana pitäisi kaikilla olla ilmaston ja suomalaisten etu. (Maaseudun Tulevaisuus 6.9.2017)

Myöhemmin saman päivän lehdessä hänet esitellään metsänomistajia tukevana tutkijana, jonka edustama instituutio on häivytetty pois.

Metsänomistajien vastaväite [WWF:n argumenttiin] kuului, että nuori, kasvuun päässyt metsä sitoo vanhaa metsää paremmin hiiltä. He saivat taustatukea tutkija Taneli Kolströmiltä, jonka mukaan kyse on lähinnä kulmakertoimesta, jolla metsien hiilensidonta kasvaa. (Maaseudun Tulevaisuus 6.9.2017)

Tällä kertaa Kolström edustaa itse lisäämäni roolia auktoriteetin lähde. Sitaatista käy ilmi se, että Kolströmin argumentilla ei niinkään ole väliä. Hänen tehtävänä on toimia auktoriteettina ja selkänोजना toiselle taholle, eli metsänomistajille. Puhe kulmakertoimesta ei tuo keskusteluun uutta informaatiota, varisinkin kun uutinen jatkuu yllä olevan sitaatin jälkeen eri aiheella.

Kolströmin tapaus on monella tapaa mielenkiintoinen oman tutkimusongelmani kannalta. Hänen roolinsa ja tittelinsä vaihtuvat saman päivän aikana lehdelle sopivaan tarkoitukseen – pääkirjoituksessa esitelty johtaja on muutamaa sivua myöhemmin tutkija. Kolström voi tuki olla molempia, mutta lukijan kannalta selkeämpää olisi esitellä henkilö vain yhdellä tittelillä. Tulkintani mukaan molemmat Kolströmin kommentit on poimittu MTK:n ja SLC:n järjestämästä keskustelutilaisuudesta. Tämä tarkoittaa sitä, että Kolström ei luultavasti itse ole päässyt määrittelemään rooliaan lehden sivuilla.

Kommentaattorina ja tulkitsijana toimii myös Sitran asiantuntija Matti Kahra, joka analysoi ilmastopoliitikan tulevaisuudennäkymiä. Hän arvelee, että hiilidioksidipäästöjen painuttua nolnaan, sopimukset siirtyvät kohti hiilensidontaa eli niin sanottuja negatiivisia päästöjä. Maaseudun Tulevaisuuden muuten tiukasta linjasta poiketen, Kahra kehottaa Suomea valmistautumaan nöyrästi tuleviin päätöksiin, ilahduttivat ne päättäjiä tai ei.

Aineiston ainoa tutkimuksen popularisoija on Luonnonvarakeskuksen erikoistutkija Maarit Kallio. Hän esittelee Maaseudun Tulevaisuuden uutisessa Tapion, Luonnonvarakeskuksen ja Norwegian University of Life Sciences –yliopiston yhteistä tutkimusta, ”jossa arvioidaan EU:ssa esitettyjen hiilinielulinjausten mahdollisia vaikutuksia” (Maaseudun Tulevaisuus 8.9.2017). Myös Kallio on päätenyt lehteen julkisen esiintymisen seurauksena. Kallio esitteli alustavia tutkimustuloksia Brysselissä järjestetyssä seminaarissa.

Helsingin Sanomissa ensimmäisenä tutkija-asiantuntijana ääneen pääsee Suomen ympäristökeskuksen professori ja ilmastopaneelin jäsen Jyri Seppälä. Ilmastopaneeli muun muassa neuvoo hallitusta ilmastopoliittisessa päätöksenteossa. Tulkitsijan roolissa hän arvioi ja tulkitsee Euroopan komission pyrkimyksiä lulu-f-esityksen takana. Hän on kuitenkin myös osallistuja, joka kertoo oman mielipiteensä Suomessa käydyistä keskustelusta. Lisäksi hän esittää näkemyksensä metsätaloudesta, joka voi olla kannattavaa sekä ilmaston että talouden kannalta.

Esityksellään komissio halusi painottaa nopeita toimia ilmastomuutoksen hillitsemiseksi, tulkitsee Suomen ympäristökeskuksen professori ja ilmastopaneelin jäsen Jyri Seppälä. Metsien käytön lisäämisellä voidaan aiheuttaa merkittävät lisäpäästöt vuosikymmeniksi eteenpäin. ”Tämä on haluttu unohtaa kotimaisessa keskustelussa.”

”Uskon, että metsästä saadaan rahallinen hyöty myös ajattelemalla ilmasto. Määrä ei ole avainasemassa, vaan korkea jalostusaste”, Seppälä sanoo. (Helsingin Sanomat 22.9.2017)

Helsingin Sanomien toinen nimeltä mainittu tutkija on Helsingin yliopiston meteorologian akatemiaprofessori Timo Vesala. Hän kommentoi lulucf-keskustelua ja muista tutkijoista poiketen ottaa voimakkaasti kantaa. Hänen osansa keskustelussa on lähimpänä osallistujan roolia. Tämä Helsingin Sanomien uutinen käsittelee lähes 200 ympäristö ja –ilmastotieteiden tutkijan allekirjoittamaa avointa kirjettä, jossa arvosteltiin EU:n päätöksentekoa.

Vesala päätti lähteä mukaan vetoomukseen, sillä katsoo, ettei tiedeyhteisön ääntä ole kuultu päätöksissä. ”Tutkijoita ei ole kuultu, tai on kuultu, mutta valikoiden”, Vesala sanoo. (Helsingin Sanomat 26.9.2017)

Toisin kuin Maaseudun Tulevaisuudessa, Helsingin Sanomien haastatteleminen tutkija-asiantuntijoiden kohdalla ei ole viitteitä siitä, että he olisivat päässeet lehtien sivuille julkisten esiintymisten kautta, tai että heidän kommenttinsa olisi ainakin osin napattu julkisista puheista.

Vaikka tutkijoita ei enempää noussut esiin yksilöinä, heihin viitattiin myös joukkona (osa tutkijoista, jotkut tutkijat, monet tutkijat). Tutkijoihin viittaaminen ryhmänä antaa ymmärtää, että väitteen tai näkemyksen takana on useampia ihmisiä. Esimerkiksi Timo Vesala edusti artikkelissaan lähes 200 tutkijan joukkoa. Toisaalta epämääräiset ilmaisut, kuten ’jotkut tutkijat’, eivät anna samanlaista uskottavuutta kuin yksittäisen ihmisen omalla nimellä lausuttu mielipide, oli hän sitten poliitikko, asiantuntija tai metsänomistaja.

Tiedetekstien epämääräisyyteen on kiinnittänyt huomiota myös Tiina Raevara. Hänen mukaansa lähteiden merkintä unohtuu toimittajalta yllättävän usein, vaikka sen pitäisi olla osa tavallisia työruutiineja. Jos tietolähteenä on vain ’tuore tutkimus’, lukijalla on hyvin vähän mahdollisuuksia palata alkuperäisen lähteen pariin arvioimaan tiedon paikkansapitävyyttä. (Raevara 2016, 99). Onkin mielenkiintoista, että tutkijoista käytetään ilmaisuja kuten ’osa tutkijoista’ tai ’jotkut tutkijat’. Samanlaista epämääräisyyttä tuskin käytettäisiin esimerkiksi päättäjien kohdalla – ”jotkut poliitikot arvelevat, että maahanmuuttoa pitäisi rajoittaa” ei kuulostaa tavalliselta uutistekstilä.

Mitä tarkemmin ihminen asemoidaan ja mitä enemmän hänelle annetaan palstatilaa, sitä vakuuttavammalta lähteeltä hän vaikuttaa. Maaseudun Tulevaisuudessa esitellään 15.9.2017 metsänomistaja ja pirkanmaalaisen metsänhoitoyhdistys Roineen hallituksen puheenjohtaja Matti Rauhalahdi. Hän on tyypillinen kokemusasiantuntija, joka antaa kasvot monimutkaiselle asialle. Rauhalahden auktoriteetin selkänäjana on hänen 31 vuoden kokemuksensa metsänomistajana.

Pitkäjärteisen metsänhoidon avulla puuston kasvu hänen metsissään on nopeutunut ja hakkuumahdollisuudet ovat lisääntyneet. Kuvassa Rauhalahti seisoo metsässä kannon nokassa, ja esittää ehkä kiistanalaisenkin mielipiteen.

”Jos metsiä ruvetaan museoimaan ja rauhoittamaan, hiilinielu rapistuu.” (Maaseudun Tulevaisuus 15.9.2017)

Vastakkainen esimerkki asemoinnista on Maaseudun Tulevaisuudessa 8.9.2017. Uutisen viimeisessä virkkeessä mainitaan ’norjalainen professori Birger Solberg’, joka on yksi uutisessa mainitun tutkimuksen esittelijöistä Brysselissä. Palaamalla uutisen alkuun, lukija voi tulkita, että tämä ’norjalainen professori’ työskentelee luultavasti Norwegian University of Life Sciences –yliopistossa. Tämän enempää emme saa Solbergista tietää. Kenties Solbergin ja samalla tavalla sivumennen mainitun professori Risto Päivisen roolin voi nähdä jonkinlaisena namedroppailuna. Uutisen viimeinen kappale, jossa heidät mainitaan, olisi voitu jättää pois uutisen siitä kärsimättä. Kappaleen ainoa informaatioarvo on heidän nimensä.

8 Pohdinta

Pro gradu –tutkielmassani tarkastelin tutkijoiden ja tutkimustiedon roolia julkisessa keskustelussa. Eryyisenä kiinnostuksen kohteena olivat lulucf-esityksen kaltaiset ympäristöpolitiikan kysymykset. Aineistoon tutustuessani kävi pian ilmi, että aihetta käsiteltiin vahvemmin talouspolitiikan kuin ympäristöpolitiikan raamien sisällä. Viimeisessä luvussa kokoan yhteen tutkielmani tuloksia, pohdin tutkimusprosessin onnistumista ja esitän mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.

8.1 Tutkimustieto jää poliittisen pyörityksen jalkoihin

Tutkimusongelmani kannalta olennaista on se, onko lehtien tarjoaman informaation perusteella mahdollista ymmärtää lulucf-kiistan tutkimustiedollinen perusta? Luulen, että harva asiaan perehtymätön lukija tähän pystyy.

Uutiset näkökulmasta riippumatta sisältävät monenlaista tietoa, josta vain osa on tutkijoiden välittämää tutkimustietoa. Erilaisesta tiedosta, tai pikemminkin informaatiosta, ei omassa aineistossani ollut puutetta. Uutisissa toistuvat kirjaukset, strategiat, linjaukset, esitykset ja laskelmat, joiden lähteistä on vaikea ottaa selvää. Helsingin Sanomissa asian taustoitusta oli selkeämpää esimerkiksi erilaisten faktalaatikoiden ansiosta, mutta myös tässä aineistossa jäi epäselväksi mihin koko lulucf-episodin alku, eli EU-komission heinäkuussa 2016 antama esitys perustuu.

Tarkastelemassani aineistossa tutkimustieto ei noussut uutisaiheeksi yksittäistä Helsingin Sanomien juttu lukuun ottamatta. Uskon, että jo juttujen näkökulma rajasi tutkimustietoa ja tutkijoita pois keskustelusta. Suurin osa aineiston jutuista käsitteli lulucf-keskustelua päätöksenteon prosessin näkökulmasta, jolloin juttujen päähenkilöinä ovat luonnollisesti poliitikot. Tutkijoiden vaikutusmahdollisuudet sen sijaan koskevat esitysten valmistelua, mutta tämä päätöksenteon vaihe ei päätynyt uutisiin ainakaan omassa aineistossani.

Mikäli tutkimustieto nousee esiin, voi lukijan silti olla vaikea ymmärtää, millaisesta tutkimuksesta on kyse. Tutkijan edustamasta organisaatiosta lukija voi yrittää päätellä onko kyse esimerkiksi yliopistossa perustutkimusta tekevästä tutkijasta vai yrityksen kehittämistyöstä. Joissakin tapauksissa tätäkään tietoa ei kuitenkaan anneta lukijalle, vaan vihjeenä ovat ainoastaan ”tutkijoiden mukaan” –tyyliset ilmaisut.

Tämän tutkielman tuloksia voi verrata esimerkiksi Balin, Kööpenhaminan, Cancúnin ja Durbanin ilmastokokousuutisoinnista tehtyyn tutkimukseen (Kumpu 2015), joka perustuu MediaClimate-verkoston tekemään tutkimustyöhön. Tämän tutkimuksen mukaan kotimaan politiikkaa ei kytketty

ilmastokokousuutisointiin, eikä uutisoinnin perusteella ollut mahdollista sanoa mitä mieltä suomalaiset puolueet ovat kokouksen asiakysymyksistä (Kumpu 207, 2015). Havainto on mielenkiintoinen suhteessa omaan tutkimukseeni, sillä lulucf-keskustelu sohasi varsinaista ampiaispesää. Lulucf-päätöksentekoa uutisoitiin päinvastaisesti lähes pelkästään suomalaisesta näkökulmasta, eivätkä eri toimijoiden näkökulmat jääneet epäselviksi. Uskon erojen johtuvan pääasiassa siitä, että ilmastokokousten päätöksenteossa liikutaan yleisemmällä tasolla kuin EU:n päätöksenteossa, johon lulucf-esitykset kiinnittyvät.

Sekä ilmastokokousten että lulucf-päätöksenteon uutisoinnille yhteistä on tutkimustiedon vähäinen rooli. Tutkijat pääsivät harvoin ääneen, kun mittarina käytetään sitaattien määrää. Yhteistä näille kahdelle aiheelle on myös se, että toimittajat eivät juurikaan käyttäneet tiedettä apuna erilaisten toimijoiden väitteiden arviointiin. Poliitikot ja kansalaisjärjestöjen edustajat pääsivät esittämään näkemyksiään vapaasti. Kumpu kuitenkin lisää, että ilmastokokousuutisoinnissa tiedettä käytettiin monesti yleisesti hyväksyttynä tietona, johon ei tarvitse lähteitä. (Kumpu 2015, 202-203, 205.) Omassa aineistossani tällaista yleistietoa käytettiin kuitenkin hyvin vähän. Tieteen vähäinen rooli ilmastouutisoinnissa on paradoksaalista, sillä Kummun mukaan ilmastopolitiikka on poikkeuksellisen teknokraattista. Tieteelle asetettu tavoite ei ole enempää eikä vähempää kuin ratkaista koko ihmiskunnan kohtalo. (Kumpu 196, 2015.) Toisaalta omassa aineistossani keskustelu kytkeytyi vahvemmin talouden ja politiikan kiemuroihin kuin ilmastokysymyksiin.

Kummun mukaan ilmastomuutoksen poliittisuuden määrittäminen on avainasemassa ilmastokeskustelua tutkittaessa. Jos ilmastomuutoksen näkee poliittisena kysymyksenä, politiikan rationaalisuutta ei Kummun mukaan määritä esimerkiksi tiede, vaan erimielisyyksien ja yksimielisyyksien kautta rakentuva prosessi. (Kumpu 2015, 210.) Aineistoni osoittaa, että ilmastomuutokseen kytkeytyvä päätöksenteko on mitä suurimmassa määrin poliittista ja täynnä erimielisyyksiä. Ilmastomuutoksen poliittista luonnetta tuskin harva enää kyseenalaistaa. Tieteen ja politiikan suhdetta sen sijaan voi ja pitää edelleen pohtia, ja median tehtävänä on pitää tätä keskustelua yllä.

Koska tutkimustieto ei aineistossani noussut merkittäväksi keskustelun argumentiksi, on ehkä paikallaan pohtia, millainen tutkimustiedon ja tutkijoiden rooli olisi voinut olla, jotta tieteen asemaa puolustava demokraattinen argumentti olisi toteutunut paremmin.

Luvussa 3.3 pohdin journalismin roolia ilmastokysymyksissä. Roolit olivat monitoroiva, fasilitoiva, radikaali ja yhteistyöhön perustuva. Monitoroivasta roolista käsin, median tulisi kerätä, prosessoida ja levittää tietoa (Christians et al. 2009, 125-126). Tämä tehtävä on minimivaatimus, joka on helppo täyttää, mikäli uutinen on jokseenkin asiallisesti koottu kasaan. Tutkimustiedon roolia ajattelen tämänkin tehtävä olisi aineistossani voitu toteuttaa paremmin. Toimittajat ovat toki keränneet ja levittäneet tietoa lulucf-keskustelusta.

Aineistosta jää kuitenkin osin se vaikutelma, että biotaloutta tiukasti puolustavat poliitikot on päästetty helpolla, eikä tutkimustietoa käytetä apuna heidän väitteidensä arvioimiseen. Lulucf-keskustelua pohjustavaa tutkimustietoa ei tutkimissani lehdissä ole riittävästi tuotu esiin.

Fasilitoivassa roolissa toimivan median tehtävänä on aktiivisen kansalaisuuden edistäminen, joka tapahtuu muun muassa jaettuina arvoja vahvistamalla (Christians et al. 2009, 126). Median fasilitoiva rooli sopii hyvin yhteen tieteenlukutaitoa puolustavan demokraattisen argumentin kanssa, sillä molempien keskiössä on aktiivinen kansalaisuus. Jos näitä kahta tarkastellaan rinnakkain, olennaista on se, että päätöksentekoon vaikuttava tutkimustieto tuodaan yleisön arvioitavaksi. Tällöin median ei tarvitse ottaa kantaa siihen, mitkä arvot ovat tärkeämpiä kuin toiset. Jos päätöksenteko on avointa ja tutkimustieto helposti saavutettavissa, yleisöllä on mahdollisuus muodostaa omat mielipiteensä. Näin media on osaltaan luomassa aktiivista kansalaisuutta.

Yhteisten arvojen määrittäminen ei kuitenkaan ole helppoa. Mitkä ovat suomalaisten jakamia arvoja: tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus, rehellisyys, turvallisuus vai kenties koti, uskonto ja isänmaa? Lulucf-keskustelun kaltaisessa ympäristöpoliittisessa kysymyksessä on erityisen hankala sanoa missä kulkevat jaettujen arvojen ja yksityisten intressien väliset rajat. Omassa aineistossani moraalista perustaa rakennetaan enemmän talouskasvun kuin ihmisten ja ympäristön kestävästä hyvinvoinnin varaan. Se kumpi vaihtoehtoista on parempi, riippuu siitä, keneltä kysytään.

Radikaalissa roolissa toimiva media paljastaa vallan väärinkäyttöä ja epätasa-arvoa ja kiinnittää huomiota muutoksen mahdollisuuteen (Christians et al. 2009, 126-127). Huomion kiinnittäminen näihin asioihin ei loppujen lopuksi kuulostaa kovinkaan radikaalilta. Suurempi huolenaihe olisi se, jos media *ei* kiinnittäisi huomiota esimerkiksi vallankäytön epäkohtiin. Kuten aiemmin totesin, epäkohdat eivät aina tarkoita lakien rikkomista. Lulucf-keskustelussa 'radikaalia' olisi ollut kiinnittää huomiota niiden parin sadan tutkijan huoleen, joiden mukaan päätöksenteossa ollaan menossa ojasta allikkoon. Helsingin Sanomat julkaisikin yhden tällaisen uutisen.

Median ja valtionhallinnon yhteistyöhön perustuva rooli on uskoakseni jokseenkin harvinainen jo sen takia, että yhteistyö ei sovi yhteen lehdistönvapauden kanssa. Silti etenkin Maaseudun Tulevaisuus oli hyvin tiukasti suomalaisen biotalouden puolella. Yhteistyön sijaan voisi puhua ehkä valtionhallinnon myötäilystä ja näköalattomuudesta. Yhden aatteen takana seisominen tuli esiin sekä uutisissa, että pääkirjoituksissa. Ajatusta taloudellisesti kannattavasta ja ympäristön kannalta kestävästä metsätaloudesta tuodaan välillä esiin, mutta poikkeavien näkökulmien mustamaalaaminen järjettömiksi tai hulluiksi, ei ole omiaan nostamaan julkisen keskustelun tasoa.

Tutkimusta tehdessäni pyrin olemaan mahdollisimman avoin eteeni avautuvalle keskustelulle EU:n lulu-f-päätöksenteosta. Uskon silti, että Maaseudun Tulevaisuuden selkeästi voimakkaampi asennoituminen olisi noussut esiin kenen tahansa luennassa. Maaseudun Tulevaisuuden uutisointia voisi kokonaisuudessaan kutsua Rhamania mukaillen kannatusjournalismiksi. Tätä ajatusta ei tue ainoastaan lehden pääkirjoituksissa esitetty tiukka kanta, vaan myös volyymi, jolla aihetta käsiteltiin. Kantaaottavuus ei toki ole yllättävää, sillä lehti tunnetaan MTK:n äänenkannattajana. Siitäkin huolimatta vaihtoehdottomuus oli mielestäni silmiinpistävää.

8.2 Tutkijat puhuvat hiljaisella äänellä

Asiantuntijuuden muutos ja käsitteen epämääräisyys tekivät analyysistäni ajoittain hankalaa. Vaikka aiempaan tutkimukseen nojaten asiantuntijoita on mahdollista jaotella tutkija-asiantuntijoihin, professionaaleihin asiantuntijoihin ja muihin ryhmiin, aineisto ei välttämättä vastaa näitä jakoja. Kuten aiemmin totesin, mediateksteissä jokainen haastateltava alkaa helposti vaikuttaa oman aiheensa asiantuntijalta. Esimerkiksi MTK:n edustajilla, kuten myös tavallisella maanomistajalla on Maaseudun Tulevaisuudessa selvää auktoriteettia, mutta on vaikea sanoa vastaavatko he käsitystä ”oikeasta” asiantuntijuudesta.

Tutkimukseni antaa viitteitä siitä, että asiantuntijat, olivat he sitten tutkija-asiantuntijoita tai professionaalisia asiantuntijoita, pääsevät lehtien sivuille erilaisten julkisten esiintymisten tai omien aktiivisten kannanottojen avulla. Esimerkiksi keskustelutilaisuudet tarjoavat valmiita rooleja ja vastakkaisia mielipiteitä, jolloin toimittajan tehtäväksi jää lähinnä tapahtumien raportointi. Oma aineistoni ja tutkimusmenetelmäni eivät paljasta, kuinka paljon aineistossa esiintyvät tutkijat saivat itse vaikuttaa heille varattuun rooliin. Esimerkiksi mielipidekirjoituksia tai blogikirjoituksia tarkastelemalla, olisi ollut mahdollista tutkia, millaiseen rooliin tutkijat itse asettavat itsensä. Ottavatko tutkijat ärhäkämmän roolin silloin, kun välissä ei ole toimittajaa?

Aineistossani tutkijat olivat eniten tulkitsijan, kommentaattorin ja vähemmässä määrin myös osallistujan roolissa. Uutta itse hahmottelemaani roolia kutsuin auktoriteetin lähteeksi. Myös niin sanottu namedroppailu ja eräässä uutisessa esiin tullut sitaattien puuttumien houkuttelevat yhdistämään havaintoja uudeksi passiiviseksi tutkijan rooliksi, jonka tehtävänä on eräänlaisena lähdeviitteenä toimiminen.

Aiemmassa tutkimuksessa on esitetty arveluja siitä, että toimittajat 'shoppailevat' uutisjuttunsa kehukseen sopivaa tutkijaa (Albæk 2011, 341-343). Tällaista haastateltavien valintaa on vaikea todistaa ilman toimittajien työtapojen tarkkailua. Silti myös oma aineistoni tukee Albækin otaksumaa. Moniäänisyys on mediassa toivottavaa, mutta analyysini tulokset jättivät pohtimaan, miksi Maaseudun Tulevaisuuden ja Helsingin Sanomien haastattelemat tutkijat olivat järjestäen eri organisaatioista? Puolet Maaseudun Tulevaisuudessa ääneen päässeistä tutkijoista olivat Luonnonvarakeskuksen edustajia, jotka saivat myös palstatilassa mitattuna paljon tilaa verrattuna muihin asiantuntijoihin. Heidän lausuntonsa olivat usein hyvin sovittelevia. Helsingin Sanomien tutkijat ja muut asiantuntijat olivat kaikki eri organisaatioista, mutta heistä jokainen vastusti hallituksen tiukkaa linjaa metsähakkuiden kasvattamiseen.

Tutkijoiden rooli ilmastokysymyksissä on yleensä ollut vahva. Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien ilmastokokousuutisoinnissa tieteen edustajat saivat huomattavasti enemmän tilaa kuin esimerkiksi liike-elämän edustajat (Kumpu 2014, 201-202). Sen sijaan esimerkiksi saimaannorppia käsittelevässä uutisoinnissa tutkijoiden rooli oli lähestulkoon olematon, ja tutkimustuloksista puhuivat lähinnä Metsähallituksen edustajat (Jaakkola, Laasonen, Vuorisalo 2014, 32).

Näihin kahteen tutkimukseen verrattuna oma tutkimusaineistoni näyttää asettuvan lähemmäs saimaannorpan suojelukiistaa kuin ilmastokokousuutisointia. Tämä huomio saa pohtimaan, hiipuuko tutkijoiden rooli julkisessa keskustelussa nimenomaan silloin, kun kyseessä on kotimaassa vahvoja kiistoja herättävä aihe, kuten maa- ja metsätalous tai kalastus? Kenties kansainväliset ilmastopöytäkirjat eivät herätä suomalaisissa yhtä vahvoja tunteita, jolloin asioista on helpompi keskustella yleisellä tasolla tutkimustuloksiin perustuen. Lulucf-päätöksenteko iski kuitenkin herkkään paikkaan, eli suomalaisen biotalouteen. Kun päätöksenteko menee tunteisiin ja uhkaa jotakin ryhmää, tutkijat näyttävät helposti hankalina vastarannan kiiskinä.

Mielenkiintoista tästä näkökulmasta on myös se, kuka jutut ja niiden takana olevan poliittisen väännön käsikirjoittaa? Kuka saa päättää mediassa käydyn keskustelun fokuksen? Päättääkö toimittaja itse, milloin puhutaan esimerkiksi taloudesta tai ympäristöstä, vai hyväksyykö toimittaja kenties huomaamattaan äänekkäimmän tahon näkökulman? Väliverronen on oikeassa todetessaan, että

[k]eskustelu jostakin ympäristöongelmasta on aina myös keskustelua jostakin muusta, usein julkilausumattomasta asiasta. Tämän hahmottaminen voi auttaa ymmärtämään paremmin myös ympäristöongelmien yhteiskunnallista luonnetta. (Väliverronen, 2014, 150.)

Kun Suomessa ymmärrettiin, että EU:n päätöksenteko saattaisi rajoittaa suunniteltuja metsähakkuita, alkoi lobbauskampanja, jossa Helsingin Sanomien mukaan osallisina olivat hallitus, europarlamentaarikot, etujärjestöt ja virkakoneisto. Lobbauskampanjaa kuvattiin taisteluksi, ja europarlamentaarikko Nils Torvalds peräänkuulutti talvisodan henkeä. (Helsingin Sanomat 22.9.2017.) Yli vuoden ajan Suomesta käsin yritettiin vaikuttaa päätöksentekijöihin Brysselissä. Samaan aikaan tutkijat kokosivat omia julkilausumiaan ja avoimia kirjeitään. Laajamittainen tutkijoiden kannanotto julkaistiin kuitenkin vasta tärkeän äänestyksen jälkeen.

8.3 Tieteen ja journalismin suhteissa riittää tutkittavaa

Tutkimusongelmaa hahmotellessani aavistin, että olen tarttunut kiinnostavaan kysymykseen, vaikka kiinnostuksen kohteen sanoittaminen olikin vaikeaa. Ongelmana oli myös se, että vastaavanlaisia tutkimuksia on tehty harvakseltaan. Kun mediatutkijat tarttuvat tieteeseen, tutkimuskohteena ovat usein nimenomaan tiedeuutiset. Julkinen päätöksenteko, tiede ja media eivät ainakaan tällä yhdistelmällä ole houkutteleet tutkijoita.

Tapaustutkimusta valitessani olin epävarma siitä, pystynkö taustoittamaan monimutkaista lulucf-keskustelua ilman, että johdan lukijaa harhaan tai jätän jotakin olennaista kertomatta. Hallintotieteilijä, politiikan tutkija tai ilmastotieteilijä olisivat varmasti paneutuneet asiaan syvällisemmin, mutta tällä kertaa kyseessä on kuitenkin journalistiikan ja mediatutkimuksen pro gradu -tutkielma. Esittelin lulucf-keskustelusta tiivistetysti vain tämän tutkimuksen kannalta olennaisimmat piirteet.

Lopulta tutkimuskysymykseni muotoutuivat selväpiirteisiksi: Millainen on tutkimustiedon rooli EU:n lulucf-linjauksesta käydyssä keskustelussa Helsingin Sanomissa ja Maaseudun Tulevaisuudessa syyskuussa 2017? Millainen on tutkijoiden rooli tässä keskustelussa? Kysymyksiin vastaaminen osoittautui kuitenkin yllättävän hankalaksi. Jotta pystyin tarkastelemaan tutkimustietoa ja tutkijoita, minun oli kyettävä nostamaan aineistosta esiin myös muita, kenties hallitsemampia piirteitä kokonaiskuvan muodostamiseksi.

Laadullinen sisällönanalyysi oli toimiva valinta tutkimusmenetelmäksi. Theo van Leeuwenin (2007) legitimoinnin analyysin tilalle etsisin tai muodostaisin kuitenkin jonkin toisen analysoinnin apuvälineen, joka piirtäisi selkeämmin eroja esimerkiksi taloudellisten, poliittisten ja tieteellisten argumenttien välille. Van Leeuwenilta lainaamani ja vapaasti soveltamani jaottelu auttoi silti nostamaan esiin mielenkiintoisia piirteitä aineistosta.

Myös lähdekirjallisuuden rajaaminen oli vaikea tehtävä, ja sen olisi voinut tehdä systemaattisemmin. Lähdeaineiston kokoamisessa haasteena oli se, että tutkimusongelmani mielenkiintoisimmat piirteet

kirkastuivat itselleni hitaasti matkan varrella. Lähdekirjallisuutta olisi voinut hioa ja täydentää matkan varrella vielä enemmän, mutta sen seurauksena tutkielma olisi kiertynyt koko ajan uusille urille.

Näistä sudenkuopista huolimatta tutkimusongelmani oli antoisa. Yksi mielenkiintoisimmista näkökulmista olivat kansalaisten tieteenlukutaitoa puoltavat argumentit. Mielestäni käsite sopi tutkielmaani hyvin, ja olin yllättynyt, kun huomasin, ettei termiä löydy esimerkiksi yleisestä suomalaisesta asiasanastosta (YSA). Tieteenlukutaito on mielestäni kuitenkin tärkeä käsite, kun pohditaan tieteen ja journalismin suhdetta. Tiedettä ei tarvita pelkästään tekemään journalismista luotettavaa, vaan kansalaisten tieteenlukutaitoa puoltavat monet aiemmin esittämäni argumentit. Siksi ei ole samantekevää millaisen roolin tutkimustieto ja tutkijat julkisessa keskustelussa saavat.

Tieteen ja journalismin suhde on houkutteleva aihe jatkotutkimuksen kannalta ja tarjoaa monia kiinnostavia näkökulmia. Tutkimustiedon käyttöä mediassa voi lähestyä esimerkiksi niin sanottujen accuracy-tutkimuksen kautta, joissa selvitetään, miten hyvin tieteelliset faktat osuvat journalismissa kohdilleen (Väliverronen 1994, 50-51). Tällainen jatkotutkimus olisi mielenkiintoinen myös lulucf-keskustelun kohdalla. Metaforisia termejä kuten hiilinielu ja hiilivarasto on helppo vääntää omaan tarkoitukseen sopivaksi, vaikka niillä olisikin tutkijoiden keskuudessa selvä merkitys. Myös mediat itse sekä niiden ulkopuoliset organisaatiot harrastavat faktantarkastusta. Viime vuosina Suomessa on saattanut törmätä esimerkiksi vaaliväittelyjen faktoja tarkastavaan Faktabaarin.¹⁵

Tässä tutkielmassa mielenkiinnonkohteenani olivat tutkijat ja tutkimustieto. Pian kuitenkin ymmärsin, että yhden ryhmän tarkastelu on mielenkiintoista vain suhteessa muihin. Esa Väliverrosen mukaan

[o]n kiinnostavaa tutkia myös sitä, millaisia instituutioita keskustelun eri toimijat edustavat. Mikä on näiden instituutioiden asema yhteiskunnassa, ja millaisia ovat instituutiolle tyypilliset puhettavat eli diskurssit? (Väliverronen, 2014, 149.)

Tässä tutkielmassa sain jo vihiä siitä, millaisia instituutioita keskustelun eri toimijat edustavat. Yksi mielenkiintoinen tutkimuksen kohde olisikin eri toimijoille tyypillisten puhetapojen tarkastelu. Onko tiedeinstituutiolle hyväksyty puhetapa pidättyväinen verrattuna esimerkiksi talouselämän edustajien voimakkaampaan ilmaisuun? Puhettavat ja niitä kenties seuraava läsnäolo mediassa ei ole yhdentekevää, sillä

¹⁵ <https://faktabaari.fi/> (luettu 13.8.2018)

[a]siantuntijoiden käyttämä valta toteutuu olennaisesti juuri *määrittelyvallan* kautta. Määrittelyvalta on kykyä tuottaa legitimiinä pidetty tulkinta jostakin sosiaalista todellisuutta koskevasta ilmiöstä. (Väliverronen 1994, 78.)

Tutkimusta tehdessäni tutustuin myös yhteiskunnallista ympäristöntutkimusta ja sosiaalisesti kestävästä ympäristönsuojelua käsittelevään kirjallisuuteen. Molemmissa tapauksissa mediaa tarkasteltiin osana erilaisten näkökulmien ja sidosryhmien verkostoa. Itseäni kiinnostaakin eniten median rooli ympäristökysymysten ja -konfliktien rakentajana ja ratkaisijana. Lukisin aiheesta mielelläni enemmän monitieteistä, ja tietenkin yhteiskunnallisesti vaikuttavaa tutkimusta.

Lähteet

Albæk, Erik (2011) The interaction between experts and journalists in news journalism, *Journalism* 12(3): 335–348.

Alasuutari, Pertti (2011) *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.

Bodmer, Walter (1985) *The Public Understanding of Science*. London: The Royal Society.

https://royalsociety.org/~media/Royal_Society_Content/policy/publications/1985/10700.pdf

[luettu 30.5.2018]

Christians, Clifford G., Glasser, Theodore L., McQuail, Denis, Nordenstreng, Kaarle & White, Robert A. (2009) *Normative theories of the media – Journalism in Democratic Societies*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Hellström, Eeva & Ikäheimo, Hannu-Pekka (2017) *Tieto päätöksenteossa - Kohti digiloikkaa*. Työpaperi.

Sitra. Haettu osoitteesta: <https://media.sitra.fi/2017/09/11103247/Tieto-paatoksenteossa.pdf>

[luettu 13.8.2018]

Jaakkola, Minttu, Laasonen, Salla & Vuorisalo, Timo (2014) Action D4. *Pre and post-project attitudes for Saimaa seal conservation at the regional and the national levels*. Project Delivery.

LIFE12NAT/FI/000367. University of Turku. Haettu osoitteesta:

https://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/tutkimus/hankkeet/Documents/LIFE_Delivery5_2014_UTU.pdf

[luettu 13.8.2018]

Jaakkola, Minttu, Vuorisalo, Timo & Peltonen, Lasse (2018) *Saimaannorppa ja ihminen – sosiaalisesti kestävä luonnonsuojelun haaste*. Helsinki: Into Kustannus.

Jakonen, Mikko (2017) *Vastatieto: tulevaisuuden asiantuntijuutta etsimässä*. Helsinki, Finland: Eduskunta.

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu, 1/2017

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Kestävää kasvua biotaloudesta. Suomen biotalousstrategia. (2014) Haettu osoitteesta:

http://biotalous.fi/wp-content/uploads/2014/07/Julkaisu_Biotalous-web_080514.pdf [luettu

13.8.2018]

Kiikeri, Mika & Ylikoski, Petri (2004) *Tiede tutkimuskohteena –Filosofinen johdatus tieteen tutkimukseen*.

Helsinki: Gaudeamus.

- Koetsenruijter, Willem (2008) How numbers make news reliable. Teoksessa Dam, Lotte, Strunck, Jeanne & Holmgreen, Lise-Lotte (toim). *Rhetorical Aspects of Discourses in Present-Day Society*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 193-205.
- Kumpu, Ville (2015) Kaikki yhdessä yhteisen ilmaston puolesta? Yksimielisyys ja erimielisyys Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien ilmastokokousuutisoinnissa, *Media & Viestintä – Vuosikirja 2014* 37(1): 194-213.
- Meadows, Donella H. (1991) Changing the World Through the Informationsphere. Teoksessa LaMay, Craig L. & Dennis, Everette E. (toim.) *Media and the Environment*. Washington D.C: Island press, 67-79.
- Nieminen, Matti, Biotalous kahdet kasvot, *Luonnonsuojelija*. 1/2017, 10-11.
- Nuutinen, Anu, Mälkki Anssi, Huutoniemi, Katri & Törnroos, Johanna (2016) *Tieteen tila 2016 -katsaus*. Suomen Akatemia. Haettu osoitteesta: http://www.aka.fi/globalassets/30tiedepoliittinen-toiminta/tieteentila/aka_tieteen_tila_yksi.pdf [luettu 13.8.2018]
- Raevaara, Tiina (2016). *Tajuaako kukaan?: Opas tieteen yleistajuistajalle*. Tampere: Vastapaino
- Rhaman, Mofizur (2012) Applying advocacy in climate change. Teoksesessa Eide, Elisabeth, Kunelius, Risto (toim.) *Media Meets Climate – The Global Challenge for Journalism*. Nordicom, 145-161.
- Sarja, Tiina (2016) *Kuka oikein tietää – Kun mielipide haastoi tieteen*. Jyväskylä: Docendo.
- Silvasti, Tiina (2014) Sisällönanalyysi. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.) *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristöntutkimukseen*. Gaudeamus Helsinki University Press, 33-48.
- Soverila, Minni (2017) Rahavallan vahtikoirat omaa häntäänsä jahtaamassa - Talousuutisten retoriikkaa Helsingin Sanomissa: miten Sanoma-konsernin yt-neuvotteluista ja irtisanomisista kirjoitetaan. Tampereen yliopisto: Journalistiikan ja viestinnän pro gradu –tutkielma.
- Van Leeuwen, Theo (2007) Legitimation in discourse and communication, *Discourse & Communication* 1(1): 91–112.
- Väliverronen, Esa (1994) *Tiede ja ympäristöongelmat julkisuudessa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Väliverronen, Esa (1996) *Ympäristöuhkan anatomia*. Tampere: Vastapaino.

Väliverronen, Esa (1998) Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Kantola, Anu, Inka Moring, Väliverronen Esa (toim.) *Media-analyysi – Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 13-39.

Väliverronen, Esa (2014) Media-analyysi ympäristötutkimuksessa. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.) *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristöntutkimukseen*. Gaudeamus Helsinki University Press, 135-150.

Väliverronen, Esa (2016) *Julkinen tiede*. Tampere: Vastapaino.

Wien, Charlotte (2014) Commentators on daily news or communicators of scholarly achievements? The role of researchers in Danish news media, *Journalism* 15(4): 427-44

Liitteet

Liite 1. Tutkimusaineisto

Maaseudun Tulevaisuus							
id	ilmestymispvä	sivunro	pääjutun otsikko	kirjoittaja(t)	juttutyyppi	kuvia	graafeja ym.
1	4.9.2017	2	Metsätietoa päättäjille	-	pääkirjoitus	-	-
2	4.9.2017	9	Esitys: Osuus puun kasvusta pohjaksi hiilinielulaskelmiin	Anni-Sofia Hoppi, Jouko Kyytsönen / Jarmo Palokallio	uutinen	-	2
3	6.9.2017	2	Metsäpolitiikka on pahassa konkelossa	-	pääkirjoitus	-	-
4	6.9.2017	10	MTK: EU:n ilmastopäätökset vaarantavat metsätalouden	Jarmo Palokallio / Aimo Vainio	uutinen	3	-
5	8.9.2017	10	Suomelle edullinen lulucf-kanta vahvistuu Euroopan parlamentissa	Aimo Vainio / Juha Kahilainen	uutinen	-	1
6	11.9.2017	4	EU:n metsälaki käännyssä Suomen suuntaan	Aimo Vainio	uutinen	1	1
7	11.9.2017	4	"EU:n lulucf-linjaus ei saa uhata työllisyyttä"	Juha Kahilainen	uutinen	-	-
8	13.9.2017	2	Parlamentti näyttää suuntaa	-	pääkirjoitus	-	-
9	13.9.2017	9	Hiilinieluaänestys huipentuu tänään EU:n parlamentissa	Maria Pohjala	uutinen	-	-
10	15.9.2017	2	EU:n parlamentilta kestävä metsäpäätös	-	pääkirjoitus	-	-
11	15.9.2017	2	Puuta nopeasti betonin tilalle	-	pääkirjoitus	-	-
12	15.9.2017	9	Hiilinielu kompromissi sai suomalaismeppien vankan tuen	Maria Pohjala, Terhi Pape-Mustonen, Matti Tuominen / Aimo Vainio / Hanna Lensu	uutinen	1	1
13	20.9.2017	22	Neuvosto yrittää nopeaa päätöstä lulucf-laissa	Maria Pohjala	uutinen	-	-
14	25.9.2017	2	Seuraava metsätaisto vaatii suoria rivejä	-	pääkirjoitus	-	-

Helsingin Sanomat

id	ilmestymispäivä	sivunro	pääjutun otsikko	kirjoittaja(t)	juttutyyppi	kuvia	graafeja ym.
15	9.9.2017	B12-B13	Kemin biotehtaan kohtalo epävarma	Teemu Luukka	uutinen	1	2
16	13.9.2017	A29	EU-parlamentti äänestää metsätalouden kohtalosta	Pekka Mykkänen	uutinen	1	-
17	14.9.2017	A30-A31	EU-parlamentilta vihreää valoa lisähakkuille	Pekka Mykkänen, Jarno Hartikainen / Juha-Pekka Raeste	uutinen	5	-
18	15.9.2018	A5	Hiilinelujen pelisääntöihin syntyi toimiva kompromissi	-	pääkirjoitus	-	-
19	22.9.2017	A6-A7	Biotalous puolustustaistelu käytiin kabineteissa	Jarno Hartikainen	uutinen	1	-
20	26.9.2017	A28	Tutkijat: Hakkuiden rajoituksia ei saa vesittää	Jarno Hartikainen	uutinen	1	-

Liite 2. Aineistossa esiintyvät asiantuntijat ja heidän roolinsa

Maaseudun Tulevaisuus					
jutun id	nimi	työnimike / organisaatio	asiantuntijuuden perusta	rooli	pääargumentti
2	Antti Asikainen	professori / Luonnonvarakeskus (Luke)	tutkija-asiantuntija	kommentaattori /tulkitsija	Tilanne muuttuu koko ajan. / Suunniteltu esitys on Suomen kannalta epäedullinen.
3	Antti Asikainen	professori / Luonnonvarakeskus (Luke)	tutkija-asiantuntija	kommentaattori	Tilanne muuttuu koko ajan.
3	Taneli Kolström	johtaja / Luonnonvarakeskus (Luke)	tutkija-asiantuntija	kommentaattori	Ristiriidat johtuvat erilaisista lähtökohdista. / Kaikkien pitäisi ajatella ilmaston ja suomalaisten etua.
4	Jussi Nikula	ohjelmapäällikkö / WWF	professionaali asiantuntija	osallistuja	”Tämä ei jää tähän.”
4	Taneli Kolström	tutkija / Luonnonvarakeskus (Luke)	tutkija-asiantuntija	auktoriteetin lähde	Metsänomistajien taustatuki, itse asialla ei ole väliä.
4	Matti Kahra	asiantuntija / Sitra	tutkija-asiantuntija	kommentaattori / tulkitsija	Nollapäästöt eivät riitä, pikkuhiljaa kohti hiilensidontaa.
5	Maarit Kallio	erikoistutkija / Luonnonvarakeskus (Luke)	tutkija-asiantuntija	popularisoija / tulkitsija	Esittelee edustamansa instituution tutkimusta.
5	Liisa Käär	projektijohtaja / Tapio	professionaali asiantuntija	kommentaattori / tulkitsija	Tulevien päätösten työllisyysvaikutukset ovat merkittäviä.
5	Risto Päivinen & Birger Solberg	professori & professori	tutkija-asiantuntija	”namedrop”	Nimet mainitaan ohimennen.

Helsingin Sanomat					
jutun id	nimi	työnimike / organisaatio	asiantuntijuuden perusta	rooli	pääargumentti
16	Hanna Aho	asiantuntija / Fern	professionaali asiantuntija	tulkitsija / osallistuja	Vastustaa hallituksen kaavailemia vuosihakkuita.
17	Otto Bruun	asiantuntija / Suomen luonnonsuojeluliitto	professionaali asiantuntija	kommentaattori / osallistuja	Äänestystulos oli pettymys. / Kestävältä biotaloudelta menee pohja.
19	Jyri Seppälä	professori ja ilmastopaneelin jäsen / Suomen ympäristökeskus (Syke)	tutkija-asiantuntija	osallistuja / tulkitsija	Puun korkea jalostusaste takaa sekä ilmaston että talouden hyödyn.
20	Timo Vesala	meteorologian akatemiaprofessori / Helsingin yliopisto	tutkija-asiantuntija	osallistuja/ kommentaattori	Edustaa lähes 200 tutkijan joukkoa. Hakkuiden rajoituksia ei saa vesittää.